KA

SKUL PYNPAW HA KI POR MYNTA

THE SUNDAY SCHOOL OF TO-DAY.

BY

MRS. E. A. ANNETT.

LA BUH HA KA KTIEN KHASI.

DA

MR. IOLINDRO DKHAR, B.D.

PUBLISHED BY PERMISSION OF THE INDIA SUNDAY SCHOOL UNION.

LA PYNMIH DA KA KHASI-JAINTIA ASSEMBLY.

FIRST IMPRESSION—1952—1,500 COPIES

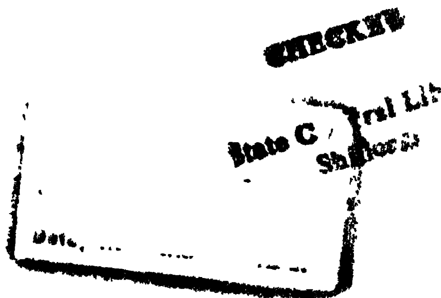
JINGLAMPHRANG.

La pyrshang katba don ka por, ka bor, ban ialeh ban pynmih ia kane ka kot ha ka por kaba shitom, ki nongpule kin sngewbha ban ym bat ia ki jingduna ba ki shem.

Sngewnguh eh ia ka Mrs. E. A. Annett kaba la sngewbha ban shah ba ngin buh ia ka ha ka ktien Khasi.

Sngewnguh shibun ia I Rev. L. S. Diengdoh iba la revise ia ki jingthoh shuwa ban phah shon.

SHILLONG : The 25th August 1952. } I. DKHAR.

JINGLAMPHRANG.

Nga la ioh lad ban pule lyngba ia kane ka Kot shuwa ban phah shon ia ka. Ka kyrteng jong ka ka la biang hi ban pyni ia ka jingdonkam bad jingkordor jong ka na ka bynta ka jingim bad ka kam jong ka Balang Khristan. Ka Skul Pynpaw ka la lah don lypa naduh ki sngi banyngkong jong ka Balang ha kane ka pyrthei—haba don ka jingpule ïa ka Ktien U Blei bad ka jinghikai ïa ka hangta ka don ka Skul Pynpaw la ym shym la jer kyrteng ïa ka kumta. Ki Khristan ba nyngkong ki la ai ka jaka kaba kham kongsan ïa ka jingpule ïa ka Ktien U Blei ha ki jingiaseng jong ki. Ka la iai long kumta pateng la pateng ha ka histori jong ka Balang. Bad katba nangiaid ki por katta ngi nangiohi ïa ka dor bad ka bor jong ka Ktien U Blei ha ka jingim jong ki riewngeit shimet shimet bad jong ka Balang. Ngim lah ban len ba ki jinglong jong ka por ki dawa ban pynmih ki lad bad ki lynti kumno ban kham pynbha bad pynkhlain ia kane ka *Atiar* kaba ngi la don bad pyndonkam baroh shi katta—*Ka Skul Pynpaw* Ka long u thied snam ba kongsan jong ka Balang. Ka long ka 'per sara jong ka. Ka lashai la shisngi jong ka Balang ha kane ka ri jong ngi, kumba ha kiwei ki ri, ka shong ha ka jingtrei bad ka bor jong ka.

Kane ka kot ka kren shaphang bad ka pyni ia kine ki lad ki lynti, ka jingthmu bad jingthew jong ka ka long ban ai jingmut ha baroh ki bynta bad ki liang jong ka kam Skul Pynpaw. Thied ia ka, pule ia ka pyrkhat ïa ka, pyrshang ban pyndonkam ia ka khlem artatien ngin sa iohi ba ki Skul Pynpaw jong ngi ki long kiba bit bad lah ban pynbiang ïa ki jingdawa jong kine ki por.

Nga ai khublei ia i Mr. Iolindro Dkhar na ka bynta ka jingtrei shitom jong i ban pynioh ia ka kot ha kane ka Ri jong ngi.

Cherrapoonjee,
25th August 1952. Rev. L. S DIENGDOH, B.A., B.D.

CONTENTS

BYNTA I.

Ki Bynta ba kongsan ka Skul Pynpaw.

(LYNNONG I—V.)

BYNTA II.

Ka Skul Pynpaw bad ka Jingtrei jong ka.

(LYNNONG VI—X.)

BYNTA III.

Ka Jingmane Blei ha ka Skul Pynpaw.

(LYNNONG XI—XIV.)

BYNTA I.

KI BYNTA BA KONGSAN KA SKUL PYNPAW.

LYNNONG I.

KA JINGTHMU KA SKUL PYNPAW.

La ka Skul Pynpaw, kumba ngi tip ka dang duna ia ka shispah sanphew snem naduh ba ka mih, hynrei mynta ha kylleng ki jaka la khein ia ka kum kaei-kaei kaba donkam eh ha ka jingim kano-kano ka Balang kaba im bad ba la pyniaid beit bha. La jan dap lai klur ki nongpule ba la hikai ha ki Klas ka Skul Pynpaw, ki nonghikai bad ki nongtrei hapdeng jong ki ki long ka kynhun bah bakhraw ka bym duna shuh ia laiphew lak ki briew. Kaba kum kane ka jingkhih kaba don ka History jin shispah sanphew snem ha lyndet jong ka, ka dei ban long kaba kordor shibun na ka bynta ka Balang, na ka bynta ka jaid bynriew bad na ka bynta ka pyrthei. Da kaba trei ia ka jinglong briew hamar ba ka dang long ha ki por ba dang lah ban pynwandur katba mon, ia ka bor jong ka lah ban ong ba ka long ka bym lah thew shuh. Haba kumta ka jingkylli ka mih, ngi la lah ne em ban pyndonkam bha ia ki lad ki lynti ba ka ai? Ka la lah pynlong kam shisha ne em da kita ki rukom pyniaid jong ka ? Ki soh jong ka ki la iawan dur ne em bad ka jingseibor bajur jong ka ?

Khlem da pyrshang ban ai jubab ia kine ki jingkylli hangne, kiba kawei-kawei na ki kan donkam la ka lynnong kaba kyrpang, la dei ban shu ngeit ba ha bun ki jaka la pynmih ki jingartatien kiba khraw shaphang ka jingmyntoi ka jingtrei ka Skul Pynpaw. Kiba kum kine ki jingkylli bad ki jingartatien ki pynbor ia ngi ban da batai ia ka jingthmu ka Skul Pynpaw, namar dei tang ha ka jingpynshai jong kaba kum kata ka jingbatai ba lah ban jubab hok ia ki jingkylli bad ki jingkem-daw. Lymda ngi batai ia ka jingthmu jong ngi ha ki ktien kiba shai pat de ruh ngi don ha ka jingma ioh ngi pynjah lyngaid noh ia lade ha kiei-kiei ki bym da long kam eh bad kan poi ruh sha ka ban kynnoh ba ngi pynphong sopti ia ka jingbymjop da ka jingbieit.

Ka jingthmu ba kongsan tam jong ka Skul Pynpaw, khlem artatien ka long ban pynlong ia ki samla jong ngi ki nongbud kiba itynnad jong U Jisu Khrist. Hynrei kaba kum kane ka jingong ka dawa jingpynshai, namar baroh ki briew ki lah ban ym iahap jingmut shaphang kiei kiba pynlong ia ki nongbud ba shisha U Khrist. Namar kata la pynbor ia ngi ban batai ia ka jingthmu jong ngi katba kum ka jingim bad jingshem jong ngi hi. Ha kaba kum kane ka jingbatai dei ban kynthup khnang-khnang ia kine ki bynta: (1) Ka jingkohnguh lut ia ka jingkhot U Blei bad ka jingshah mon sngewbha ia ka jingktah jong U. (2) Ka jingioh ia ka jingshemphang bashai bad bajylliew shaphang ba haduh katno kan mut kaba long Khristan ha ka pyrthei kaba mynta. (3) Ka jingsynshar jong ka jingthew ba ha khlieh tam ka jingim kaba ka tynrai jong ka ka long kat kum ka jinghikai ka niam Khristan, bad kaba pynpaw ia lade ha ka jingpyndem rit bad ka jingkohnguh kaba naduh ka mynsiem, bad kaba pynpaw ia lade ha ka jinglen lade ha ka jingshakri ia kiwei. Bad dei la kumno-kumno ban jynmma lang ha kine sa ia kiwei pat ki bynta, ia kata ka mynsiem sngewtieng burom ia U Blei kaba paw ha ka jingmane ia U da ka mynsiem basngur bad ba sngewrit.

Wat kaba kum kane ka jingpynshai ruh kam lah ban kyllum lut nadong shadong, hynrei la kumno-kumno ruh ka la shu lah ban pyni ia ka jingbun syrtap bad ka jingjylliew ka jingtrei jong ngi ha ka Skul Pynpaw. Bad kum ban ong shuh, ka pynsngewthuh ia ngi ba ia kane ka kam ym lah ban pyniaid bha da ki nongtrei kiba torti lane kiba trei tang ban shu dep rukom. Ka jingiar jong ka jingtrei ka dawa ia kaba bha tam ba ngi lah ban ai, bad kham palat ban ia kata ruh. Namar wat kaba bha tam ba ngi lah ban ai ruh kan ym jop ha kane ka jingtrei kaba khraw katta-katta lymda ia ka bor bad ka jingstad ba kynja Blei la ai kylluid war ha ngi. Don laitylli ki ktien

kiba wan shah hangne—*Ka Jingngeit*, *Ka Jinglen-lade*, bad ka *Jingtbit*. Dei ban don ka *Jingngeit* ha ka mon bad ha ka jingpyniaid U Blei ia ka jingim uwei-pa-uwei, ka jingngeit ha ka bor pynim U Khrist, ka jingngeit ha ka jingtrei bor bah U Mynsiem Bakhuid.¶ Dei ban don ka *Jinglen-lade* ym tang ha ki kam kiba khyndiat kiba paw hangne' hangtai, hynrei ha ka mon ban kheinduh ia lade, katba shong ka bor ha ka rukom kaba thanda jai, kaba khlem duh jingkyrmen bad kaba dap da ka jingkmen na ka bynta ki shah-hikai. Dei ban don ka *Jingtbit* khnang ba ngin lah ban pyndonkam ei ia kawei-pa-kawei ka bor kaba U Blei u la ai ha ka jingmut u khynnah, khnang ba ngi lah ban long ki nongioh bynta lem ia ki rukom babha tam ba lah ban pyndonkam, khnang ba ngin ym iehnoh wat ia iba khun-shi-dana ruh ha kaba pyrshang ban khring ia uwei-pa-uwei u khynnah sha ka Hima U Blei.

Ngi dei ban long la kloi ban shim jinghikai na kino-kino ki lad ba ngi lah ban ioh, ngi dei ban long ki khynnah skul jong ki nonghikai kiba bha tam, kiba lait na ka jingteh mraw ka jingkhim mynsiem ha kaba shu bat pyrkhing eh tang ha kiei-kiei ba la ju leh. Ngi donkam ban sngewthuh ia ka jingjylliew ka jingsneng U Apostol "Da bishar ia kiei-kiei baroh, bat skhem ia kata kaba bha." U nongtrei Skul Pynpaw ha ki por mynshuwa u pawnam na ka bynta ka jingtrei ba khlem tyngkai ia lade bad na ka bynta ka jingiaineh dukhi khait jong u; hynrei ym banse ban ong ba ha kiba bun eh ki kam u la long u mraw jong kaba shu bud dustur, bad u bym mon ban kylla wat sha kaba kham bha ruh, ki briew kiba nang bha ha ka rukom pyniaid ia ki Skul, haba shu ong kyllum, kim shym la artatien ban ong ba wat u nongtrei Skul Pynpaw uba pdeng briew ruh u pynpaw ia lade ba u long uwei napdeng ki jaid nongtrei ki bym roi tam. La ju ong ruh ba ka jinglong ba kongsan eh jong u ka long ka jing-

long la kloi ban iaid na ka lynti ba la kyrthom khlem da wad ia kiwei pat ki lynti kiba kham bha ki ban lam sha kaba u thew leit. Kane ka jingkren bein kam shym long kaba dei lut, hynrei kan leh ka kam kaba bha shibun lada ka lah ban pynlong ia ngi kiba khmih bniah ia lade bad ia la ka jingtrei bad lada ka lah ban pynmon ia ngi ban tur shaphrang, la iap la im ha kano-kano ka lynti kaba la shem ba ka long kaba dei.

Ban leh kham duna ban ia kane ka mut ba ngi pynpaw ia lade ba ngim kot kat kito kiba la leit ha shuwa jong ngi. Ka Skul Pynpaw myn shispah snem mynshuwa ka long ka jingkhih ban pynkylla ia ki rukom rim, bad ka la ia kynduh bad ki jingialeh pyrshah bajur ha bun ki dong. Ki nongmait lynti jong kane ka jingkhih ki la pyniaid bniah ia la ka jingtrei katba ki lah bor synei khlem da sheptieng ia ki jingkem daw bad khlem thait ha ki jingseibor jong ki. Khnang ban long ki nongmih pateng ba shisha jong ki dei ban long kiba donbor, kiba kitkhia, kiba shlur kat ki longshuwa jong ngi kumba ki la long ha la ka por bad ha la ka pateng. Namar ngin hap mynjur hi ba, wat la ka la iaid jngai ruh, ka Skul Pynpaw kam pat shym kot sha ka kyrdan ba ha khlieh tam jong ka. Kam long kaba biang ia ngi ban tip ba tang iwei na ka san lane iwei na ka hypriew na ki dkhot Skul Pynpaw jong ngi ki la kylla long shisha ki dkhot jong ka Balang jong ki Ri Khristan, namar dei U Trai jong ngi hi uba ong, "Kumta kam long ka mon U Kpa jong phi uba ha bneng, ba yn jot noh uwei na kine ki barit." Bad ka long tang namar ba ki soh jong kane ka jingiasei bor sa-lynsar kim long kiba i-hun ba sa donkam borabor ia ki jingpynkhih ban pynbha. Kawei-pa-kawei ka snem ka iohi ia ka jingroi ha ka jingtip bad ha kaba sngewthuh ia ki jingeh jong ngi. Kan long kaba ma ia kano-kano ka jingkhih-

ban shu ieng thik ha ka por kaba kum kane. Ngi dei ban tur shaphrang. Ai ba ka ktien pynshlur jong ngi kan long :

" Man u shah-hikai u dei ban long U Khristan.
Man u Khristan u dei ban long u Nongtrei,
Man u Nongtrei u dei ban long uba tbit."

Ka jingtbit ka donkam kumjuh kum ka jinglong ba kynja mynsiem. Bad ka jingtbit ka mut ba ngi don ka jingtip kaba biang ia ki bor kiba don hapoh ka jingpyniaid jong ngi, bad ba ngi don ka buit kaba bha ha kaba pyndonkam ia kine.

Nalor ka bor ba la ai-ei da U Blei ha baroh kiba da wad shisha ia ka, kum ki nongbet ia u symbai babha ha ka dohnud kiba rit, ngi donkam ia ka jingtip ba myntoi shaphang u symbai, shaphang ka dewmet bad shaphang ka rukom ban bet. U symbai uba ngi dei ban bet u long, nyngkong eh, ka jingkynshew bakhraw jong ki jinghikai ba ngi shem ha ka Baibl. Ka dewmet ka long ka dohnud bad ka jingmut jong u khynnah bad baroh ki bor tynrai kiba rieh ba la thung hangta da ka kti U Blei hi. Ka rukom ban bet ka long ka buit ban ai ia ka niam ha ka rukom kaba myntoi. Khyndiat ki jingai jingmut ia kawei-pa-kawei na kine ki khmat ki lah ban long ka jingiarap ia ngi.

Ka jingtip ba myntoi ia ka Baibl ka long kaba donkam. Ka Baibl ka long ka tiar trei ba kongsan jong ngi ha ka Skul Pynpaw, bad u nonghikai u donkam ym tang ia ka jingsngewthuh kaba janai ia ki jingiathuhkhana ba la thoh hangta, lane ia ki kitab kiba u pyndonkam, hynrei ia ka jingiohi ia ka jingkordor ka jinghikai kaba don ha ki. U nonghikai uba lah ban ktah ia ka dohnud ki khynnah u long u nonghikai uba la shah ktah ha ki jingiathuhkhana ka Baibl. Ym don kawei pat ka sobjek kaba la hikai ha ki skul kaba lah ban ktah ia ka jingmut

kat ka Baibl, hynrei pynban dei kane ka bynta kaba shait duna ha ki lynnong (ka bynta ba la iathuh ne hikai ha ka Sngi U Blei) ba la ai. Don bun na ngi ki ban da sngewbha shibun lada weng noh ia ka ktien 'lynnong' na ka Skul Pynpaw, tang namar ba ka iaid lang ha ka jingmut ki khynnah bad ka jingsngewsalia bad ka jingpynthait ia ka doh. Hynrei ki lynnong kiba la jied stad bha kim donkam ban pynthait, namar ka Baibl ka long ka kitab ka jingim ba pahuh-hai bad shaphang ka Jingim Bymjukut.

Ka jingtip ia u khynnah ba U Nonghikai Skul Pynpaw u donkam, ka kynthup ia ka jingtip ia ki jinglong ba kongsan ha kawei-pa-kawei ka kyrdansan, u nonghikai u dei ban tip hangno u lah ban shaniah ban iarap ia u ha kaba u trei ha ka jingmut u khynnah, ha kano ka rukom ba dei ban ai ia ka jinghikai niam hamar kata ka rta, bad kiei ki soh ba ka jinghikai ka dei ban pynmih hamar kata ka por jong kata ka jingim kaba nangsan.

Ka jingtip ia ka rukom hikai kaba dei, kan long eh ha ka rukom ha kaba ia ka lynnong yn pyndonkam, khnang ba kan ktah ia ka jingmut-jingpyrkhat. Kane ka jingtbit u nonghikai Skul Pynpaw kan shong kham bun eh ha ka jingnang jong u ban iathuhkhana (kata ban iathuh ia ki jingiathuhkhana ha ki khynnah, kum ka jingiathuhkhana shaphang "U khun Sarong awria"). Don kiwei pat ki bynta ba ka jinghikai Skul Pynpaw kiba lah ban iarap, hynrei ia ka bor u nonghikai niam halor ki khynnah yn thew kham bunsien da ka jingnang jong u ha kaba iathuhkhana. Ki jingmut dur kiba shai ia ka jingjia ba la thoh ha ka Baibl, lane ka jingiathuh lyngkot kaba shai bha bad da kaba sngewthuh, ia ka jingim u briew ba la thoh ha ka Baibl, ki long kiba donkam eh lada ka dei ban ktah jur ia ka jingmut u khynnah.

Ki Jingkylli :—

1. Balei ba donkam ban da batai shai ia ka jingthmu jong ngi ha ka kam kaba kum ka jong ka Skul Pynpaw?

2. Ai ha la ki jong ki ktien ia ki bynta bakongsan tam kiba dei ban paw haba u khynnah u pdiang ia U Khrist?

3. Balei ki nonghikai Skul Pynpaw ka juk mynta ki dei ban long ki nongmih bujli bashisha ia ki nongmait lynti kane ka jingkhih?

4. Kiei ki bynta kiba pynpaw ia ka jingtbit ha u nonghikai Skul Pynpaw?

5. Kaei ka bynta kaba da kham donkam eh ha ka jingtip u nonghikai ia ka Baibl?

6. Balei ba u nonghikai Skul Pynpaw u dei ban da tip ia ka jinglong u khynnah?

7. Iathuh ha la ki jong ki ktien ia ka jingthmu ka Skul Pynpaw?

LYNNONG II.

KA BYNTA PULE (COURSE) BA DEI BAN LEH.

Ryngkat bad kaba kum kane ka jingthmu baiar bad bajylliew ka jinghikai niam ba la buh ha khmat jong ngi ha ka Skul Pynpaw kaba kum kaba la batai lyngkot mynshuwa, ngi la dei ban tip ba ka jingjied kaba dei ia ki tiar-trei ka long kaba donkam eh. Ia ka Korrikulom ba la pyndonkam ha kaba hikai dei ban tei da kito kiba imat, da ka jingkyrkhu U Blei kin kot shaduh ka jingthmu ba la buh ha khmat jong ngi. Ia ka Korrikulom baroh kawei dei ban da thaw da kaba bniah bad da kaba sumar bha eh, bad kito kiba dei ban pyndonkam ia ka ki dei ban sumar ym tang ia ki jingthmu ba la thmu ha kaba pyn-

donkam ia ka, hynrei ia ka rukom ha kaba ka Korikulom ka thew ban kot shaduh kine ki jingthmu. Ia ki jingsngewthuh ba dap biang bad ba shisha jong ka niam dei ban tei ha ka jingmut u khynnah, bad kine ki dei ban iaid ha kata ka rukom ba ma-ki pat kin lah ban thaw ki jingmut jingpyrkhat bad ki jingsngew hapoh ka dohnud ki ban trei donbor ha ka lawei-lathai jong u khynnah baroh shi lynter.

Ka don borabor ha khmat jong ngi ka jingmut ioh ba ngin pyrkhat ia ka Baibl kyrpang na u khynnah ha kaba ngi shna ia ki bynta badei ban pule Ki nonghikai bad kito kiba pynbeit ia ki bynta-pule ba ki kwah ban hikai ki noh sha ka ban kham pynleit jingmut ha kata kaba ngi hikai ban ia ha ki khynnah ba ngi hikai Ngi angnud ban shu ai beit ha ka pateng ka babud ia ki jingshisha ka niam kiba ngi ieit bad bat skhem, bad ha kaba ngi kwah ban leh ia kane ngi klet ia ki jingdonkam bad ia ka jinglyngkot jingmut jingpyrkhat ki khynnah ha kane ka liang Namar kata wat kat ia ka Baibl bad ki jingshisha ki bakhraw jong ka ruh lah eh ban hikai ha kata ka rukom tang kat ban iohi ba ka jngai bak-lybak bad ba ka khlem da iadei bad ka jingim. Lada ngi dei ban long kiba jop shisha kumba U Blei u kwah ba ngin long, ngi dei ban buh ia u khynnah hapdeng ha baroh ka jingpyrkhat jong ngi shaphang ki bynta ban pule "Te haba U Jisu u la khot ia u khynnah u la buh ia u hapdeng," bad dei hangta ba ngi ruh ngi dei ban buh ia u. U khynnah, ki bor pyrkhat jong u, bad ki jingdonkam jong u na ka liang ka niam, ki dei ban kdew ia baroh ar—ia ka jingbun bad ia ka jingpynbeit ia ki bynta-pule. Hamar hangne ia ka jingiathuhkhana rim lah ban iathuh pat shaphang u nongwan jngoh ha ka Skul kaba pawnam uba ong ha u nonghikai Rangbah, "Phi hikai ia-ei hangne?" ka jubab bym shym khmih lynti ka long, "Ia ki khynnah shynrang."

Ngi hikai niam, kata ka long kaba shisha, hynrei ka kham long kaba shisha ban ong ba ngi hikai ia ki khynnah ban tip-niam. Ka Sobjek ka jinghikai jong ngi, la ka long kaba kyntang bad phylla katnokatno, kam long ha lade hi, ka jingthew ba ngi dei ban kot, hynrei ka long tang ka lad ban iarap ba ngin kot haduh kata kaba ngi thew. Ka Baibl kam long ka Sobjek, kaba ka jingtip bha ia ka ka long ka jingthmu ba kongsan tam ka Skul Pynpaw, hynrei ia ka jinghikai jong ka dei ban khein kum ka jingpynkhih-im ha ka jingpynroi ha ka jingtip-niam jong u khynnah, bad kum ka lad ban ialam ia u sha ka jingshem mynsiem ba dap biang.

Kane ka long ka ain kaba dei ban khein ba ka long kaba kongsan tam, namar khlem ma-ka ngin shem ia lade ba ngi ianoh sha ki jingeh kiba jur bad sha ki jingialeh ia ki jingduna kiba jur kiba wan mih ha ka rukom hikai. U khynnah u nangsan stet ha ki snem ba u pynlut hapoh ka jingsumar jong ngi, bad ka Korrikulom ruh ka dei ban nangsan kum ma-u. Hooid shisha, ka dei ban don ka jingmyntoi kaba ngi lah ban ong ka jingmyntoi na ka bynta ka lawei-lathai kaba un lah ban ioh bad pyndonkam lashai lashisngi haba ka jingmut jong u ka la san. Ha kata ka jingmut ngi iatei na ka byuta ka lashai lashisngi. Hynrei ha kajuh ka por ngi dei ban sngewthuh ba ngi tei na ka bynta ka mynta de ha ka jingshem mynsiem jong u. Bad lehse kan long kaba shisha eh ba lada ngim jop mynta ha kaba pynlong ba un pynleit jingmut ha ka niam ngin ym lah ban iohi lano-lano ruh ia kito ki jingmyntoi ka lashai lashisngi kiba ngi kren shitrhem. Namar ka Korrikulom kaba sngewbun kam da long eh ka bynta ka jinghikai ha kito kiei-kiei ki ban donkam ia u khynnah ynda u la san, kumba ka long ka bynta ka jinghikai ha kaba im Khristan bad ha ka jingsngewthuh Khristan mynta. Tang kawei ka lynti kaba ngi lah ban hikai niam ka long tang haba ka long kaei-kaei kaba lah ban pyndonkam mynta. Ia

ka niam ym lah ban shu kynshew khop. Ka jingiasoh-jong ka ha ki snem kiba bud ka shong ha ka jingnangsan jong ka mynta ha ka dohnud bad jingim u khynnah. Lada ym don 'la-lung mynta bad nangta pat sa ka kob ba nangsan kam long kaba shongnia ba ngin khmih lynti ban mih kew ha ka kob lane ia ka kob ba la dap da u soh kew. Ka jinghikai niam ba ngi hikai ka dei ban ioh bat ia ki khynnah ha kawei-pa-kawei ka kyrdan ka jingshem mynsiem ba nangsan jong u bad ban iarap ia u mynta ha ki jingeh kiba jur ha ka jingpyrkhat bad rukom im jong u hamar kane ka kyrdan. Kane imat kumba ka lah ban thaw ka jingeh kaba thymmai haba ngi iohi ia ki jingiapher kiba khraw kiba don hapdeng ki khynnah kiba ngi dei ban hikai, hynrei kata ka jingeh ka shu jahlngaid noh haba ngi kynmaw ba baroh ki khynnah ki iaid lyngba ia ki kyrdon jong ka jingroi ha ka liang ka jingpyrkhat bad jinglongbriew ha ka rukom kaba iasriem katta-katta.

Ia ki Sobjek kiba la kynthup ha ka Korrikulom dei ban jied ha kata ka rukom ba kin iadei kat kum ka bor ba don ha ka jingmut ki nongpule. Ka jingim jong u ka sdang na ka jylli kaba khim, nangta ka nangiar-nangiar katba u nangsan haduh ban da long ki jylli kiba iapom para ma-ki, kum, ka jingim haïng-hasem, ha kaba ialehkai, ha skul, ha ka kam, ha kaba shongkurim, ha shnong ha thaw, ha ka hima. Namar kata ngi iohi ia ka jingnangsan ki jingkwah jong u, bad ka jingpynbeit ia ka jinghikai niam ka dei ban pynhun ia kita ki jingkwah katba ki nangmih.

La haba shu ong kumne ka sngewsuk sngewjem, hynrei ka shai kat ka sngi ba ha ka por ba ladep ym shym la pynbeit ia ki Korrikulom kat kum kane ka lynti. Ia ka lynti jong ka jingkhih Khristan ha Ri India la buh dak da ki jingsah khyrdong jong kiba bun ki kot pule shaphang ka jinghikai Baibl, ki kot pule kiba ha bun ki khep ki la iaid kam tang shiphang

sngi, bad nangta la mih bujli da kiba shu kham bha tang khyndiat ban ia ki hi. Da ka jingthmu kababha eh la shna ia kine ki Korrikulom, hynrei tang ha kiba khyndiat eh ba la shna da kaba kynmaw ia ka jingdonkam bad ka bor u khynnah. Khyndiat na ki la seng nongrim halor ki kot Tikir kiba don ka jingpynbeit ia ka jinghikai shong tynrai, khyndiat na ki ki la pyrshang ban pyndep ia ka Baibl tang ha ka por ba la buh, khyndiat na ki ki pynleit por tang ha kawei ka kitab jong ka Baibl. Ka la ju long rukom kaba haduh mynta ruh ym shym la iehnoh noh, ban buh kawei ka kitab na ka Baibl ban hikai hapoh ka shi snem—kawei ka Gospel lehse, la ha kawei ka Ri ka dei da ka Kitab ki Proberb. Ha kiba kum kita ki jingjia, ia u nonghikai la shu iehnoh ba un thawbmt hi, bad tang marwei hi u la dei ban rai kumno un hikai shaphang kata ka kitab, bad kaba bud nangta ka long ba u shu iaid lyngngai lyngba ki katto-katne dkhot ha ka shisngi, u da pyndonkam ia ka rukom batai bad ai jingkyntu kaba long ka rukom hikai ka hym da long eh. Teng-teng la jied katto-katne tylli ki jingiathuhkhana na ka Baibl. Ha kawei ka Ri ka Komiti kaba dei ia ka Skul ka la khreh ia ka bynta pule kaba la pyndonkam bha ha ki bun jaka ha kaba jied khadar tylli ki jingiathuhkhana na ka bynta baroh shi snem ha ka snem kaba nyngkong ha Skul Pule, ka por kaba kynthup haduh arspah ki kynta hikai. Ia u nonghikai la iehnoh ban rai la ia kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana dei ban iathuh sa iathuh haduh khadhynniew sngi lynter lane ia kitei baroh khad-ar tylli ban iathuh shi kylla nangta sa kylla biang na sdang haduh khad-hynniew kylla ha ka shi snem! Kawei na ki jingjia kiba sniew tam ka long ha kaba ka jingtrei baroh shisnem ka long shaphang ki jingsniew kiba mih na ka jingmane bleithaw, bad baroh shisnem ha ka snem kaba bud pat shaphang ka jingngeit tang ha Uwei U Blei, bad kiba kum kine ki Sobjek, kata ruh ha ki Klas rit jong ka High School (Hai Skul).

Ha ki bun khep ia ka bynta-pule (course), wat ia ki khynnah rit ruh la shim na ki Gospel—hana te ban pynleit por pynleit jingmut ha ka jingim U Khrist.' Ka jingkylli imat kam shym mih la ki Gospel ki don lut ne em ia kiei-kiei ba u khynnah u donkam, bad la ia kiei-kiei kiba kordor na ka bynta jong u lah ban shem ha kiwei pat ki Kitab. Kaba pynleit por ha ki Gospel na ka bynta ki khynnah ka mut ba dei ban pyndonkam' bha ia ki Pharshi. Hynrei khyndiat eh na ki Pharshi ki don ka jinghikai babeit kaba kiba kum kita ki khynnah rit ki donkam kiba ym pat shym kot sha ka bor sngewthuh kat ba kin bit ban pyrkhat shaphang ki rukom kren Pharshi. Pynban teng-teng baroh shisnem ; ia ka jinghikai la seng nongrim ha kine ki Pharshi U Trai jong ngi. Ha uno-uno uba la minot bha ban tip ia ka jingmut u khynnah, ka jingbym-larkam ka jingpyndonkam ia kine ki bynta pule ba la kdew haneng kin paw. Ka long tang da kaba pdiang ia ka aiñ ba ha kaba thaw ia ki bynta pule ia u khynnah dei ban buh hapdeng ba lah ban shna ia ka Korrikulom kaba shisha bad kaba nang-eh nang-eh kat kum ka 'rta bad jingsngewthuh u khynnah. Ka jingdonkam ba kynja mynsiem u khynnah ha kata ka por bad ka bor jong u ban pdiang bad nguid kduk ia kaei ba ngi tyrwa ka dei ban ialam ia ngi ha kaba ngi jied ia ka bynta pule. Ka jingshem ba nangsan jong u ha ka shonglang sahlang bad ha ka niam ka dei ban shat ha ka bynta pule ba la pyndonkam. Kan sdang kaba kum ka sobjek, kane kan iaid khyndiat snem hadien pat sha kaba hikai ter-ter katba kum ki por ba kine ki jingjia ki hap ha ki lyngkhot History kiba 'lyngkot, nangta kan nangkiew sha ka jinghikai da kaba shim ia ki lyngkhot History kiba jrong, nangkiew ter-ter shaduh ka jingpule ia ka kitab baroh kawei bad shaduh ka Baibl baroh kawei.

Tharai kan bha ban sangeh hangne ia ka jingpyrkhat jong ngi ia ka sobjek kyllum ka Korrikulom

khnang ban lah jubab ia ka jingkylli kaba lah ban mih ha ki jingmut jong ngi. Don mano-re-mano ba ong, "Hato ia ka niam lah ban hikai, ym shym la ong ba ia ka niam dei ban ioh kem, ym ban da hikai?" Hooid, ka don ka jingshisha kaba khraw bad ba dei ban kynmaw ha kine ki ktien ba ia ka niam 'la ioh kem, ym dei ba la hikai,' bad ka long kawei kaba ngim dei ban klet ha ka Skul Pynpaw. Ka ban ia ka jingshisha ba tang ki briew kiba 'riewblei ki lah ban ialam ia kiwei-pat ba kin long kiba 'riewblei; ba dei tang kita kiba tip ia ka bor pynim U Khrist kiba lah ban ialam ia kiwei-pat sha ka jingieit bad jingngeit ha U Nongpynim. Ka niam ka kham iasoh jan eh bad ka jingsngew bad ka dohnud ban ia bad ka jingpyrkhat. Nyngkong-nyngshap ka long ka jingthew ban kot sha kaba bha tam, ka ktah ia ka dohnud, ka jingieit, bad ka jingangnud bajur. Hynrei kine ki bor jong ka dohnud ki san kum kiwei pat ki bor; ki donkam ia ka jingpynsan, namar kim shu wan mih lyngngoh bad kynsan phluid ha ka dohnud u briew. Bad ha ka jingsan jong ki ki long kiba iasoh jan eh, bym lah pyniakhlad bad ka jingsan ka jingmut jingpyrkhat bad ka jingpyrkhat shaphang ka niam, ki iasoh jan eh ruh bad ki bor pynkhih ia ka dohnud ban leh ia kano-kano, bad ka akor iaid akor ieng. Ym don wat kawei ruh na kine kiba ngi lah ban pynkhlad ha ka jingmut bad dohnud uwei-pa-uwei u briew. Ia ki la pyniasoh lang khak kumba iasoh ki daw bad ki jingjia. Bad ka long, na ka bynta ban pynmih ia kine ki bor jabieng bad ki jingshem ha ka jingim ba ia ka Korrikulom ba shisha lah ban shna. Da kaba iatrei lem bad U Blei ngi iarap ia u da kaba pyndap ia ki tiar na ka bynta jong u ba un trei da ki ha ka mynsiem, bad ia kane ngi leh kat kum ka nongrim jong kito ki jinglong bad ki bor jong ka dohnud u khynnah kiba la buh da U Blei hi. Kumta ngi lah ban ong thikna ba ia ka niam la shu ioh kem bad la hikai de. Shaphang ba lah

ban hikai ia ka niam ngi lah ban sei sakhi na ki Gospel. Namar, ia u Kynrad jong ngi hi ym shym la khot Nonghikai? Ym shym la ong ba u leit ban hikai? Ia ka ktien "iathuhkhana" (Preach) la pyndonkam ñiar eh ha ki Gospel, kata ha ka jingiadei jong kata ka ktien bad U, hynrei ka ktien "hikai" (teach) ka paw bunsien. Ki jinghikai jong u ki long ka nongrim ka jingialap jong U, bad haba U phah ia la ki synran U bthah ia ki ba kin 'leit bad hikai ia ki jaid bynriew baroh, haduh ba yn ym lait uwei ruh khlem da ioh hikai shaphang U Blei'.

Kum ban phai biang na kane ka jingdkhat jubor ia ka jingkren shaphang ka Sobjek ba ngi ia pyrkhat, ngi lah ban iohi ba ia ki Sobjek kiba dei ban kynthup ha ka Korrikulom ym dei ban jied namar ba ka don bor na ka bynta ka mynta ha u khynnah, hynrei ba ia ki yn hikai ha kata ka rukom ba ka lah ban pynmih ia kane ka jingiasoh ba donkam. Ka Korrikulom bad ka rukom hikai ki dei ban iasoh lang kawei Kata ka mut, ha ka jingshisha, ba ka lah ban long tang bad ki nonghikai kiba don ka bor bat ia ki aiñ ha kaba la seng nongrim ia ka Korrikulom, kumjuh ruh bad ka jingtip babiang ia ka rukom ban ai jinghikai ha ki jingmut ba dang lung ki khynnah. Ha ka jinghikai niam khamtam, ka rukom hikai ka iasoh jan eh bad ka jingnang ban iathuhkhana (story-telling).

Kaba iathuhkhana (story-telling) ka long ka lad ai jingtip kaba pynpoi ia ka jinghikai sha ka bynta bajvlliew eh jong ka jingmut bad dohnud u briew. Namar ka jingiathuhkhana ka batai ha ka rukom kaba paw ia ki jinghikai kiba rieh kiba don hapoh. Ka ai rong, ka ai jingitynnad bad jingim ia ki jingkhih jingkhum ba don ha ka jingiathuhkhana.

"Bad ka jingshisha ba don ha ka jingiathuhkhana, ka lah ban rung wat ha ki jingkhang kiba khim ruh." Ym don kawei pat ka rukom hikai kaba ngi lah

ban tip, kaba lah ban ia kob bad ka jingiathuhkhana kum ka lad ban ai ia ka jingshisha ha kiwei-pat kiba kum ma-ngi hi, kata haba pyrkhat na ka liang ki lynti jingmut bapher jong u briew. Ia kane ka Sobjek yn tai kham bniah ha kawei-pat ka lynnong, kumta ba hangne ka donkam ban ong ba ha kano-ma-kano ka rukom, ka jingiathuhkhana kan long ka rukom hikai baroh shi lynter ka Korrikulom jong ngi. Kan sa ryngkat bad u khynnah uba nangsan; tang ba ka jingbniah bad jingshai ka jingiathuhkhana ka dei ban long ka tiar kaba kongsan jong u nonghikai niam baroh shi lynter.

Kan biang ia ngi hangne ban sngewthuh ia ka jingdonkam ka Baibl ha kane ka bynta. Ha ki sla ba kyntang jong ka ngi shem bun bun kiei-kiei na ka bynta ka jingthmu jong ngi. Don ki jingiathuhkhana kiba kordor tam kiba iadei bad kawei-pa-kawei ka kyrdan jingim jong u khynnah. Kane ka jingong, Ia kumnokumno kam mut ba baroh ki bynta jong ka Baibl ki donkam mar katjuh hi na ka bynta ka jingthmu jong ngi ha kawei-pa-kawei ka kyrdan jingim u khynnah. Em kam mut kumta. Ka Baibl ka long ka iing buh kot kaba hapoh jong ka don ki bynta babun jaid. Ym don kawei ruh na ki ka bym larkam na ka bynta ka kam hikai jong ngi, bad na ka bynta ki jingsneng, bad jingpyntngen; hynrei ia kiei-kiei ba don ha ka dei ban pyndonkam ha ka jinghikai niam s'riem kumba pyndonkam ia kiei-kiei kiba don ha iing u nongai dawai. Baroh kiba don ha iing ai dawai lehse ki long kiba dondor hynrei ym baroh kiba iadei ia baroh ki jaid jingpang bapher-bapher.

Don bun ki bynta ha ka Baibl ki bym long jingbam na ka bynta ki khunlung, em wat ia ki khynnah bad ki khynnah samla ruh. Don ki bynta kiba khlem artatien ki long kiba donbor eh na ka bynta kawei-pa-kawei ka bynta ka jingim jong u khynnah. Hynrei bun ruh kaba don hangta kaba ym

pat dei na ka bynta jong u. Ngin leh kumno te ia kata ka bynta ka bym pat myntoi mynta hi ha ka jingim bad jingdonkam u khynnah? Ka jingbym myntoi jong ka ka long ka sakhi ba shai ba kam iadei bad u, bad kham bha ban pynsangeh haduh ban da poi ka por ka babiang. Ka shai kdar ba kata ka bynta ka bit hangno-ma-hangno. Bad hato ym dei kane ka jingshisha kaba ngi ai ha ki khynnah da ka bynta bym iadei kaba la long kawei na ki daw ka jingbym bang ia ka Baibl wat ha ki bun ki rangbah briew ruh?

Nalor ki jingiathuhkhana kiba ha ka Baibl don bun eh kiwei pat ki bynta kiba iadei bad lah ban pyndonkam ha ka jinghikai niam ha ki khynnah jong ngi. Ki kam jong ki Apostol kim shym kut tang haduh ka snem 64 H. K. lane haduh ka snem 100 H. K. bad ia ka jingiathuhkhana shaphang ka jingim jong ki 'riewkhuid bad ki nongphla, bad ia ka jingiathuhkhana shaphang ki nongialap bad ki martyr dei ban hikai ha ka rukom ba lah ban pyn-iasoh ter-ter ban pyni ia ka jingiathuhkhana ka jing-nangiar ka Hima haduh mynta ki sngi. Ia ka History jong ki khadphra spah snem naduh ki sngi jong ki Apostol kiba nyngkong la pynthaba da ki jingthoh shaphang ki shynrang bad kynthei kiba la pynleit jingmut bad trei bha ia ka kam. Bad ym don daw ha ka pyrthei ban pyni balei ba bun na kiba shah hikai ha ngi kim dei ban tip ia ka jingim ba trei donbor jong kine ki briew.

Shabar jong kine ki jingthoh pat don kiwei-pat ki mat kiba donkam na ka bynta ka jinghikai jong ngi. Ban ong tang kawei na kine, don ka lyngkha kaba khraw na ka bynta ka jinghikai na ka pyrthei ka mariang hi, kaba la ai da ka kyrleng kaba sngew-tynnad—"Ka Baibl ba jyrngam jong U Blei." Ia ka pyrthei hi ladei ban pynshlei da U Blei ha ka jing-mut ki khynnah jong ngi kumta ba 'ia kiei-kiei ki

ki jong U Blei ki bym lah ban iohi naduh ba la seng nongrim ia ka pyrthei' lah ban 'iohi lyngba kiei-kiei ba la thaw.' Khamtam ha ki snem kiba nyngkong eh jong ka Skul Pynpaw ngi donkam eh ban pyni ia ka jingiasoh jan U Blei bad ka pyrthei ka mariang khnang ba ngin lah ban plie ia ka jingmut kiba shah hikai ha ngi, bad lah ban pynbeit thikna ia ka jinghikai ha kane ka liang ruh. Bad ka jingring jingmut jong ka jingpynpaw ia U Blei lyngba ka pyrthei ka mariang kan pynkhih ia ka dohnud uwei-pa-uwei u khynnah.

Shisien ba ngi la sngewthuh ia ka jingkhraw ka kam kaba don ha khmat jong ngi ha kaba pynkhih ia uwei-pa-uwei u khynnah ban pyndem ia lade ha ka mon bad jingieit U Blei, ngin sa long la kloi ban pdiang da kaba sngewnguh ia ki tiar babha ba ngi lah ban shem. Ka Baibl kan iai long hi ka nongiarap ba khraw tam jong ngi ha ka Korrikulom, kaba ia ki bynta jong ka la jied da kaba sumar bniah eh na ka bynta ka kam ba dei ban trei, hynrei ia ka dor jong ka yn nang pynkhraw bad ia ka jinghikai jong ka yn nang kham lah pyndei shuh-shuh lada pyndap sa kiwei-pat ki bynta baroh kiba ngi lah ban ioh bad kiba ngi lah ban pyndonkam.

Ki jingkylli :—

1. Ha kaba thaw ia ka Korrikulom, dei ka Baibl ne u khynnah ki ban long pdeng ha ki jingmut jong ngi? Balei?

2. Balei ba ka Korrikulom ka dei ban san ryngkat bad u khynnah?

3. Ka mut aiu da kaba ong ka dor kaba mynta (Present value) ha kaba hikai ia ka Baibl?

4. Ai ha la ki jong ki ktien ia ki bynta ba kongsan jong ka jinghikai Baibl ha ki saw tylli ki kyrdan jong ka jingim u khynnah.

5. Ka dei ban ong, ba ia ka niam la shu ioh kem ym ba da hikai ? Balei ?

6. Ai ki daw na ki Gospel kiba pynskhem ia ka jingpyndonkam ia ki ktien " Ka niam kaba hikai " (Teaching religion).

7. Balei ba donkam ban jied sumar bha ia ki bynta na ka Baibl na ka bynta ban pyndonkam ha kawei-pa-kawei ka kyrdan ka jingim jong u khynnah.

8. Balei ba ia ki jingthoh shaphang ki briew ki ba pawnam ha ka niam Khristan naduh ka por U Khrist ba dei ban kynthup ha ka bynta pule ?

9. Kaei ka dor kaba kyrpang ka jinghikai niam ba la shem na ka pyrthei ka mariang ha ka Klas ki khynnah rit ha ka Skul Pynpaw ?

LYNNONG III.

KA JINGIATHUHKHANA BAD KI KHYNNAH.

(Katba kum ki 'rta jong ki).

Ha ka lynnong ba la dep la ong ba ka jingiathuhkhana ka long ka lad kaba khrawtam kaba ngi ioh na ka bynta ban ai ia ka jingshisha ba kynja mynsiem; khamtam eh ha ki khynnah. Hynrei kata kam mut ba kano-kano ka jingiathuhkhana ruh kan ia dei katba kum ka jingthmu. Ia ki jingiathuhkhana dei ban jied kat ban iabiang bad ka bor sngewthuh ki khynnah, ki dei ban long kiba lah ban shon bad kiba lah ban pynsngewbang ia u ha kata ka kyrdan san jong u, bad ki dei ban don ki jinghikai ba kynja mynsiem kiba u donkam hamar kata ka por.

Ia ki bynta ba kongsan eh ba ngi dei ban pyrkhat ha ka jingim jong u la khot Primary, ong naduh 4

haduh 8 snem ka 'rla, ki khynnah Junior, 8 haduh 12 snem, ki khynnah Intermediate, 12 haduh 16 snem, bad ki khynnah samla, 16 snem shaneng. Ha kawei-pat na kiba kum kine ki kot (The Child and his Religion- " U Khynnah bad ka Niam jong u"—da u Rev. V. P. Mamman, B. A.) la pyni ba ym don jingeh ei-ei ruh ha kaba rai ia ki jaid jingiathuhkhana kiba donkam ha kawei-pa-kawei na kine ki por. Bad ka bha ban kynmaw ba U Blei u la ai ha u khynnah ia ka bor ban pynleit jingmut, ha ka jing-pyniaid bastad jong u, u la ai ha ka Baibl ia ki jing-iathuhkhana kiba ngi donkam na ka bynta ban pyn-hun ia kine ki jingkwah. Artat ruh, kine ki jing-iathuhkhana ha ka Baibl kiba bit ia ki kyrdan jing-san bad ka jingshem u khynnah ka don bun eh ka jingbam ba kynja mynsiem kaba u khynnah u donkam eh hamar kata hi ka por. Kine ki long ki dak na ka bynta uno-uno u nonghikai uba khmih bniah, kiba pynpaw ia ka jingstad bad jingthmu basbun u Kpa jong ngi uba ha Bneng.

Ha kaba rai kino ki jingiathuhkhana ki ban iadei bad u khynnah ngi donkam ban sngewthuh ba dei ka dur jong ka jingiathuhkhana, ym dei ka rukom thoh ne ki ktien ba la buh ha ka jingiathuhkhana, kaba rai ia ka jingiadei jong ka. Lada ka dur jong ka ka iadei bad ka por san ka rukom pyrkhat bad ka jingdonkam, ia ki ktien lei lah eh ban pyniadei; hynrei lada kam iadei, ka jingpynjem lane ka jing-pyniadei ktien kaba katno-katno kam lah ban wallam jingsngewthuh ha u khynnah bad pynlong ia ka kaba sngewtynnad bad ba mynloi. Bad uwei-pa-uwei u nonghikai u dei ban tip bad lah ban rai la ka dur ka jingiathuhkhana ka iadei ne em bad u khynnah ha kata ka kyrdan jingsan jong u. Ka jingiathuhkhana jong ngi ha ka Skul Pynpaw kan nangsan ha kane ka rukom ryngkat bad u khynnah. Nyngkong, ki jingiathuhkhana kiba iadei kin don tang

ia ki ain bakongsau eh jong ka jingim. Hadien kin' wan sa ki jingiathuhkhana shaphang ki hok Khristan; nangta sa kiwei-pat kiba pynpaw ia ka jingsngew jong u Khristan; bad khadduh khadwai ki jingiathuhkhana kiba ktah ia ka jingim bad ia ka pyrthei.

U khynnah uba naduh 4 haduh 8 snem ka 'rta u don ka jingshem kaba rit bad dang lung katta-katta. Ka jingiathuhkhana ka bym don ka jingiasoh kaba jan bad kiei-kiei kiba u la ju tip kan ym donkam na ka bynta ka jingthmu jong ngi. Ka jinglong kwah tip ka jur hynrei kata ka iasoh tang bad kito kiei-kiei kiba u khynnah u ia kynduh ha la i jingshem barit jong u. U dang pyrshang ban sngewthuh ia ka pyrthei kaba u shong, u dang pyrshang ban sngewthuh ia ki dor bad ki jingthmu jong kiei-kiei kiba ker sawdong ia u. U ialeh shitom ban pyniadait lang ia ki ha ka rukom ba shongnia, bad um don por ne jingkwah ban shahshkor ia kiei-kiei kiba wan nabar ka pyrthei barit jong u.

Namarkata ka niam kam dei ban wan ha u kum kaei-kaei kaba nabar, bad da lei-lei kam bit ban long kaba eh than. Ka dei ban iadei bad kiwei-pat ki bynta baroh jong ka jingim ba man ka sngi jong u bad ka dei ban long kaba shong nia bad kaba lah ban sngewthuh. Kaba kham donkam eh ka long ba u dei ban iohi ba U Blei u long uba iasoh jan eh bad kine kiei-kiei hapdeng kiba U im u khih bad ba dei na U Blei ba u ioh la ka long rynieng. Ka lah seh ban pynkhih jingmut kai ia u tang shiphang ban pyrkhat kham jngai lada ngi ong:

" Don u lok ia ki khynnah rit

Ha lyndet ka suin bneng ba iong bad ba phyrnai,"

hynrei kata ka sngew jngai eh bad kam long ka kam kaba donkam kumne-kumne eh na ka bynta jong u. Kaba donkam eh ia ngi ban sngewthuh ka long ba U-

Blei u don hajan jong u, kata ka mut ba u long u Nongthaw bad u Nongsumar jong u bad jong kiei-kiei kiba ha ka pyrthei kiba donkam katta-katta ha i jingim barit jong u. Ia U Blei yn khein kum U Kpa uba sumar sukher ia u bad ia kiwei pat kiba kum ma u, U Bakhlain uba lah ban iarap ha man la ki por baroh. Bad ym tang katta, hynrei ba u long U Bakhuid uba sngewsih na ka bynta ki pop, bad uba kwah ia ngi ban sngew shaphang kita ki pop kumba sngew ma-u. Ia ki pop dei ban khein kum kiei-kiei kiba ijli eh bad kiba dap da ka jingmynsaw. Dei lyngba ki jingiathuhkhana U Jisu ba ngi ioh ka jingshai basngur tam shaphang kine kiei-kiei baroh, namar U Jisu bad U Blei ki iasoh jan eh ha ka jingmut u khynnah. Ha kane baroh, ka bynta ba kongsan eh ka long ba ia U Blei bad ia U Jisu dei ban sngewthuh kum ki briew shisha ha i pyrthei barit u khynnah. Bad ki jingiathuhkhana na ka bynta kane ka 'rta ki dei ban long kita ki ban ktah shaphang kine ki nongrim jong ka niam Khristan.

Don la jan shispah ki jingiathuhkhana ha ka Testament Barim bad Bathymmai kiba iadei bha, ban ong ba ki don katne te la bun bha hi kein. Kawei-pakawei ka bynta pule na ka bynta ki khynnah Primary ka kynthup ia kiba kham bun na kine. Dei ban don ruh ki jinghikai shaphang ka pyrthei ka mariang kiba pyni ia ka jingiadei U Blei bad ki sim bad ki mrad, ki syntiew bad ka suin bneng, lada u khynnah u dei ban sngew ia ka jingshisha jong u.

Kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana ka dei ban don ka jingthmu ba thikna. Hooid shisha, dei ban don katto-katne ki jingiathukhana kiba don ka juh ka jingthmu, kum, ka jingsumar-sukher U Kpa jong ngi uba ha Bneng, hynrei namar ba kine ki jingiathuhkhana ki pynpaw ia kajuh ka jingshisha ha ki rukom bapher, ia ki dei ban pyndonkam ban ia pynbiang ia kaba duna para ma-ki hi. U nonghikai u dei ban kynmaw dngong, la kumno-kumno, ia ka jingthmu ka ingiathuhkhana bad ia ka jingdonkam jong ka ha

kata ka liang, " Ki lynnong kiba eh " kim da larkam eh namar kine ki artylli ki daw: kawei,—ki eh eh ia ki khynnah ban ioh bat bad kawei-pat, ki eh eh ia u nonghikai ban pyndonkam ia ki kum ka lad ban ai ia ka jingshisha ba kynja mynsiem ba lah ban pyndonkam hamar kata ka por.

Donbok kumno-re-kumno ba ki jingiathuhkhana na ka Baibl kiba bit ia kane ka 'rta ki long kiba jem bad kiba shai bha, bad kim da pynmih bun ki jingeh ha u nonghikai uba da usiar bha. Da ka jingpynmlien bad jingkhreh ba da sumar bniah bha uwei-pa-uwei u nonghikai jong kiba rit eh u dei ban lah ban pyndonkam ia kine ki jingiathuhkhana na ka Baibl ha ka rukom kaba myntoi. Ka jingjem jong ki jingiathuhkhana hi kan long ka nongiarap, namar ba ki jingeh ha kaba pyniaid ia la ka longbriew manbriew kim pat don ha ka jingmut u khynnah. Ki jingiathuhkhana kiba kum kine, U Moses ha ka por ba u dang khunlung, Ka jingkhot ia u Samuel, Ka khynnah mraw ha iing u Naaman, Kaba pynim pat ia ka khun u Jairos ki long kiba bha eh ban iathuh, kumba long kiwei-kiwei pat ki par jingiathuhkhana ha ka pyrthei.

Bad ha kane ka rukom da kine ki lad yn sa lah ban seng ia ka nongrim baskhem na ka bynta ka jingngeit Khristan, ka nongrim kaba lah ban kyrshan ia ngi ha ki snem ki ban wan. Ki jingshisha kiba la pdiang bha da ki khynnah rit bad kiba iadei bha bad ka jingsngewthuh ba nangsan jong u shaphang ka pyrthei bad ka jingim, la kumno-kumno kin sah skhem ha u.

Ia ki jingiathuhkhana kiba ia dei bad ka kyrdan ki khynnah Junior, 8 haduh 12 snem, lah ban jied da kaba jem. Namar ka long ka por ha kaba ki jingiathuhkhana shaphang ki kam kiba khraw ki ktah shibun. Hangno-hangno haba don ki kam kiba khraw, hangta don ki tiar na ka bynta ka jingiathuhkhana. Ka long ka por jong ka jingim ha kaba ..

khynnah u lah ban iohi ia ki jinglong babha ha ka jingpyrkhat ba nangsan jong u. Hynrei ia kine ki jinglong babha dei ban iohi kumba ka paw ha ki kam babha ki briew : kata ka mut ba u dei ym ban iohi ia ka jingshlur, hynrei ia u briew uba shlur, ym ia ka jinglen lade hynrei ia u martyr Kine ki khynnah, khlem da leh shitom ei-ei ruh ki la kum bud ia ka jinglong u nongialam, bad ka niam Khristan kan sa long kaba shai ha ki bad kan ktah ia ki lyngba kiei-kiei kiba paw tyngkrein ha ki nongialam jong ki, kum ki kam shlur, ka jinglen lade, ka jinglong don burom, ka jingkohnguh bad ka jingpyndem ia lade.

Don bun ki jingiathuhkhana ha ka Testament Barim kiba don ki bynta kiba bha eh na ka bynta kane ka jingthmu, hynrei ka Testament Bathymmai ruh ka ai ia la ka jingiarap ba kordor tam. Namar ki kam u Paul bad u Petros bad u Stephen bad kiwei-pat; kin ktah jur lada iathuh ha ka rukom kaba bha katba ha ki kam bakhraw jong U Nongpynim pat, ka jinghikai kan long kaba myntoi tam bad kan ioh ka jaka kaba ha khlieh tam.

Namar ba ka jingthmu ba kongsan tam jong kane ka jinghikai ka long ban kyrsiew ia ki jinglong ba donburom bad ka jingkhraw bashisha, ka Korrikulom kan donkam ia ki jingpyrkhat kiba bniah, namar ba baroh ki bynta kiba donkam na ka bynta ka jingim Khristan ba dap biang ki dei ban paw ha la ka jong ka jong kat kum ka jingdonkam jong ki Ki khynnah skul ki dei ban don ka jingthew ha la ka jingim katba ki nangsan, bad ka jingma ka long ioh ba ki shu bud ia kita kiba ki iohi baroh sawdong jong ki. Ka jingthmu jong ngi ka long ban pynkhih hapoh jong ki ia ki jingkyrkhat kiba kham khraw kiba lah ban iuh top ia kiwei pat ki jingpyrkhat baroh, bad ka tiar kaba bha tam na ka bynta kane ka long ka Korrikulom jong ki jingiathuhkhana ba la shim na ka Baibl bad nawei-nawei de.

La kumno-kumno. ngim bit ban klet, ba ngi ia leh ia ka thma ka bajur hangne. Ia ki jingthew babha ka jingim ym lah ban thung da kaba jem, bad kiei-kiei kiba bha tam jong ka jingim ki lah eh ban ym lah ban ring ia ka jingieit jong kine ki khynnah shynrang bad khynnah kynthei ki bym pat da mad eh ia ka pyrthei Don u nongshun uba. wad ban kyntiew halor kata ka khet baieh kaba hapoh ka dohnud ia ka jingim ki briew kiba poh kiba ki nuksa ba ki ai ki long ki jingshlur kai ki bym don ka jinglong donburom, ka jingringpah ia ka doh ki bym don jingtei ei-ei ruh ia ka longbriew manbriew. Dei ban pynphai ia ka jingieit ki khynnah ia ki 'riewshlur ba itynnad tam jong ka Baibl bad ka hok, pyrshah ia ki jingpyrshang jong u bymman ban pynphai ia kata ka jingieit na ka bynta kiei-kiei kiba kham poh. Bad ka nuksa ka jingim u briew ba kine ki khynnah shynrang bad khynnah kynthei ki sngewtynnad shisha mynta ki lah eh ban jia long ka nuksa ka jingim jong ki hi lashai lashisngi.

Ka kyrdan kaba lai ha ka jingim ha ka Skul Pynpaw, kaba la ju long ka por kaba khadduh ha kaba hikai, ka long ka por khynnah Intermediate, 12 haduh 16 snem. Ka long ka por ba donkam tam. Namar ka long ka por ha kaba ki khynnah shynrang bad ki khynnah kynthei kumjuh ki la sdang ban pyllait ia lade na ka jingsynshar ki kmie ki kpa, bad ki la sdang ban jied ia la ka rukom im ha la ka jong ka lynti. Ha kiba kham bun hi kim pat shym ioh kane ka mynsiem laitluid wat la ki kot haduh khad-hynriew snem ruh, hynrei kham bun hi ki la lah ban rai ha la ki dohnud ia kaba kumno ka lynti jingim kin jied. Kiei-kiei kiba la shu bud rukom ha ki por ba ki dang kham khynnah, mynta ki la kylla long ki bor ba tyrsuh, bad ka la dei ka por ba kin poi sha kaba rai la kin pdiang ia U Khrist ne em.

Ki jingiathuhkhana ki ban iarap ia ngi ha kane

ka jingtrei ba shitom jong kine ki snem ki long ki jingiathuhkhana shaphang ka jingim ki briew—kata ka mut ki jingiathuhkhana shaphang ka jingim ki briew kiba khraw, ym dei shaphang ki kam kiba khraw kumba la leh ha Junior. La kine ki khynnah samla ki la tip ba ki la jan ioh im katba kum la ka jong ka jingthew, hynrei kumno-ıe-kumno ki jingthoh shaphang ka jingim kiwei ruh ka shu dang paw dak ha kı. Lah eh ban shoh jadu ia ki da ka jingiathuhkhana shaphang ka jingnang san ka jingim uno-uno u briew, ki da iohi da lade hi, katba nang iathuh ia ka jıngiathuhkhana, ia ki bor barieh bad ki daw kıba pynlah ban jop lane ki daw ka jingbym jop hangta. Ka Baibl baroh kawei sa shisien pat, syriem kum ha Junior kan ai jingiarap. Kawei-pa-kawei na ki jingiathuhkhana kiba khraw shaphang ka jingim U Abraham, U Joseph, U Moses, U Dabid bad kiwei-kiwei kan pynsngewthuh ia kine ki khynnah samla ia ka jingdonkam eh ia U Nongpynbeit ia ka jingim, ia uta uba dei ban synshar bad uba lah ban ialam ia ka jingim sha ki kyıdan kiba ha khlieh eh. Bad nangta pat kin iohi ha ka jingim ki briew ba la thoh ha ka Testament Bathymmai ia ka aiom jong ngi mynta haba ia ka jingim jong ngi dei ban pyniadei bad U Khrist: ba ha ka jingim ba kynsai jong u, kin ioh ia ka nukta ba janaı tam na ka bynta ki shynrang bad kynthei ha kiba U Blei un ym sngewlehrain. Ha kane ka rukom ka jingring dur ia ka jinglong bad ka jingim uwei u briew hadien uwei pat kan nangai mynsiem bad kan kham pynshai ha ki ia ka jingbun jong ki lad ki lynti kiba don ha khmat jong ki, bad ha kajuh ka por ka pynjylliew ia ka jingsngew bym shongdor ia lade bad ka jingdonkam jong ki ia U Nongpynim. Lada u nonghikai u la lah ban pynmih ia kiba kum kine ki soh khlem artatien kin long la kloi ban pyndem ia lade ha ka bor pynim bad ha ka jingai-ei U Blei.

Ki bynta ba khadduh jong ka por khynnah samla

ki long sha palat ka pud ka jingpyrkhat jong ngi kum ki nonghikai Skul Pynpaw, namar ka jingshem jong ngi ha ka jingtrei jong ngi ha ka Skul Pynpaw ka long ba ynda ki khynnah jong ngi ki la kynjoh sha ka 16 snem lajan baroh ki la iehnoh noh ia ki Klas jong ngi, da kaba pep skul noh syndon lane da kaba wan iasoh kum ki nonghikai. Namar kata ka daw ka Korrikulom kaba bun kyrtiap-tap jong ki khynnah samla kam donkam ban pynsahkut slem ia ngi hangne. Kan biang ban ong ba ka jingiathuhkhana ia ka jingim ki briew kan dang long hi ka tiar ba kongsan ha ka jinghikai; hynrei ha kane ka por ka dei ban iaid ha ka rukom kaba kham jylliew ban ia ha ki por kiba ha shuwa. Don laitylli ki lynti ha kaba pyrkhat ia ka jingim ki briew na ka Baibl ha kine ki 'rta. Nyngkong, dei ban pyniadei ia ka bad ka History, kata ka mut, ba ka dei ban pyni ia ka jingtrei jong kata ka jingim jong uta u briew ha ka por ba u im bad ha ka ri jong u hi. Na kane yn iohi ba ia ka jingim kaba kor bad ka jingshakri kaba bha yn shym la pynlehnohei. Kaba ar, dei ban don ka jingphiah pharia ia ka jingim, kaba wad bad khmih bniah ia ki jingthew kiba synshar ia kata ka jingim, bad kaba iohi ia ki jingmyntoi bad ia ki jingma jong ka. Kaba lai pat, dei ban mih na kata ka jingpule ka jingbtin lynti ban iohi ia ki jingeh jong ka jingim ha ka jinglong briew bad ha ka niam, ki jingeh kiba ki samla kin iohi shai ha ka pyrthei bym janai ba ki dei ban shong. Dei ia kine, ba kine ki samla ki dei ban ieng ialeh.

Shuwa ban iehnoh noh ia kane ka Sobjek jong ka Korrikulom, dei ban ong ba mynta ngi don ha ka por ka jingkylla na ka jinghikai ba la shu pynkoh da u nonghikai sha ka jinghikai kaba mih na ka jingtrei jong ki khynnah hi. Kane ka rukom kaba thymmai kaba ngi kdew mynta ka don bun ki kyrteng kum, Ka Project Method (ka jingbikai da kaba pyntrei kam),. ka Dalton Plan (ka rukom hikai da kaba buh jingkylli

bad ba ki khynnah kin jubab ia kita), hynrei kine baroh ki kdew ia ki bynta babun ia ka jingdonkam ba nangjur jong ki khynnah jong ngi, bad khamtam ki khynnah skul ba la kham rim, ki donkam ban nang pynmlien ban wad jingtip da ki jingtrei bad jingwad bniah jong ki hi. Ka kam hikai ka la dei ban nang long kaba hikai lade, ka jingpule kaba la kdew lynti da u nonghikai ha ka jaka kaba shu koh ia ki jinghikai ba la khreh lypa da u.

Don tang khyndiat eh ka jingsngew artatien la kane ka jingkhih ba thymmai ka la neh ne em, hynrei haduh mynta ka dang long kaba dang lung, bad khamtam eh ha ka jinghikai niam. Lah ban ioh ki jingiarap kiba bha tam wat mynta hi na ka bynta ki nonghikai kiba mon ban pyrshang ia kane ka rukom thymmai, bad ka lah ruh ban long ha ki jingkylla kin wan ha ki Skul Pynpaw jong ngi ha ki sngi ki ban wan ki ban pynkhih im thymmai ia ki. Hynrei lah ban ong da kaba sngewshngain ba wat lada wan ki jingkylla kiba katno-katno ruh ha ki rukom hikai bad ha ka Korrikulom, ka jingdawa tynrai jong ki dohnud kiba dang lung kumba la ong lyngkot haneng kin sah. Haduh mynta hi ngin dang donkam ban hikai ia ka jingmut bad mynsiem ki khynnah katba kum ka jingai lynti ha ka rukom san jong ki, haduh mynta yn dang donkam ban bsuh ia ki jingpyrkhat ba donbor bad bakhraw tam, haduh mynta ia ki mynsiem ki khynnah yn dang dei hi ban ialam sha U Nongpynim. Namar kata ki lynti ban rung kiba ngi la mait ki dei kito kiba ngi dei ban iaid, la ka kylla katno-katno ka rukom hikai jong ngi.

Ki jingkylli :—

1. Kaei ka bynta ba kongsan ba dei ban tohkit ha kaba rai ia ka jingiadei lane jingbymiadei ka jingiathuhkhana katba kum ka 'rta u khynnah ?

2. Kiei ki jingiathuhkhana ki ban iadei bad u khynnah uba 4 haduh 8 snem ?

3. Kiei ki soh kiba thikna kiba ngi lah ban pynmih ha ka 'rta Primary da ka jinghikai niam jong ngi ?

4 Ai kyrteng ia saw tylli ki jingiathuhkhana na ka Baibl na ka bynta ki khynnah Primary. (Ym dei kito kiba la ai ha kane ka lynnong).

5. Kiei ki jingiathuhkhana ki ban iadei bad ki khynnah Junior ki ba naduh 8 haduh 12 snem ?

6. Kaei ka kam ba kyrpang ba dei ban trei ha ki dohnud ki khynnah kiba naduh 8 haduh 12 snem da ki jingiathuhkhana ba la jied na ka bynta jong ki ?

7. Ai kyrteng ia san tylli ki jingiathuhkhana ha ka Testament Bathymmai kiba da iadei bha bad ki khynnah Junior, 8 haduh 12 snem ?

8. Kaei ka rukom bad jinglong u khynnah Intermediate 12 haduh 16 snem kiba kham lah ban kdew ia ka rukom jong ki jingiathuhkhana na ka Baibl kiba dei ban pyndonkam ha kaba pynsan pynrangbah ia u ?

9. Ha kano ka bynta ka jinghikai Baibl ka dei ban ktah bha ia u khynnah shynrang ne khynnah kynthei kiba naduh 12 haduh 16 snem ?

10. Kaei ka dei ban long ka jingthmu ha kaba hikai ia ki khynnah Intermediate ?

11. Kiei ki jingiapher kiba dei ban don ha kaba hikai ia ki khynnah samla kiba palat 16 snem bad ki khynnah Intermediate (Kiba hapdeng 12 bad 16 snem) ?

12. Kaei ka rukom thymmai kaba dang wan mih ha ki lyngkha Skul Pynpaw ha kine ki por mynta ?

LYNNONG IV.

KA RUKOM JONG KA JINGIATHUHKHANA.

Kumno kein ngin iathuh ia ka jingiathuhkhana? Ka long kaba jem ban kylli ia kane ka jingkylli, hynrei ka donkam ia ka jubab kaba jrong. Namar ngi baroh ngi don katto katne ia kane ka sap hynrei dang donkam hi ban pynroi shuh-shuh. Ka buit iathuhkhana ka long ka jingstad kumba long ka jingrwai bad ka jingthaw dur. Bad namar ba ka long ka jingstad donkam ban tip ia ki ain tynrai kiba don hapoh jong ka. Kane ka dei wat ia kilo kiba la don lypa ka sap-iathuhkhana; namar kan long kaba jem wat ha kiba kum kita ki briew ban ym lah pynmyntoi eh ha kaba pyndonkam ia ka jingiathuhkhana kum ka tiar na ka bynta ka jingpynsan pynrangbah ia ki khynnah.

Ka jingiathuhkhana ha ka jingshisha ka long ka dur, hynrei ka kham iadei bad ka dur kaba da khih shisha, kum ka baioskop, ban ia bad ka dur ba la shu thaw ha ka kot. Namar ka jingiathuhkhana ba shisha ka long ka jingiahteng ter-ter jong ki dur ba da im ba da khih shisha bad kaba don rong bad ka jingsngew. Dei ban iathuh shai katta-katta katba iathuh da uba iohi da la ki khmat, uba la khmih bniah ia ki jingjia kiba rit kiba jia bad uba ia ka jingsngew jong u hi la pynkhih katba u dang khmih.

U nonghikai uba long u nongiathuhkhana u pynkhih ia kata ka dur ha ka jingmut u khynnah. Kaei-kaei kaba u khynnah u ioh na kano-kano ka Sobjek kham bunsien ka long na ki dur kiba u hi u thaw ha la ka jingmut shaphang kata ka jingiathuhkhana. Kumta ba u nonghikai ha kaba u khreh ia ka jingiathuhkhana u dei ban lah ban iohi ia ki dur kiba pynlong ia ka ha ka rukom kaba shai katta-katta ba lada u don ka sap u nongthaw dur un jin da la-lah ban thaw dur ia ka jingiathuhkhana baroh kawei

da ki bun tylli ki dur. Bad ka dang long hi hapoh ka bor jong u nonghikai uba pdeng briew ban iohi shai ha kane ka rukom ia ka jingiathuhkhana ba u dei ban iathuh. Kata ka dawa, la kumno-kumno, ba ha ka jingkhreh jong u u la pharia lypa ia ka jingiathuhkhana bad u tip ha ka rukom kaba jylliew ia ka jingmut bad jingthew jong ka haduh ba un da poi ban iasngewlang kumba sngew ki briew kiba ia ka kam jong ki u batai bad u la nang ban sngew kumba ki sngew. Haba ngi pynlong ia ka jingiathuhkhana kum la ka jong ha kane ka rukom, u nongsngap u ioh ia ka jingiathuhkhana bad u sngewieit ia ka. Ka wan ha u khynnah ha ka rukom ba sngewtynnad namar ba ia-ngi hi la pynsngewtynnad da ka.

Kane ka pynmih ia ka jingkylli shaphang ka jingdonkam ka bor mutdur ha ka jingiathuhkhana la ka jingmutdur la pyndonkam bakla bunsien kat haduh ban ong ba ka jingiathuhkhana lane sermon ki bun eh da ki jingmutdur ka mut noh ba ka long ka bym shisha. Hynrei da shisha kata ka kdew ym ia ka jingpyndonkam kaba dei hynrei ia ka jingpyndonkam bakla ia ka bor mutdur. Ha uta uba iathuh ia ka jingiathuhkhana ba da jia shisha ha ka History, ia ka bor mutdur la thmu ban pynlong ia ki jingshisha ba kin im, ban ai jingim bad jingsngewtynnad ia ki syrtap jingjia ba don hangta bad ym ban pynrung ia ki jingjia barit ki bym iadei bad ka jingiathuhkhana. Ia kane la khot ' ka Jingmutdur ba dei bad ka History ', namar ia ka jingmutdur la teh lakam kat kum ka jingshisha jong ki jingjia.

Ho-oid shisha ngi dei ban kynmaw ba barobor ha ka Baibl ngi shem ha ka rukom kaba lyngkot tam ia kaei kaba la jia, ba la iathuh kham bunsien ha kito kiba la tip bha ia ka jinglong ka ri bad ka History jong ka. Ia kane kaba don ha lyndet ka jingiathuhkhana la dei ban iathuh da u nongiathuhkhana mynta, tang namar ba ia kine ki syrtap jingjia ym shym la tip bha da ki nongsngap. Sa kawei-pat

ruh, namar ba ia ki jingjia ba la iathuh ha ka Baibl la ai ha ka rukom ba lyngkot tam bun bah na ka jingtbit u nongiathuhkhana ka shong ha ka jinglah jong u ban iohi ia ki syitap ka jingiathuhkhana kumba ngi ju ong Ha kiba kum kita ki jingiathuh don ki jingshisha kiba ngi ioh da kaba shu ring jingmut bad don ki jingshisha kiba la da thoh ha ka Baibl, bad ka long ha ka jingwad bniah ia kine ki jingshisha ba lah ban shu ring jingmut ba ia ka dor u nongiathuhkhana bashisha yn iohi U thew ia ki jingmut jingpyrkhat da kata ka buit kaba ngi ju iohi ha u nongtohkit uba sian, haduh ba un da poi ha ki jingrai kiba sngewdei ha ki shkor ki nong sngap kiba beit jingmut Kata ka mut, ba u la tip bha ia ka jingiathuhkhana shuwa ban iathuh bad ha kaba leh kumta u la iohi shai ia ki jingjia ha ka jingiathuhkhana haduh ba u la lah ban sngewtynnad bad sngewieit bha ia ki

Uta uba kwah nang ia ka buit iathuhkhana, un sa tip hi suki-suki ia kaei ban iathuh bad ia kaei ban ym iathuh Namar ym dei baioh kaba u shem ha kaba u khreh kaba don dondor ha kane ka por, u dei ban tip palat shibun ban ia kaba u iathuh Kumba ong uwei u nongtnoh uba khraw, 'ngi lah ban tip shaphang u nongthaw dur na kiei-kiei kiba u iehnoh' Ki syitap jingjia kiba ym donkam ha kaba pynsngewthuh ia ka jingjia ki pynwit ia u nongiathuh bad pyndum ia ka jingmut ki nongsngap Kum ban ai nuksa, ki jingbatai shaphang ki lum ki wah ha ka mariang kim ia dei satia lymda ki long kiba donkam ban pynshai ia ki syitap jingjia ha ka jingiathuhkhana ka ban sa iathuh

Lada ia ka jingiathuhkhana la iathuh bha ka don ka jingktah kaba kumne-kumne bad kaba kordor ia u khynnah. Kawei, ka jingmut dur jong u kam ju trei smat mynno-mynno ruh kum ha kaba u sngap ia ka jingiathuhkhana kaba la iathuh shai bad sngewtynnad bha. Da kine ki jingsngew ba la pynkhih jylliew la pynbha bad la thaw dur ia ka jingim

jong u. Bad ia ki jingpun jingmut ia ki jingshisha bad ia ki ain ka jingim la thaw stet katta-katta da kine ki jingiohi paw ba pynkhie jingmut ba la ai ha u da ka jingiathuhkhana. Bad na ka liang ka jinghikai niam ia ka jingiathuhkhana la khein ba ka long kaba myntoi ha ba don ki soh kiba kum kine. Kam dei tang ban long ka jingiathuh kaba sngewtynnad ia ka jingjia, ba la iathuh ha ki ktien kiba iadei bad kat kumba ki jingjia ki da jia shisha; hynrei khnang ba kan long kam ka dei ban shon shap jylliew ia lade hapoh ka jingmut bad dohnud u khynnah. "Dei tang U Blei uba tip jia aiu ha ka mynsiem u khynnah haba la pynkhih ia u da ka jingiathuhkhana"

Ha ka jingshisha ia baroh ki jingiathuhkhana la thaw ha ka juh ka rukom kaba la pyndonkam salynsar. Don nyngkong nyngshap ka jingkren lamphrang shaphang ki briew ha kata ka rukom ka ban kyrsiew ia ka jingmut bad jingkwah tip ki khynnah. Nangta bud sa ki jingjia ter-ter, kawei-pa-kawei ba la ka jong ka rukom, kawei-pa-kawei kan long kaba sngewtynnad, bad kawei-pa-kawei kaba lah ban kyrsiew ha la ka jong ka rukom ia ka jingsngew ha ki dohnud ki nongsngap. Kaba khatduh eh ha ki jingjia ka jingiathuhkhana kan long ka pansngiat (ka bynta ba kongsan tam, kaba shoh bad sngewtynnad tam, ha ka jingiathuhkhana), ka jingiathuhkhana ka dei ban nangjur nangjur nangshoh nangshoh bad kan kut ha ka bynta bajur tam bad ba sngewtynnad tam.

Kawei ka bynta ba donkam ba dei ban kynmaw ha kaba iathuhkhana, khamtam haba ka long na ka bynta ki khynnah, ka long ba ia ka *liang* ka jingiathuhkhana ym bit ban pynkylla. Ia ka jingiathuhkhana dei ban iathuh na ka liang jong uwei na kita ki briew ba la jied khnang da u nongiathuh; bad ia ka jingiathuhkhana baroh kawei dei ban iathuh na kane ka liang. Kum ban ai nuksa, ha kaba pynpeit ia u Bartimaios ba matlah, ia ka jingiathuhkhana lah ban iathuh na ka liang U Jisu uba hamar ba u iaid

lyngba ia ka shuong Jerikho la pyusangeh ia u da ka jingpyrta une u matlah, uba paw ha ka jingiathuhkhana taug ha kane ka bynta. Lane lah ban iathuh na ka liang u matlah hi, bad iathuh ia ka jingshem jong u kum u nongkhrong ha Jerikho, bad kumno ba u la iohsngew shaphang U Jisu, bad nangta hamar kata ka sngi kumno ba u la iohsngew ia u paidbah uba wan shata bad ba u pyrta, bad kumta ter-ter. Lada kylla ka *liang* iathuh ha ka jingiathuhkhana kan pynkulmar, namar u khynnah u pynsyriem ia lade bad u khmat duh, u nongleh, u briew ba la jied, bad khuk-khak khlem da don daw ei-ei, lada un hap kylla sha uwei-pat. kata kan pynkulmar jingmut.

Ia ki jingkylli dei ban pyndonkam da u nonghikai uba iathuhkhana bynrei kata ruh da kaba sumar bha. Ki jingkylli kin pyndonkam ha kaba sdang jong ka jingiathuhkhana ban shem ia kaei kaba ki khynnah ki la tip lypa bad ban pyniasoh ia ka jingiathuhkhana bathymmai bad kata kaba ki la tip lypa. Hapdeng ka jingiathuhkhana pat, ia ki jingkylli dei ban pyndonkam khamtam eh ban bat bad pyntrei ia ka jingmut ki nongsngap Kane kham bunsien ka dei ban long ban shah ia ki khynnah ba kin pyndap ia ki jingjia bad jingshisha kiba rit lane ia ki jingbatai na ka jingtip jong ki hi, bad ha kane ka rukom kin iarap ha kaba tei ia ka jingiathuhkhana. Hynrei ia kane ym bit ban leh than ioh ka jingsngewtynnad ki khynnah kan ran noh.

Bad ki khynnah Intermediate pat, ki jingkylli kin long ha ka rukom jingiapyrkhat lang, u nonghikai un iathuh ia ka jingim uwei u briew. Un sangeh ha ki jaka kiba dei khnang ban ai lad ia ki nongsngap ban pyrkhat ia ki jingeh kiba mih nangta. Kine ki jingiakren ki long kiba donkam eh ha kane ka 'rta, namar ki hikai ia kiba shah hikai ban thaw ia la ki jong ki rukom bishar bad ban pyrkhat ha ka rukom kaba shai ia kiei-kiei ba la pynmih da ka jingiathuhkhana.

Ia ka jingbuh ktien ba itynnad ha ki jingiathuh-khana ka Baibl dei ban pynsah khamtam ha ki kynja jingiakren. Ka long ha ka jingiathuh shaphang ki jingjia ba u nonghikai u dei ban nang pyniar bad ban ai ia ka jingiathuhkhana kaba shai ha la ka jong hi ka rukom. Hynrei haba u poi sha ki jingiakren, ñiar eh ba u lah ban kham pynbha ia ki ktien ba sngew-tynnad ba la shem hangta. Ha ka jingiathuhkhana shaphang 'U Khun sarong awria,' u lah ban batai ia ka jinglong basngewsih u khun sarong awria ha la ki jong ki ktien, hynrei u dang dei hi ban pynong ia u, "Ngan ieng joit bad leit sha la i Pa bad ngan ong ruh ko Pa... . "

Ka jingktah ka jingiathuhkhana ka shong shibun ha ka rukom u nonghikai hi. Ia ki ktien kiba don-kam dei ban da ong ha ka rukom kaba bha, ka jingkren kam dei ban long tang shisur, hynrei kan pher katba kum ka jingdawa 'ka jingiathuhkhana. U nongiathuhkhana u lah ban shon shibun ha ka jing-mut ki khynnah da ka jingsngew ba shapoh kaba paw ha ki khmat jong u bad ka jingkhynniuh ha ka sur jong u. U dei ban pynpaw ia la ka jingsngew sha-phang ki briew kiba ia ki kam jong ki u iathuh. Bad ki khynnah kin iangam lem bad u ha kine ki jingjia ba u iathuh bad ban iaioh bynta lem ha ki jingsngew bad ha ki jingpynkhih jingmut jong ka.

To ngin pynkut ia kane ka jingong kyllum sha-phang ka buit iathuhkhana da ki lai tylli ki rukom kiba u nonghikai niam jong ki khynnah un khein ba ki long kiba donkam eh.

(i) *Ia ka jingiathuhkhana dei ban iathuh kat ban biang bad ka bor sngewthuh ki khynnah.* Kata ka mut ba ka rukom jong ka jingiathuhkhana bad ki ktien ba la iathuh ia ka kin long kat kum ka bor ki khynnah. Kam mut tang ba ka jingiathuhkhana hi ka dei ban long kaba lah ban ring ia ka jingmut ki khynnah kiba iabiang 'rta bad kito kiba ngi hikai,

hynrei ba ka rukom jong ngi ha kaba iathuh ka dei ban iawan dur katba kum ka bor pyrkhat jong ki. Lada ki long ki khynnah rit ki ktien ki dei ban long kiba jem, bad ki jingmut jingpyrkhat ba la pyndonkam ha kaba iathuh ki dei ban long tang kat ba ki la ju shem Ngim lah ban hikai ia ka bym ju tip lyngba kaba kim ju tip. Ia ka jingsngewbang ia ka jingiathuhkhana yn shem haba la iathuh ha ka rukom ba ki lah ban bud da kaba jem. Kane ka mut ruh ba ha ka jingiathuh jong ngi ka jingban jong ngi kan long ha kito ki jaka kiba sngewtynnad tam ia u khynnah rit. Kajuh ka ain ka dei ia kawei-pa-kawei ka kyrdan long khynnah long samla; ba ym tang ka dur ka jingiathuhkhana, hynrei ka rukom iathuh jong ngi ka dei ban ia biang bad ka kyrdan pyrkhat jong ki bad ki dei ban shon ia ki khmat kiba ki khynnah kiba hamar kata ka 'rta kin sngewtynnad. Ka jingbymiohi ia ka jingdonkam jong kine kiei-kiei kiba rit ria ka long kaba ma ia u nongiathuhkhana.

(ii) *Ka jingiathuhkhana ka dei ban don ha lade hi kawei ka jinghikai ba kynja mynsiem kaba paw shai bha.* Lah ban sei bun ki jinghikai na kiba kham bun ki jingiathuhkhana ha ka Baibl, hynrei dei ban jied tang kawei na kine ban long ka jingthmu jong ka jingiathuhkhana, khamtam haba hikai ia ki khynnah kiba hapoh 12 snem. Ka jingthmu ka dei ban long tang kawei. Ka long kumta ha man la ki bynta jong ka jingim. U Misteri dieng um lah ban thaw bha ia ki shuki lymda u da sngewthikna na kano ka tiar u dei ban thaw. Bad ka jingiathuhkhana ka long ka Kali da kaba yn pynkit ia ki jingiohi paw lane ban pynshai ia kawei ka ain ka jingim, lane ban shonshap ia kawei ka jingshisha kaba khraw. Bad ka jingthmu ka dei ban paw shai katta-katta ha u nonghikai shuwa ba un sdang ban iathuh ia ka jingiathuhkhana.

Bad nangta kane ka jingshisha ba kynja mynsiem kaba dei ban hikai da ka jingiathuhkhana kan long

kaei-kaei kaba dei ban ai kyrpang ha ka jingiathuhkhana hi. Ym donkam ban ai ia ka 'jingsneng' hadien ka jingiathuhkhana; ka jingsneng ka dei ban paw hi ha ka jingiathuhkhana. Kata ka mut ba katba nang iathuh ia ka jingiathuhkhana, ka jingshisha kaba la kwah ban hikai ka dei ban nang paw shai na kiei-kiei kiba don ha ka jingiathuhkhana hi bad ym dei kaba la pyndap hadien. Kum ban pyni nuksa, lada ngi iathuh ia ka jingiathuhkhana shaphang U Moses ha ka por ba u dang khunlung ha ki khynnah rit, ka jingthmu lehse ka dei ban long ban pyni ia ka bor da bor sumar U Blei. Ia kane yn sa iohi katba nang iaid ka jingiathuhkhana. U Amram bad ka Jokhebed kin paw ha ka jingiathuhkhana bad kumjuh ka Miriam bad u Aron ba dang khynnah nangta sa bad U Blei de. Pynpaw ba ki kmie-ki kpa ki duwai ha U Blei ba un ri un ker ia i khunlung, iathuh ruh ba U Blei u buh ha ki dohnud jong ki ia ki lad na ka bynta ban lait im i khunlung, bad ba u iarap ia ki ha kaba pyndep ia kane, bad kumta ter-ter. Ia ka jingdon ryngkat ba donbor U Blei yn iohi da ki khynnah baroh shi lynter ka jingiathuhkhana, kan long kaba bieit ban ong ha ki khynnah ha bakut ka jingiathuhkhana, ' mynta ngi ioh jinghikai na kane ka jingiathuhkhana ba ' Kane ka paw bieit namar ki khynnah ki lah iohi lypa ia ka. Ka jingiathuhkhana, namar kata, ka dei ban don ym ka jingsneng ba la soi na ka, hynrei ka jingthmu ba la plied, bad kata ka dei ban long ka jingthmu jong ka. Lah ban ong kham bun shuh-shuh shaphang kane ka Sobjek, hynrei kan donkam ban ai sa tang kawei ban pyndap ha kane ka jingringnia. Haba la iathuh ia ka jingiathuhkhana u khynnah u shahshkor bha bad u da ialeh shitom ban sngap. Tang shu kut ka jingiathuhkhana, u ruh u sngewhun jrut, bad u la lait na kaba shah shkor shitom bad nangta ka wan sa ka jingsngewkwah shongthait. Ka long ka khyllip mat kaba sniew tam ban pyrsbang ban ai jingpyrkhat thymmai. Hynrei

kane kam donkam ban pynshitom jingmut ia ngi, namar, kumba ngi la iohi, u khynnah u la lah bat lypa ia ka jingpyrkhat ha thymmai ha ka rukom kaba kham shai shibun ban ia ka jingbatai jong ngi la ka bun katno-katno. Katto-katne ki briew ki sheptieng ioh ba ki khynnah kin ym iohi ia ka jinghikai. Hynrei yn shepting lei ? Kata ka long ka rukom ba ki nang ia kiei-kiei baroh ha ka jingim—kata da kaba iohi ia ka. Ka long ka rukom kaba shu mih hi, bad namar kata ka long ka rukom kaba bha tam. Lada ka long ,ka jingshisha kaba ki khynnah jong kata ka 'rta ki dang lah hi ban sngewthuh, ka jingiathuhkhana kan long kata ka rukom kaba bha tam ban hikai ia kata ka jingshisha.

(iii). *Ia ka jingiathuhkhana dei ban bud da ka jingpyntrei kam :—* La ju kylli bunsien ia kane ka jingkylli, "Hynrei kaei kaba dei ban bud ia ka jingiathuhkhana lada ngim ai jingsneng bad jingbatai ?" Ia ka jubab lah ban ai ha kane ka rukom. Ka jingiathuhkhana ka la kyrsiew ia ka jingmut u khynnah bad ka la ktah jur ia ka, bad u sngewtynnad katta-katta. Kane ka jingsngewtynnad ha u khynnah, ka wad ban pynpaw ia lade ha ka kam, ka jingpyrthuh bud kein. Ngi lah ban iohi ia ka ha man la ka kynta jong ka sngi lada ngi da pynshitom jingmut ban khmih bniah ia ki rukom ki khynnah.. Kumta ka jingiathuhkhana ka thaw ia ka jingkwah pyrthuh bud. Kin kwah ban pyrthuh bud ia ki kam jong ka jingiathuhkhana, ban pyrthuh bud ia kito kiba leh ia ki kam jong ka jingiathuhkhana. Hangne ka don ka lad kaba khraw na ka bynta u nonghikai, namar u lah ban pyndonkam ia kane ka jingkwah ban pyrthuh bud, ban pynleh ia ki khynnah ia kiei kiba u kwah ba kin leh kum ki soh kiba mih na ka jingtrei jong u. Haba'la lah pynkhih jingmut kumta, ai ba u nonghikai un iakren bad ki khynnah kumno ma-ki, ha ki jingjia ba ki ia kynduh, ki lah ban pyrthuh bud ia ki kam kum ha ka jingiathuhkhana. Kan

donkam ka jingiakren namar ki khynnah kin ym iohi kumne-kumne, kum ban ai nuksa, kumno ba ki lah ban pyrthuh bud ia U Dabid ha kaba pyniap ia u Sing lane ia u radbah. Hynrei u nonghikai da ki jingai jingmut bad ki jingkylli kiba stad, u lah ban sei katto-katne ki kam ba dei ban leh ba la ai jingmut da ki khynnah hi, lada ia ka jingkwah ban pyrthuh bud la pynkhih shisha da ka jingiathuhkhana. Haba ki kwah ban leh ia kano-kano kin ioh lad hi ban leh ia kata. U nonghikai habadei-badei un hap ai jingmut lada kita kiba la ai da ki khynnah kim iadei eh ; hynrei ai ba yn ai jingmut mano-mano kam phet tang ba dei ban don ha uwei-pa-uwei u khynnah ynda haba la mih na ka Klas, ka jingpyrkhat kaba shai kumno ba kata ka kam babha ba la iathuh ka long kaba ma-u hi u lah ban leh. Te lada ia ka jingkwah pyrthuh bud la pynkhih bha yn sa don kiba kum kita kiei-kiei ba la leh kat kum ka jinghikai ka Baibl ki ban pynsngewbha bad pynlyngngoh ia u nonghikai

Teng teng lah ban don ka jingiathuhkhana ka bym shah satia ban pyrthuh bud, kum, ka jingiap U Khrist bad namar kata ka jingpynkut babha tam jong ka jingiathuhkhana kan long ka jingbatai kaba bha ia ka Pansngiat (climax) kumta ba ka jingbatai ia kata ka kam ba khraw kan iai rhem ha ka dohnud ki khynnah katba ki leit sha la iing.

Ka jingpynkut ia kane baroh ka long kane, ngi ki nonghikai ngi dei ban long ki nongiathuhkhana kiba nang, namar ka tiar trei ba kongsan tam u nonghikai niam ka long da ka jingiathuhkhana. Ka long ka tiar trei kaba donbor shibun, bad ym don kaweipat kaba lah ban ngam jylliew ha ka jingkynmaw kum ka jingiathuhkhana, ym don kaba lah ban pynkhih ia ka jingsngew lane kaba kdew ia ka lynti ka jingim ha ka jingmut ba danglung u khynnah kat ka jingiathuhkhana.

Ki jingkylli :

1. Ka mut aiu haba ong ba ia ka jingiathuhkhana dei ban iathuh kumba iathuh uba da iohi da la ki khmat ?

2. Batai ia ka jingmut ki ktien. "Jingmutdur kaba iadei bad ka History."

3. Kaei ka byuta haba iathuh ia ka jingiathuhkhana kaba dei ban iathuh kat kum ka jingmut dur u Nonghikai ?

4. Kiei ki khutia-mutia kiba dei ban iehnoh-noh ha kaba shna ia ka jingiathuhkhana ?

5. Batai ia ka dur ka jingiathuhkhana.

6. Ka mut aiu haba ngi ong, ka jingpynkylla *liang* ha ka jingiathuhkhana ?

7. Hangno dei ban pynsah ia ki ktien thik kumba ki long na Ka Baibl haba iathuh ia ka jingiathuhkhana ?

8. Kumno ka rukom u nonghikai ka ktah ia ka jingiathuh ia ka jingiathuhkhana ?

9. Balei ba ka jingiathuhkhana ba la iathuh ka dei ban long kat ka bor sngewthuh u khynnah ?

10. Balei ba ia ka jinghikai ka jingiathuhkhana ym bit ban ai haba kut ?

11. Kiei ki jinghikai ba kynja mynsiem kiba phin kwah ban shonshap ha u khynnah Junior na kawei-pa-kawei na kine ki jingiathuhkhana ; u Dabid haba u pyniap ia u Goliath ; U Hesekiah haba u pynkhuid ia ka Temple ; Ka jingkylla-dur U Jisu ; ka jingpait liang U Paul ?

12. Kumno u nonghikai-u lah ban pynleh ia ki kam kiba donbor ha ka rukom ka jingpyrthuh bud ynda haba la dep iathuh ia ka jingiathuhkhana ?

LYNNONG V.

KA JINGKHREH IA KA JINGIATHUHKHANA.

Ka jingkhreh ia ka jingiathuhkhana ka long ka kmie-bah ka jingjop haba hikai; ka sap iathuhkhana bad ka jingtrei slem ha ka kam ki long kiba dondor shibun; hynrei dei ban da khreh bniah bha hi ia kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana lada u nonghikai u kwah ban pyndonkam bha ia ka lad baroh ba u ioh. Ka donkam, namar kata, ban don ka nongrim kaba thikna bad ba beit ha kaba khreh ia kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana. Ia ka nongrim ba la ai hangne la pyrshang ha ki spah ki jingiathuhkhana na ka Baibl bad la shem ba ka bit bha. Don san tylli ki bynta ha kane ka nongrim ban khreh ia ki jingiathuhkhana.

I. Sngew kumba kan ym da donkam ban ong shaphang ka jingduwai kum ka bynta ba kongsan tam, namar baroh ki ia mynjur ia ka jingdonkam ban sdang ia kano-kano ka kam ba kynja mynsiem da ka *jingduwai* Hynrei ka jingpdiang ia kane ka jinghikai kam ialam barobor sha kaba da leh da ka kam. Ka jingshisha ka sah ba bunsien eh ngim sdang ia la ka jingtrei da ka jingduwai ha ka mynsiem ba sngewrit bad ha ka jingkhmih lynti ban ioh ia ka jubab. Balei ba ngi da dei ban da duwai man la ka por? Ngi dei ban duwai man ka por namar artylli ki daw. Ngi donkam ka jingpynshai na U Blei hi ha kaba hikai ia ki jingmaian jong ka Hima ki Bneng ba'ki khynnah, bad ka bor ba kynja Blei lada ka jinghikai jong ngi ka dei ban ktah ia ka dohnud bad jingim jong ki khynnah. Ym don jingartatien ei-ei ruh ba bun ki Nonghikai ki khein jem ia ki jingeh ka kam hikai niam. Kam long ka kam kaba jem ban ktah bad ban pynneh skhem ia ka jinghikai ha ka mynsiem u khynnah, ban ai ia ka jingiohi paw, ka nuksa ka jingim ka ban long ka bor ba iai sah ha ka jingim jong u.

Kane ka long ka kamram kaba U Blei hi u la pyni ba ka long kaba donkam tam ha ka pyrthei, bad ngim dei ban khein sting ia ka. Hynrei haba ngi la shimti kumne to ai ba ngin duwai jur shuwa ba ngin sdang ia ka jingkhreh jong ngi khnang ba ngin ioh ia sngewthuh jingmut lypa bad U Blei katba ngi leit sha ka Klas.

II. Ia ka bynta ba la jied na ka Baibl dei ban da tip janai bha. Pule bniah bha na sdang sha kut bad pharia ia ka da kaba iaishah. Khmih ba ngi hi ngin sngewthuh ia ki ktien bad ki jingong ba la pyndonkam hangta, haduh ba yn ym don shuh ki bynta kiba dum ia ngi hi lanujor ia ki khmat na kata ka bynta bad kiwei-pat ki bynta na ka Kotbah kiba ai jingshai shaphang jong ki. Plied ia ka map kaba bha bad khmih ba ki jingkdew ia ki jaka baroh ki shai bha ha ka jingmut, bad ba ngi sngewthuh ia kaei kaba don ha lyndet ka jingiathuhkhana. Bishar bniah bha ia ki briew kiba paw ha ka jingiathuhkhana—kiei ki syrtap ba ngi lah ban shem shaphang jong ki? Kiei kiba ngi lah ban shem shaphang ki briew jong kata ka pateng, ki kam, ki jinglong (kata haba ong kyllum), bad ki jingmut jong ki khamtam eh ha kane ka jingiathuhkhana!? Khmih jingiarap na kiwei-pat ki kot lada lah. Dei tang hangta ba lah ban ong ba phi la minot ha ban da biang bha ia kata ka bynta khnang ban bit ban trei ia ka kam jong u nongiathuhkhana.

III. Nangta don sa lai tylli ki jingkylli kiba donkam shibun ban jubab shaphang ka jingiathuhkhana ha ka por ba khreh. Kine ki iadei bad ki lai tylli ki rul shaphang kaba iathuhkhana ba la ai ha ka lynnong ba la dep.

(a) Namar ba ia ka jingiathuhkhana dei ban iathuh na ka *liang* jong ki khynnah, ngi dei mynta ban buh ia lade ha ka jaka ki khynnah, ngi dei ban khmih ia ki jingtip ba ngi la lum kumba iohi ki khynnah. Kumta, ngi *kylli* ia lade nyngkong nyngshab, kiei ki

bynta kiba da sngewtynnad eh ha kane ka jingiathuhkhana na ka bynta ki khynnah jong nga? Ynda haba ngi la pynbynta bad bishar bniah bha ia ka jingiathuhkhana da lade hi ha kata ngi khreh ia ka bynta na ka Baibl, ngin pyrkhat mynta sa ia ki khynnah bad kumno ngi iathuh ia kata ka jingiathuhkhana ha ki. Ka long kaba shai ba ha kaba iathuh ka jingshon jong ngi kan long ha kito ki bynta kiba kin sngewtynnad eh ha kata ka kyrdan san jong ki. Ia ki bynta kiba kin ym sngewtynnad mynta hi lah ban shu iathuh lyngkot. Ha kane ka rukom kajuh ka jingiathuhkhana kan pher shibun haba iathuh ha ki khynnah ba iapher ki 'rta. Kumta khnang ban pyndonkam ia ki jingjia ha ka rukom ba ki khynnah ba ngi hikai kin ioh jingmyntoi, ngi dei ban rai kiei ki khmat kiba don ha ka kiba ki khynnah ki sngewtynnad bha kat kum kata ka 'rta jong ki. Kham bun ki briew kim da ban eh na kane ka liang, hynrei ha ka jingjop ne ka jingshisha ka jingbymjop ha kaba iathuhkhana ka shong kham bun ha kane ka bynta.

(b) Ka rul jong ngi kaba ar ka dei shaphang ka jingthmu jong ngi ha kaba iathuh ia ka jingiathuhkhana, kumta ka jingkylli kaba ar jong ngi ka dei ban long, kaei ka jingbikai ba kynja mynsiem ba kane ka jingiathuhkhana ka don na ka bynta ki khynnah jong ngi? Kumba ngi la iohi lypa kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana ka dei ban don ka jingthmu bad kata ka jingthmu ka long kano-ma-kano ka jinghikai ba kynja mynsiem, kano-ma-kano ka ain tynrai ba dei ban pynshai, kano-ma-kano ka jingiohi paw ba dei ban ai. Na kiba bunjaid ki jinghikai ba kynja mynsiem kiba lah ban don ha ka jingiathuhkhana, kano kaba ngi dei ban jied na ka bynta kane ka por? Kane ka dei ban long kaba thikna janai bha lym kumta ka jingiathuhkhana jong ngi kan ym long kam. Ha bun ki bynta pule ia ka dkhot na ka Kotbah la buh bad kawei-pa-kawei ka jingiathuhkhana, bad ka jingthmu kane ka dkhot ka long ban kdew ia ka jinghikai ba.

kynja mynsiem ba ka jingiathuhkhana kan ai ha ka Klas. Ia kane ka dkhot lah ban spel lyndet da ki khynnah hadien, hynrei kane kam khum ia ngi bad kam long ruh kaba donkam eh ban leh barabor. La sngewthuh bakla shibun shaphang kane ka dkhot ba bun ki Skul da kaba ki iai ban ia ki khynnah ba kin spel lyndet ia ka; hynrei ka jingpynspel lyndet ia ki bun dkhot, lane ka lynnong baroh kawei, ki kham dondor shibun na ka bynta kane ka jingthmu. Ka jingthmu ba kongsan ka dkhot ka long ban kdew ia u nonghikai ia ka lynti jingpyrkhat kaba dei ban ban ha ka jingiathuhkhana, bad ha ka bynta pule ba la pynbeit bha ka iarap barabor ban bud ia kane ka rukom.

(k) Ka jingkylli kaba iadei bad ka rul kaba lai ka long, Kaei kaba ki khynnah ki dei ban leh ban pyrthuh bud ia ka jingiathuhkhana kaba la iathuh bha? Kiba kum kita ki jingiathuhkhana khlem pep kin pynkhih ia ka jingkwah pyrthuh bud. Ki jingleh jong ki briew ha ka jingiathuhkhana kin shoh ha ki nongsngap, bad, lada ngi lah ban ia kren ha ka rukom kaba stad bad ki shaphang kiei-kiei kiba lah ban pyrthuh bud ha kane ka liang, ngi lah ban ioh ia ki jingpyrthuh bud kiba bha, ngi dei ban ai lad ha ki khynnah ba kin ai jingmut na ka bynta ban pyrthuh bud ynda haba la dep iathuh ia ka jingiathuhkhana, hynrei lymda u nonghikai u la don lypa ha la ka jingmut kumno ban pyrthuh bud, ia ka lad lah ban duh noh. Kumta dei hamar kane ka bynta jong ka jingkhreh ba ngi dei ban pyrkhat. Ngin iohi na kane haduh katno ba ka long kaba donkam ia u nonghikai ban ithuh bha ia ki khynnah, namar lymda ngi tip kumno ki khynnah shynrang bad ki khynnah kynthei jong ngi ki pyrkhat bad ki leh, ka long kaba shai ba ngim lah ban iarap ia ki ban rai kumno ban leh khnang ban lah ban pynpaw ia ki ain ba kynja mynsiem kiba ngi la iathuh ha ka jingiathuhkhana. Ki kam ba la jied ha kaba pyrthuh bud ia ka jingia-

ihuhkhana ki dei ban bit ia ka jinglong ka Klas, bad kan long ruh kaba mih beit na ka jingiathuhkhana. Kane ka jingpyrthuh-bud ia ka jingiathuhkhana ka dei ban ai ka jingsngewbun ba shisha, namar dei tang kane ka rukom kaba lah ban thaw jingmlien ha ki.

IV. Ynda haba ngi la rai mynta kaei ba ngi dei ban pyndep da ka jingiathuhkhana ba la shna, u nonghikai u lah ban pynlut por sngewbha ha kaba mutdur ia kata ka jingiathuhkhana. Bad nyngkong ia ka jingiathuhkhana dei ban thaw ha ki lai, saw, san bad hynriew tylli ki bynta kiba pynlong ia ka jingiathuhkhana kaba ngi khreh. Nangta dei ban thaw dur ia kawei-pa-kawei na ki. Ia kane la leh da kaba pyrkhat ia ki tiar ba la ioh --ia ka jingmut la la pynshong hangta haduh ba ka dur kan da paw shai. Ngi dei ban sngew bad iohi shai bha ia kawei-pa-kawei ka bynta ha ka jingiathuhkhana katba ka wan paw ha ka jingmut jong ngi. Ia kane yn iohi hamar ka por mutdur da kaba pyniadei ia lade bad u briew uba ia ka jingleh jong u ngi mutdur, da kaba pyrshang ban sngew kumba u sngew, bad leh kumba u leh. Kane ka long ka rukom kaba iarap shibun ha ka jingkhreh jong ngi. Ka jingmut dur ruh ka long la kloi ban iarap lada la ai ia ka lad kaba biang; bad da ka jingiarap jong ka jingiathuhkhana ki nangsan katba u nonghikai u nang pyndait ia ki jingjia kiba rit kiba la jied lypa. Ynda la dep kane ka bynta, dei ban don ha ka jingmut u nonghikai ki jingjia ter-ter kiba ia kawei-pa-kawei la iohi shai bad biang katta-katta ba ynda la poi ka por ban iathuh yn ym don ei-ei shuh ban leh hynrei sa tang ban shu batai ha ki ktien ba iadéi ia ki dur kiba la wan mih ha ka ngmut. Dei ha kane ka rukom ba u nonghikai u nang ban batai ia ki jingiathuhkhana kumba iathuh u briew uba da iohi da la ki khmat.

(V) Mynta haba la dep khreh ia jingiathuhkhana na ka bynta ka Klas, ngi dei sa tang ban pyrkhat

shuh-shuh kumno ban iathuh ia ka ha ki khynnah. Ka jinglamphrang ha ka jingshisha kam long ka bynta jong ka jingiathuhkhana, hynrei ka kham long ka jingpynkhreh ia ka jingmut ki khynnah na ka bynta ka jingiathuhkana. Don ar tylli kiei-kiei kiba dei ban pyndep da kane. Dei ban lah ban tuh ia ka jingmut jong u khynnah, bad da ka jingiarap ka jinglamphrang dei ban wallam pat ha ka jingkynmaw ki khynnah ia ki juh kiei-kiei kiba la don lypa ha ka jingmut kumta ba ia ka jingiathuhkhana bathymmai, katba ka dang rung, lah ban pyniasoh bad kaei kaba la don lypa hangta.

Teng-teng ha kaba iathuh ia ka jingiathuhkhana ym donkam jinglamphrang ei-ei, u nongiathuh u shu sdang ha kano-ma ka rukom kum, "Ha kawei ka por ha kawei ka shnong kaba heh la don...." Hynrei haba ka jingiathuhkhana ka long shi bynta na ka jinghikai ia ka jinglamphrang lah ban khein kum kaba donkam eh. Bad borabor ka jinglamphrang babha tam ka long da ka jingkylli. Kine ki pynpaw ha u nonghikai ia ka jingtip kaba mynshuwa kaba ngi lah ban shem ha u khynnah bad kiba kum kita ki jingkylli ki pynsngewtynnad ia ka Klas bad ki pynpaw lypa ha ki khynnah ia kiei-kiei kiba kin sa ioh. Kawei lane ar ki jingkylli shaphang ka jingiathuhkhana ba la dep ki lah ban pynlong ka jingpyniasoh ba donkam tam hapdeng jong ka bad ka jingiathuhkhana kaba thymmai, hynrei u nonghikai um bit ban ngat ha ka jingriam ban iathuh biang ia ka jingiathuhkhana ba la dep. Ka jingjrong jong ka jinglamphrang, kam bit ban palat ia ka ar ne lai minit. Dei ban kynmaw ruh ba kine ki jingkylli ha ka jinglamphrang ki dei ban ialam sha kaba sdang jong ka jingiathuhkhana hynrei ym sha ka pansngiat (climax) lane wat sha kano-kano ka bynta hapdeng ka jingiathuhkhana.

Baroh ki jingiathuhkhana ha ka Baibl ki ai lynti ia kane ka rukom jingkhreh, wat lada thmu ban iathuh-

ha ki khynnah samla ruh, kiba sngewbha ia ki kynja jingiakren bad ki kynja jingiapyrkhat lang. Kine ki jingiapyrkhat lang ki long kiba da donkam eh bad ki khynnah kiba palat khadar snem Namar kata ia ki dei ban jied da kaba sumar bha. Ki jingkylli ki ban pynmih ia ka jingiakren kiba donkam kiin long kiba jem ban thaw. Hynrei lada la jied bha ia ki ki dei ban lah ban ktik bad pynlong ia ki khynnah ban ia ai jingmut lem, kane kan ai lad ruh ia ngi ban tip ia ka jingmut jingpyrkhat jong ki. Ia ka jingiarap ha kaba shem ia kiba kum kita ki jingkylli na ka bynta ka jingiakren dei ban khmih lynti ha baroh ki kot iarap kiba la ai na ka bynta ka jingdonkam ki nonghikai.

Kynmaw. Na ka bynta ban ioh jingiarap shuh shuh ha kaba khreh ia ki jingiathuhkhana, ia ki lok nongpule la ai jingmut ban pule ia ki jingiathuhkhana ba la khreh bha ba la ai ha ka I. S. S. U. Primary Course (Ki jingiathuhkhana ba la pynmih ka jingpyniaid Skul Pynpaw ha India na ka bynta ki khynnah Primary), Ki I. S. S. U. Quarterlies (ka jingai jingmut ba la pynkhreh na ka bynta lai bnai) na ka bynta ki Klas ki Rangbah bad Klas Junior, bad ka Bible Course for High Schools (Ki jingiathuhkhana ba la pynkhreh na ka bynta ki khynnah ban pule ha ki High School).

Ki Jingkylli :

1. Kaei kaba u nonghikai u duh haba u klet ban duwai ha kaba sdang ka jingkhreh jong u ia ka jingiathuhkhana ?

2. Balei ba dei ban da sngewthuh shai bha ia ki jaka ki puta ha kaba khreh ia ka jingiathuhkhana na ka Baibl ?

3. Kiei ki lai tylli ki jingkylli ba la kwah ia u nonghikai ban jubab shaphang ka jingiathuhkhana ba u khreh ?

4. Kumno u nonghikai u mutdur ia ki jingjia jong ka jingiathuhkhana ba u khreh?

5. Kiei ki lai tylli ki soh ba ka jinglamphrang ka dei ban sei ha kaba sdang iathuh ia ka jingiathuh-khana?

6. Iathuh artylli ki khmat ba kongsan kiba sngew-tynnad ia ki khynnah Primary (4-8) ha kawei-pa-kawei na kine ki jingiathuhkhana :—

U Moses haba u dang khunlung (Eksod. ii).

U Khun u Rangbah S'iem (Ioan. iv).

Kaba bsa ia ki sau hajar (Ioan. vi).

Ka Umphniang ka 'riewkynthei (2 S'iem iv).

Ka jingrung ha Jerusalem (Math. xxi : 1-17).

7 Iathuh artylli ki khmat kiba kongsan kiba ki khynnah Junior (8-12) kin sngewtynnad ha kawei-pa-kawei na kine ki jingiathuhkhana :—

Kaba tei ia ki kynroh ka Jerusalem (Neh. iv).

Ka jingiaid duriaw u Paul sha Malta (Ki Kam xxvii).

Ki khynnah Jiw ha Babilon (Dan. i).

Ka jingjop u Gideon (Nongbishar vii).

Ka jingbishar ia U Trai jong ngi (Ioan. xviii : 33—xix : 16 .

8. Kdew artylli ki lynti ba donkam na ka bynta ki jingiapyrkhat lang ba ki Klas Intermediate (12-16) kiba mih na kawei-pa-kawei na kine ki jingiathuh-khana :

Ka jingjied U Moses (Exsod. ii : 1-15).

Ka jingim U Samuel (I Sam. i-xii).

U Kornilios (Ki Kam. x).

9. Thoh lyngkot ia kine ki jingiathuhkhana, kawei-pa-kawei na ki kan ym palat 500 kyntien :

Na ka bynta ki khynnah Primary :

(a) Ka Jingkha ia U Jisu (na ka *liang* ka Mary (Louk. ii : 1-20).
(b) Ki 'riewstad (na ka *liang* ki 'riewstad) (Math. ii : 1-12).
(k) U Ishmael (Jen xxi : 8-21).
(d) U Elijah bad ki tyngab (1 Siem xvii : 3-7).
(e) U Dabid bad ka Abigail (Na ka *liang* ka Abigail) (I Sam. xxv : 2-44).

Na ka bynta ki khynnah Junior :

(g) Ka jingkhot ia u Gideon (Nong. vi : 11-32).
(ng) Ka kot bakli U Jeremaiah (Na ka *liang* u Mikhaiah) (Jer. xxxvi).
(h) Ka jingleit ba nyngkong U Jisu sha Jerusalem (na ka *liang* U Jisu) (Louk. ii: 41-52).
(i) Ka sngi Pentekost (Na ka *liang* ki synran) (Ki Kam II).
(j) Ka jingkñia u Abraham ia u Isaak (Na ka *liang* u Abraham) (Jen. xxii).

Na ka bynta ki khynnah Intermediate :

(l) U Amos u nongiathuhlypa (Kitab u Amos).
(m) Ka jingkyllakabamut u Saul (Ki Kam ix:1-19).
(n) Ka Pharshi u khun sarong awria (Louk xv : 11-32).
(o) U Stephan (Ki Kam vi & vii).
(p) Kaba pynim pat ia u Lasaros (Ioan. xi).

BYNTA II.

KI SKUL PYNPAW BAD KA JINGTREI JONG KA.

LYNNONG VI.

KABA BUH KYRDAN HA KA SKUL PYNPAW.

Ia ka kyrteng 'Ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan' (a graded Sunday School) mynta la sdang tip paitbah bha, hynrei don tang khyndiat kiba sngewthuh ia ka jingmut jong ka. Don kiba batai ia ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan haba ki shumut ba ia ki Klas la pynbeit kat kum ka 'rta ki khynnah. Hynrei kaba buh kyrdan ka mut kham palat shibun ban ia kata—ia ki Department (ki kyrdan ba pher ba la pynbeit kat kum ki 'rta, kum, Primary, Junior bad Intermediate) dei ban da pynbeit bha, bad dei ban don katto-katne ki Klas ha kawei-pa-kawei ka Department. Ka dei ka jinglong ki khynnah hi kaba dawa ia kane bad uno-uno uba la minot shisha shaphang ka jinglong ki khynnah u dei ban sngewthuh ba don ki kyrdan ha ka jingsan jong ki, bad ba kawei-pa-kawei ka kyrdan ka pynmih ki briew kiba pher na ki kyrdan kiba mynshuwa: Ia kane ngi la iohi lypa haba ngi pyrkhat shaphang ka Korrikulom, bad ngi la iohi ruh ba katba ki jingpyrkhat kiba pher ki nang mih ha ki khynnah katta ngin nang dei ban pyndonkam ha ka jinghikai jong ngi ia ki jingiathuhkhana kiba pher na kaba ju long Hynrei kam biang tang ban shu pyniadei ia ka jingiathuhkhana bad ki jingdonkam u khynnah ha kawei-pa-kawei ka kyrdan. Ia ka jingpynbeit ia ki bynta baroh, kata ka mut ka jingpynbeit ia ka Skul Pynpaw, dei ban nang kham pynbha bad nang pyniadei.

Nyngkong nyngshab, ia ki Department dei ban pyniaid beit. Lah ban ong kyllum ba kawei-pa-kawei ka Department kan bat saw snem ia ki khynnah.

Ym shym bun hi na ki khynnah ba la wallam sha ka Skul Pynpaw kiba hapoh saw snem ka 'rta, bad ym donkam hi ba kin wan kham shuwa ia kata ruh, hynrei la katta ruh ka Primary Department ka long l'a kloi ban pdiang ia ki bad kan kynthup ia baroh ki khynnah kiba hapoh saw bad phra snem. Ha bun ki Primary Department kiba la pyniaid bha la shem ba donkam sa kawei-pat ka kyrdan hapoh jong ka, bad ha ka snem kaba nyngkong ba ki wan sha Skul Pynpaw ia uwei-pa-uwei u khynnah la buh ha ka Department ki nongsdang (Beginners' Department), ha kaba la hikai ia ki ba kin mlien hapoh ka jingsynshar ka Skul Pynpaw bad ban nang ia ka rukom im bad kine kiwei-pat ki para khynnah ba dang iashem phylla.

Ka Primary Department ka dei ban long hapoh ka jingialam ka kynthei kaba tbit bha. Niar eh ban shem ia u rangbah uba lah ban leh ia kane, bad kam long kaba sngewphylla haba ngi kynmaw ba haduh ka por ba ki khynnah ki wan sha Skul Pynpaw ki long nadong shadong hapoh ka jingsumar ki kynthei. Ka nonghikai kaba la hikai ia ki khynnah rit ha ka skul pule ka lah ban long ka nongialam kaba bha tam na ka bynta kane ka Department, hynrei ym da donkam eh ba kan long thik kumta; ia ka jingpynkhreh kaba donkam ha ka kam hikai lah ban ioh dano-dano bad don bun ki kynthei kiba trei ia kiwei-kiwei-pat ki kam, kiba tbit bad kiba lah ban ai ha kane ka rukom ia la ka jingshakri ha ka Balang.

Hapoh jong ka pat, ka nongialam ka donkam shi kynhun ki nonghikai samla, kiba kham bun na ki ki dei ban long ki kynthei. Ka rukom rim ha ka Skul Pynpaw ka long ban ai ia ki 'khynnah rit' baroh ha iwei i nonghikai—arphew, laiphew, bad haduh sanphew na ki lehse—Shi rukom ngi sngew burom ia kito kiba shimti ia kane ka kam kaba khia, hynrei ha kawei-pat ka liang ngi dei ban sngewlehrain ban ai ia kane ka kam hano-hano. Ha ïng ba sem-

ka kmie borabor ka shem ba tang iwei i khunlung ruh i ai kam la biang, ha ka ïng kaba don san ne hynriew, ngut shi para, ia kiba kham san la khein ba ki long ki nongiarap ia i khunlung. Pynban haba ia kine ki juh hi ki khunlung, la phah sha Skul Pynpaw yada haba ki la dap saw-san snem ngi khmih lynti tang iwei i nonghikai ym tang ban khmih ioh ki ur ki hap hynrei ban hikai ia ki de, kata ruh ym tang ia iwei hynrei palat phew na ki. Kein noh ia kaba kum kane ka rukom!

Ka Primary Department ka donkam ym tang ia ka Nongialam kaba bha tam ba lah ban ioh, hynrei kham bun ruh ki nonghikai ban ia ha kiwei-pat ki Department Haba la dawa iwei i nonghikai na ka bynta sawngut ki khynnah, ki briew kin shu khmih lyngngoh—la ong ba kiba kum kita ki jingpvrkhat ki long ki bym lah long ha ka jingtrei ka Skul Pynpaw. Hynrei bun tylli ki Skul Pynpaw ki la pvrshang bad ki la ioh ruh ia ki nonghikai katba donkam. Haba iohi ia bun bah ki khynnah kynthei ha ki Skul Mission ba la pyniaid lang ia ki baroh sha ki Klas ha ka Sngi U Blei, bad ba sa kawei ka bynta Baibl la pyntam nalor kito kiba ki la ioh ha ki sngi pohia uno-uno un sngew ba hangne don ka lad ban jop ia ka jingeh ban ioh nonghikai na ka bynta ka Primary Department. Ai ba ki khynnah kynthei kiba la palat, ong ia ka khadsaw khadsan snem kin sdang ban hikai ha ka Primary Department. Ai ba kan long kaei-kaei kaba tista jong ka Korrikulom jong ka Skul ba man la ka khynnah kynthei la kumno-kumno ha ka snem bakhadduh jong ka ha ka Skul Pynpaw kan ioh ka jinghikai bathikna shaphang ka Skul Pynpaw ha ka buit iathuh ia ki jingiathuh-khana na ka Baibl ha ki khynnah. Ngi lah ban mutdur da kaba jem ia ki soh ki ban mih na kane ka rukom ha ki khyndiat—em, wat tang ha ka shi snem haba kine ki khynnah kynthei kin poi sha la ki shnong bad la ki ïng ynda ki la mih na skul. Ka wah ba iaituid jong ki samla

kynthei kiba la bikai ha kane ka rukom kiba bit ban frei ia ka jingtrei jong ka Balang, shen shen kin lah pynpaw ia la ka jingbit, bad ia ka jingmyntoi ka jinghikai jong ki ha ka Skul Pynpaw yn sa iohi da kiba bud ki Balang.

Ka jingsei nia pyrshah ia kane ka long ba kine ki samla kynthei hi ki dang donkam jinghikai shibun ia lade, hynrei ia kane ka jingujor ngi lah ban jubab da ka Klas pynkhreh. Ia kane ka bynta ba kongsan jong ka Skul Pynpaw yn sa thoh bniah ha ka lynnong kaba kyrpang, hynrei haba la ai ka Klas pynkhreh ka babha bad ka nongialam kaba tbit ban pyniaid, ka Primary Department ka lah ban long ka lad kaba bha tam ba ka Balang ka la shem ban pynsan ia ka jingimba kynja mynsiem jong kine ki khynnah kynthei ba la kham san. Ym donkam ban tyngkai ia kane ka kam thik tang na ka bynta ki khynnah kynthei—hynrei lah ban leh kumjuh ha ki kattokatne ki Skul shynrang ruh—tang ba bad ka nongialam kynthei yn shem borabor ba kaba bha tam ka long ban don ki nonghikai kynthei kiba dang samla. Teng-teng ka long kaba lah ia ki khynnah shynrang ba kham san ban leit iarap ia ki Skul pynpaw kiba don kham ha pajih. Ha ki jaka bapher-bapher ki jingpynbeit bapher ki lah ban don, hynrei bad ka jingbun ki samla kiba dang khie ha ki Balang jong ngi yn ym don jingeh ban buh nonghikai ha ka Primary Department iwei ha man la ki saw ngut ki khynnah. Dei ki samla kiba ha kane ka 'rta kiba kham lah da kaba jem ban aiti ialade ha ka kam ka Balang, hynrei don bun ngut eh kiba la shah theh um pjah da kaba ngi ai ia ka kam kaba kim nang bad ba ngim shym ai ha ki jinghikai kiba biang. Hynrei ki kam hapdeng ki khynnah rit ka long ba kiba bun ki rukom ka jaka kaba bha tam ha kaba ki samla, khamtam eh ki samla kynthei, ki lah ban sdang ia ka jingshakri Khristan jong ki. Lehse, lah ban ujor, ba kan long kaba bieit, bad kaba bakla, ban shu shaniah bieit

ia kine kiba rit ha kito kiba haduh mynta kim pat don ka jingshem mynsiem Khristan na lade hi. Kane da shisha ka long ka jingeh kaba jur, hynrei ia kane ruh yn sa thoh hadien ha ka lynnong shaphang ka Klas pynkhreh. Ka jingwan tista ha ka Klas pynkhreh man ka taiew kan long ka dak ba lah ban shaniah da kaba ai kawei ka Klas ha ka Skul Pynpaw.

Ia ka Department jong ki nongsdang (beginners) la lah kdew lypa kum kawei ka tnat jong ka Primary Department ban trei bad ki khynnah rit ha ka snem ba nyngkong jong ki ha skul. Hangne khyndiat ki nongiarap samla kin ioh jaka kum ki nongpyrshang ia ka kam Ha ka skul pynpaw ba la pyniaid bha, wat hapdeng ka jingdawa ia bun ki nonghikai ba la pynlong da kaba pynrit ia ki Klas, yn don borabor kiba tyrwa ialade tang ba ym pat don Klas hi. Ia katto-katne na kine, ka nongialam kan sngew-artatien la lah ne em ban shaniah ia ki da kaba ai Klas kaba thikna ba kin wan hikai tista, hynrei ki lah ban shim ia ka jaka jong ki nonghikai ki bym lah ban wan. Lada ka long kumta ki dei ban don borabor ha ka Klas pynkhreh, bad haba kim ioh Klas ha ka Sngi U Blei ki dei ban long la kloi ban iarap ha ka Department ki Nongsdang da kaba iathuhkhana, lane da kaba iarap pynbeit katba nangiathuhkhana kiwei.

Ka Klas khunlung (cradle Roll) ruh ka long ka tnat kaba donkam jong ka Primary Department, da kane ia ki khunlung, ki bym pat bit wan skul la pyniasoh bad ka Skul Pynpaw, iwei-pa-iwei i khunlung ba la kha ha ino-ino i dkhot ka Balang, lane ha kano-kano ka iing kaba ki dkhot jong ka ki don ha ka Skul Pynpaw, la pynrung ha ka Klas Khunlung bad teng-teng la ju leit khmih da i Nongthoh (Secretary) ka jong kane Klas khunlung. Ia ka sngi kha jong kine ki khunlung la kynmaw man ka snem bad ia ki kmie ki kpa la pynshlur ba kin phah tista sha skul ki tang shu la bit. Ka Klas khunlung kaba la pyniaid bha ka dei ban

sumar ioh jah lngaid ki khynnah, bad ban pyndub noh ia ka jingjah burom jong ki bun ki iing Khristan kiba ia ki khun jong ki ym shym la shem ba ka Skul Pynpaw Lah ban pynpaw ia ka jingkhein kor ia ki khunlung da kaba khot sngewbha ia ki kmie jong ki ban wallam ia ki sha ka jingiaseng ka Primary Department tang shisien shi snem. Kane ka lah ban ym ktah beit phiak ia i khunlung hi, hynrei ka kmie kan sngew ei-ei, lada ia ka Department li pyniaid bha, bad kane kan ea long ka jingiarap ba shisha ia ki ha ka jinghikai khun jong ki.

Ia ka Department ki saw snem kiba bud ha ka jinglong ki khynnah la khot Junior Department. Kane ka Department ruh ka dei ban don la u jong u nongialam, uba ha kane ka kyrdan lehse un long da u rangbah. Kane, la kumno-kumno, kam da donkam eh ban long kumta borabor, shisyndon ngi kynmaw ia ki artylli ki Junior Department kiba bha ha kane ka ri kiba ha kawei-kawei na kine la long nongialam da i kynthei. Ki nonghikai ha kane ka Department ki dei ban long kiba la kham iaw khyndiat bad kiba la kham shem ban ia kito kiba ha ka Primary Department. Bun eh na kito kiba sdang la ka kam ha ka Klas ki khynnah Primary kim pat bit bha ban kiew hapoh shisnem ne aisnem sha ka Junior Department, bad katto-katne ki nonghikai ba la kham rim ruh, lehse kiba la trei la bun snem, borabor kin kham sngew suk hapdeng ki khynnah Junior Kane ka dawa ba donkam ban buh kyrdan wat ia ki nonghikai hi

Ki Klas ha kane kin kham heh ban ia kiba ha ka Primary Department mynta, phra lane shiphew ngut shi Klas kan ym pat bun eh, kumta ba ha ka skul kaba don sanphew ngut ki khynnah kiba hapdeng phra bad khadar snem ka 'rta, san ne hynriew ngut ki nonghikai kin lah da kaba jem ban hikai ia ki. Kin don ki khynnah shynrang bad ki khynnah kynthei ha kane ka Department, hynrei kan

long kaba bha tam ban buh ia ki ha ki Klas ba kyrpang. Ha ka Primary Department ia ki lah ban buh khleh lang khlem da khein eh, hynrei ha kane ka Department kin trei kham bha lada ki ioh la ka jong ka kynhun.

Don bun ki skul ki ban donkam sa tang kawei ka Department na ka bynta kito kiba la palat khadar snem, hynrei lada don bun kiba shu dang wan hi haba ki la palat 16 snem ruh, kan bha ban don sa kawei ka bynta. Ka Intermediate Department ka dei ia kito kiba hapdeng 12 bad 16 snem, ka Senior Department na ka bynta kito kiba la palat 16 snem. Ym bit da lei-lei ruh ban shim lang ia ki Klas rangbah bad ka Klas khynnah kiba hapoh 16 snem, namar ka jingpyniaid bad ka jingsngew shi syndon ka tuid sha ka jingpyniaid Klas tymmen bad ki khynnah kim sngew shuh ba ka Skul Pynpaw ka long ka jong ki. La ju sei nia ba ki khynnah shynrang kin ym da kwah phet kloi eh na ka Skul Pynpaw lada ki kpa jong ki ruh ki wan; hynrei haba ngi sngewthuh ba u khynnah um da myntoi eh na ka Klas rangbah bad katno ka jingbymbiang na ka bynta ka jingdonkam u Rangbah kan long ka jingbikai ba la hikai ia ki khynnah, la iohi ba ia ki la dei ban pynkhlad lada ka jingtrei jong ngi ka dei ban long kaba biang.

Don katto-katne ki jingjia ha kiba donkam ban pynmih . tnat shuh-shuh, ba ia baroh kiba palat 12 snem ban don ki Department kiba ha la ka jong ka jong, ki khynnah shynrang la ka jong, ki khynnah kynthei la ka jong, hynrei ia kata la kdew lynti hi da ki jinglong ha la ki jaka jaka.

Ka jingshisha kaba khraw ka long ba ka 'rta ki khynnah ka long u shabi ia ki jingdonkam ba kynja mynsiem jong ki, bad dei tang haba la sam ia ki kat kum ki 'rta jong ki, ba lah ban ai ha ki ia ka jingbam ba bit na ka bynta jong ki. Bun ki Skul Pynpaw ki

buh kyrdan kat kum ki Klas ba ki khynnah ki poi ha ka Skul Pule, bad kan long kaba jem ban mut dur ia ka jingkulmar ka ban long ha ki katto-katne ki jaka lada la pyrshang ban pynkylla ia kane shi syndon. Hynrei ia ka Skul Pule la buh kyrdan kat kum ka jingbit ki khynnah na ka liang ka jingtrei jabieng ka bym long satia ka nongialam sha ka jingdonkam ba kynja mynsiem. U khynnah uba la dap 14 snem u lah ban long sha tdong na ka liang ka bor jabieng, bad ha ka Skul Pule u lah ban pule bad ki khynnah kiba dang 10, 12 snem, hynrei u ioh ia ka jingium kum u khynnah 14 snem, bad u ia kyndih ia ki jingpynshoi ba iadei kata ka 'rta, kumta don tang kawei ka jaka, ha ka jaka ha kaba u lah ban ioh ia ka jingiarap ba kynja mynsiem ba u donkam, kata ka long bad kito kiba iadei 'rta bad u. Ia kajuh lah ban pyndei ha ki Department baroh. Lah ruh ban donkam tengteng ban don ka Klas na ka bynta ki khynnah kiba duna jong kano-ma-kano ka Department, bad kata ka long ka rukom kaba bha tam ban leh bad kiba kum kita ki khynnah. Wat leit buh ia ki bad ki khynnah kiba kham poh 'rta ban ia ki

Ki jingkylli : --

1. La mut aiu da ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan (Graded Sunday School) ?

2. Kaei ka dor jong ka Department ki nongadang ?

3. Ai ar tylli ki daw balei ba ka kynthei ka kham long ka nongialam kaba kham bha ha ka Primary Department ban ia U Rangbah ?

4. Balei ba ia ki nongpule kiba kham san dei ban pyndonkam ha kaba iarap ia ka Primary Department.

5. Batai ia ki jingdonkam ka Klas khunlung (Gradle Roll) ha ka Skul Pynpaw.

6. Batai ia ka jingpyniaid ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan kaba la pyniaid bha.

7. Batai ia ka jingiapher ba donkam tam hapdeng ki nongrim kaba buh kyrdan ha ka skul pule bad ka Skul Pynpaw.

LYNNONG VII.

KA JINGPYNIAID IA KA JINGIASENG SKUL PYNPAW.

Mynta ngi poi sha ka jingpyrkhat shaphang kumno ba ka jingpyniaid kaba ngi khot 'Ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan' ka trei ha ka jingiaseng Skul Pynpaw. Bad kaba nyngkong tam ba ngi iohi ka long ba khnang ba ka jingtrei kan iaid, donkam kawei ka kamra ba kyrpang na ka bynta kawei-pa-kawei ka Department. Don ki Balang kiba la iohi ia kane ka jingdonkam kat haduh ban da lei ki ïng bad ki kamra khnang ba kawei ka Department kan ym pynwit ia kawei-pat. Ym bun na ki Balang ha Ri India, la kumno-kumno, kiba la kot shaduh ka kyrdan ban leh ia kane, hynrei kata kam mut ba ngin shu iehnoh noh bad ong ba ym lah. Ha ka Balang lane ha ka Mission Compound don bunsien katto-katne ki jingtei kiba ha kawei na ki kawei ka Department ka lah ban ialang. Ka ïng mane hi lada phi pyrkhat naei-naei ruh kam long ka jaka kaba bha tam na ka bynta kane ka jingthmu—ki ben kiba beit, kiba bunsien ym lah ban pynbeit da kumwei pat, kim long ka nuksa kaba biang na ka bynta ka jingthmu ka Skul Pynpaw. Hynrei lada pyndonkam ia ka Iingmane ai kan long ia ka Senior Department (Department ki rangbah ne tymmen), namar ki briew kiba la rangbah kim da kloi bishar eh shaphang ka jaka bym iadei

kumba long ki khynnah. Kan long kaba bha ia ka Intermediate Department ban ioh la ka jong ka kamra na ka bynta kawei-pa-kawei ka Klas lada lah, bad ka Skul pule lehse kan long ka jaka kaba bha tam. Hynrei kane ruh kam pat da long ka jaka kaba bha tam, namar ka long kaba kham eh ban ioh ia ka mynsiem mane ha ka jingtei kaba baroh shi taiew la pyndonkam na ka bynta kiwei-pat ki jingthmu.

Na ka bynta ka Junior Department ki Klas ha ki kamra kiba kyrpang kim da donkam bad ha bun ki rukom ngim kwah ba kan long kumta, katba ia ka Primary Department pat kan long kaba mynsaw shibun ban pynkhlad kumta. Na ka bynta ki khynnah ba kham rit, katba nang duna ka jingiaid na kawei ka Klas sha kawei pat ka Klas katta nang bha, namar ba ia ka mynsiem mane kaba la pynlong ha ka por ba sdang la pynduh ei noh da kaba jem da ki jingkhih shane shatai. Ki nongsdang (beginners) kiba wan lang bad ka Primary Department ha ka bynta kaba nyngkong jong ka jingmane ki dei ban long la ka kamra sha kaba kin iaid hamar ka por ba biang kumba la buh ha ka prokram (ka jingpynbeit ia ki kam ba dei ban leh ha ka jingiaseng). Ha ki Primary Department kiba bha tam ki khynnah ki ioh lad ban pyndonkam la ka kti ka kjat ha kaba iaid ban ai jingkynshew bad ha kiwei-pat ki rukom, bad haba la poi ka por ban iathuhkhana dei tang ki nonghikai kiba khih, ym ki khynnah. ' La ioh kheit ia ki soh kiba bha tam da kaba pynshong pyllun ia ki khynnah ha ki shuki rit ne shylliah, baroh kin phai khmat sha ka nongialam bad iwei-pa-iwei na ki nonghikai in don ha tduh ka Klas jong i. Ha kane ka rukom ynda la dei ka por na ka bynta ka jingiathuhkhana ki nonghikai kin shu hap kynriah ha khmat ki Klas jong ki bad ym donkam satia ia uwei ruh na ki khynnah ban kynriah jaka. Ka Klas ka long kaba rit bad ka nonghikai ka shong mar pyrsiang bad ki khynnah, kumta ym donkam ia ka ba kan kren jam, bad kumta

wat la ki Klas ki ia syndait lang ruh ym don kano-kano ka jingpynwit ia kawei-pat ka Klas.

Kawei-pat ka daw balei ba ia ki Klas baroh dei ban pynlong ha kawei ka kamra ka long ba kane ka ai lad ia ka nongialam ban khmih. Katto-katne-na ki nonghikai khamtam eh kiba thymmai kin don-kam ia ka jingialam bad jingai jingmut ha kaba syn-shar ia ki Klas jong ki. Ka nongialam ka long kaba dei ban ai ia kaba kum kata ka jingiarap, hynrei kane ka mut ba ka khmih dngong ia ka rukom hikai. Lada la dei ban da leit khmih sha ki Klas ha ki kamra ha kyrpang kan long ym tang kaba pynwit hynrei kaba pynkulmar ruh ia ki nonghikai. Na la ka jong ka jaka shong ha ka jaka iaseng ka nongialam ka dei ban iohi ia iwei-pa-iwei i nonghikai ha ka Department Ym da donkam ban iohsngew ia kaba ki ong—Ka rukom ka nonghikai bad ka akor ka Klas kan long ka sakhi kaba biang la, la trei bha ne em ia ka kam.

Ka jingpynwit ka long kaei-kaei kaba sngew-ih eh ha bun ki skul. Ym tang ba katto-katne na ki nong-hikai ki kren jam eh bad ki pynwit ia kiwei-pat, hynrei i Nongthoh (Secretary) i pynwit ia ki Klas ha kaba lum ia ki kot thoh kyrteng (Register), lane ia ki jing-kynshew ki khynnah; ki nongwan jngoh (visitors) ki pynwit ia ka Klas—Wat u nongpyniaid (Superinten-dent) u leh kumta da kaba wan ban kren ia i nong-hikai, lane wat haduh kaba wallam ia ki nongwan jngoh bad pynithuh hamar ka por hikai.

Ai ba ngin sngewthuh shi syndon ba ym 'ah ban map ia ka jingpynwit ia ka Klas na ka bynta kano-kano ka daw, bad shi bynta na ka kamram ka nongialam ka long ban khmih ba yn ym pynwit ia ki nonghikai ha kane ka rukom. Ia ka kam ka nongthoh, da ka jingiarap bad jingphikir jong ki nonghikai lah ban leh khlem da dei ban leit sha ki klas. Buh ia ki kot thoh kyrteng ha ka jaka shong ki nonghikai lane ai ha ka kti

ki nonghikai shuwa ba ka Skul kan sdang, bad lah ban buh dak katba ki khynnah ki dang rung. Ha ki Department ba kaba ki Klas ki long ha ki kamra ba kyrpang ia ki kot thoh kyrteng lah ban iehnoh ha ka jaka iaseng bad lum ia ki katba ki Klas ki dang don sha la ki kamra; bad ki nonghikai ka Primary Department ki lah ban buh ia ki kot thoh kyrteng jong ki ha madan ha kaba lah ban lum ia ki da kaba jem khlem da donkam ban ia kylliang ktien hapdeng ka nongthoh bad ka nonghikai. Shaphang ka jingkynshew yn sa ia kren kyrpang ha kawei-pat ka lynnong, bad kaba donkam ban ong hangne ka long ba wat kane rub kam long ka daw kaba biang ban pynwit ia ka nonghikai ha ka por hikai.

Ka Skul kaba bha borabor kan ring ia ki nongwan khmihkai— ki lah ban long ki nonghikai na kiwei-pat ki jaka kiba kwah ban nang kumno ban pyniaid kham bha ia ki skul la jong—bad lymda da pynkhreh bniah bha na ka bynta kine ki nongwan ka lah ban long ka jingmynsaw ia ka jingmane Blei. Ym bit na kano-kano ka daw ba yn shah ba ki khynnah kin sngew ba don ba khmih ia ka jingnang jingtbit jong ki, bad lada ia ki nongwan la shah ba kin iaid laitluid hapdeng ki Klas lane ki Department kane kan long ka jingsngew ba kin sngew. Ia ka jaka shong ki nongwan dei ban buh ha man la ki Department, ym dei ha khmat jong ki khynnah hynrei na ka jaka ba lah ban iohi ia ki kam baroh, bad uno-uno uba wan khmih ia ka skul un sah ha ka juh ka Department haduh ban da wai.

Ki jingpyniaid ha kawei-pa-kawei ka jingiaseng ha kawei-pa-kawei ka Department ki dei ban longbaroh phar ha ki kti ki nongialam. Dei ka nongialam kaba ai jingrwai bad kaba ialam ha ka jingduwai, kaba pule ia ka Kotbah bad kaba pynbna ia ki jingpynbna. Ia u nongwan jngoh, lane ia u nongpyniaid (Superintendent) Rangbah teng-teng lah ban phah leh ia kawei na kine, hynrei ia kane ym bit ban leh ha kata

hi ka poi hadien ba ki khynnah ki la ialang, dei bau pynbeit lypa. U nongialam uba bha um ju wan sha skul khlem ka prokiam kaba la khreh bha lypa na ka bynta ka jingiaseng naduh sdang haduh kut, bad wei la khreh shisien ym bit ban leh sting da kaba pynkylla ia ka khlem daw.

Ka Prokiam kan pher shibun katba kum ki Department, bad ka jingiapher kaba nyngkong eh kan long ha ka jingjiong ka jingiathuhkhana. Lehse kan long ha kane ka bynta babun ki nonghikai kin sngewdonkam nyngkong ia ka jingdonkam kaba buh kyrdan. Ki jingkhñium shaphang kane ki long lehse kiba bun tam Ki nonghikai jong ki Klas iangbah ki ud ba kim ioh poi kaba biang ban pyndep ia ka jingiathuhkhana jong ki namai ki Klas ki khynnah iit ki iakhih than lada pynap slem eh ia ki Bad ki nonghikai jong kine ki Klas ki khynnah kiba iit eh pat ki kynnoh ia kiwei-pat ki nonghikai ba ki kien slem eh bad ba ki ai ia ki ka kam kaba eh kan pynsngap jar ia ki khynnah la jong hadien ba ki la dep ia la ka jingiathuhkhana Ka jingpynkhlad ia ki Department ka pynduh noh ia kane ka jingpynwit baroh. Na ka bynta ka Primary Department ka jingiathuhkhana kam bit ban palat ia 15 minit lait sa tang teng-teng eh--10 minit lehse kan long ka pud ba dei ban buh borabor, hynrei kane kan shong ha ka jaid jingiathuhkhana. Ka jingiaseng kan neh shi kynta bad ia ka por kaba tam yn pyndap da ki kam kiba bun Kiba rit ki bang kattakatta ia ka jingrwai, bad bun na ki namar ba kim pat nang pule ki jingspel lyndet ia ki ktien kan shim por khyndiat. Don ki sngi kha ki khynnah ha ka Klas khunlung ba dei ban kynmaw bad ia ki sngi kha jong inoino na ki khynnah kiba wan dei ban buh jingkynmaw man ka snem. Ia ka jingduwai ha kane ka Department yn ym leh tang da ka nongialam, hynrei ia ki dkhot jingduwai kiba ki khynnah ki la spel dei ban ong lang lane rwai lang jaka-jaka ha ka jingiaseng. Na ka bynta kine ki dei ban dem khohsiew lane ieng;

bad kin ioh jingtrei shuh-shuh da ka jingiaid bad ai jingkynshew. Ha kane ka rukom ia ka kynta la pynlut khlem da ai jaka hangno-hangno ruh ban shu patom jubor.

Ha ka Junior Department ki jingtrei kam kin pher. Ka jingiathuhkhana hangne ka lah ban shim por haduh 25 minit bad kan don katto-katne ka jingpule de da ki khynnah. Ha ka I.S.S.U. Junior Quarterly la kdew ia ki bynta ban pule, bad ka jingai jingmut kyllum ba la ai na ka bynta ka Prokram ka jingiaseng. Ia ki jingthoh lyngkot shaphang ka jingmane Blei ha ka Skul Pynpaw ruh la ai ha ka Manual of Worship (ka kot shaphang ka rukom mane Blei) da ka Mrs. Wyeloff (C. L. S. Madras).

Ha ka Intermediate Department, ha kaba ia ki jingiakren dei ban ai kylluid, ka por hikai kan long laiphewsan ne sawphew minit, bad ha ka Department ki rangbah kham jrong shuh-shuh lada donkam. Hynrei baroh shi lynter, ka nor ban pynlut na ka bynta ka jingiathuhkhana kan pher katba kum ka sobjek ba la jied, bad kane kan long kawei ka bynta ban pyrkhat ha ka Klas pynkhreh.

Dang don shuh sa kawei ka bynta ha ka jingtrei u nongialam kaba ngi dei ban pyrkhat. U Nongpyniaid jong ka Skul Pynpaw ba la pyniaid kat kum ka rukom rim u shait kren pyntam halor ka jingiathuhkhana. Ynda la dep iathuh, lehse yn ym don kaweipat kaba kham lah ban pynmih jingbymhun bad jingsngewsih nalor kane. La kylli bunsien-bunsieneh, "Hato ka long kaba dei ba haba ngi la iathuh ia ka jingiathuhkhanu ba u Nongpyniaid pat un kren shaphang jong ka haduh 20 minit ei-ei ?" Em, kane da lei-lei ruh kam long ka jingthmu jong ka jingkren pyntam. La khein ba ka dei ban ban ia ka jingthmu jong ka jingiathuhkhana, lane ban pyniaryngkat ia ka jinghikai kaba lah eh ban ym iaryngkat bapdeng kiba bun ki Klas. Hynrei kata ha bakut hi ka lah-

ban leh taug ia kaba shabar jong ka jingiathuhkhana bad ka lah tang ban shu tynjuh ia ka jinglah bat ki khynnah ia ki jingjia ba jia shisha. Bad da kaba pynleit jingmut khatduh-khatwai ha kine ki khutia mutia don ka jingma kaba khraw ba ia ka jingshon shab ia kiei-kiei kiba kynja mynsiem ba la leh ha ka Klas la shu pynbijai ei bad la pynduh noh. Ki jingkylli kin ym lah ban pynpaw lano-lano ruh haduh katno u khynnah u pdiang ia ka jingiathuhkhana ha la ka mynsiem, haba, dei na ka bynta kata ba u nonghikai u trei, bad ia baroh ka jingpyniaid skul dei ban pynbeit da kata ka jingthmu. Kumta namar ba ka jingkren pynban u Nongpyniaid kam da donbor eh bad ba ka lah ruh ban pynmynsaw pynban, la nang nang pynduh noh ia ka ha ki Skul kiba bha tam. U Nongialam jong ka Department, uba ha ka jingiaseng Skul Pyupaw u mih bujli na ka bynta u Nongpyniaid u shem ba ka jingkren lamphiang ka kham donkam shibun ban ia kane ka jingkren pynban. Ia kane ka jingkren lamphrang la khot ka jingkren pyndap, namar ka pyndap ha ka rukom kaba bha ia ki jingtrei u nonghikai. Ha ka I. S. S. U. Quarterlies la ai jingmut shaphang kine ki jingkren pyndap, bad lada pule ia kine kin pyni ba ki ktah ia kano-ma-kano ka Sobjek ka ban ai jingshai ia ka jingiathuhkhana ka ban sa iathuh. Kine ki jingkren kin ym lah lano-lano ruh ban kynthup lut ia ka jingiathuhkhana—U Nongialam um bit ban ong ei-ei ruh ia kaba u nonghikai un sa ong. Hynrei bunsien eh ki jingkdew shaphang ki jaka ki puta ki lah ban wan mih ha ka jingiathuhkhana bad da ka jingbatai lyngkot ia ka map, da kaba batai ia ka ri ne jaka, u nongialam u lah ban ai ia ka nongrim ka jingiathuhkhana ban pyllait ia u nonghikai na kaba pyndkut noh ia ka jingiathuhkhana da kiba kum kine ki jingbatai ki bym iadei. Shaphang ka Sobjek ka jingkren pyndap kan long ruh kano-ma-kano ka jingkdew sha ka History lane ka jingkdew sha kano-

ma-kano ka rukom ki nongwei kiba ki khynnah kim pat ju tip. 5 minit kan long ka por na ka bynta kiba kum kine ki jingkren, bad ha kane ka rukom u nongialam u lah ban ai ha ka Skul ia ka jingtip ba kordor bad ba sngewtynnad, bad kan ym don shuh ka jingsngew ba ki nonghikai ki lah eh ban pyniaid ia ka kam khlem u Nongialam lane u Nongpyniaid.

Hynrei ha lyndet kane don ka jingkylli—kumno shaphang u Nongpyniaid rangbah jong ka Skul baroh kawei?—Hato ym don jaka ia uba kum uta u briew ha ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan? Ka wan ka jubab kaba skhem, Hooid, ka jingpyniaid skul, phi da ong kumno-kumno ruh kam biang khlem da don uwei u ban pyniasoh lang kawei bad ban long u Nongpyniasoh lang ia ki Department. Shisien shi snem haba dei ka por kyntiew Klas bad ba kawei-pa-kawei ka Department ka phah sha kiwei-pat ki Department ia kito kiba la biang ka 'rla, dei u Nongpyniaid rangbah ynda haba la ia pyrkhat lang bad ki nongialam uba pynbeit ia kine baroh. Lah ruh ban donkam ia ka jingpynkylla nonghikai—kawei ka Department ka lah ban ioh kham bun ki khynnah ban ia kaba ju long kumta lah ban thaw Klas thymmai bad thung nonghikai shuh. Dei u Nongpyniaid rangbah u ban tip nangno lah ban ioh nonghikai—la ki katto katne ki nongiarap na ka Department ki nongsdang ki la long la kloi ne em ban ai Klas noh ia ki, lane la uno-uno u Nonghikai un kham sngewjuh ha kano-kano kawei-pat ka Department, bad ia ki jingpynkylla lah ban leh kat kum ka jingdonkam. Hynrei ym tang ha kane ka rukom kaba ha lyndet ba u Nongpyniaid rangbah un ioh kam. U dei ban don borabor kum u nongwan jngoh ha kawei-pat lane ha kiwei pat ki Department bad bunsien, da kaba ia pynbeit lypa, yn khot sngewbha ia u ban pyniaid ia ka jingmane lane ban ai ia ka jingkren lamphrang. Ka ju long bunsien ba u Nongpyniaid u long ruh u nongialam ha ka Department ki rangbah, bad

haba kata ka Department ka long kaba rit kaba kum kane ka jingpynbeit ka lah eh ban long. Hynrei u Nongpyniaid un kham donkam shibun ia ka skul baroh kawei lada ym shym la khum ia u ha kano-kano ka Department hynrei un long uba laitluid ban ai iarap ha kano-kano ka Department kaba kwah jingiarap. Bad hangne pat ym da donkam satia ba une u Nongpyniaid rangbah un long ‘da u Shyntang ia kane ka la ju long ka rukom bor?’ Ha kawei na ki skul kiba bha tam ha Mihng-[illegible] Nongpyniaid ia ka skul baroh kawei bad ki Nongi[illegible] ki Department ki la long baroh da ki kynthei. [illegible] jingdonkam kaba khraw ka long ban ioh na ka b[illegible] kawei-pa-kawei ka kam da u briew ne ka briew [illegible] bit tam na ka bynta kata ka kam, bad nangta sa ai ia ka burom baroh bad ka jingnguh bad ka jingroynshlur katba ka Balang ka lah ban ai.

Ki jingkylli :—

1. Balei ba ki Klas ba kyrpang kim da donkam ha ka Junior Department bad ki long kiba ma ha ka Primary Department?

2. Kumno ki jingpynwit ki pynwit ia ka jinghikai? Kumno u Nongpyniaid u lah ban khang ia kine ki jingpynwit ia ki nonghikai?

3. Kaei kaba dei ban leh ia ki nongwan khmih ka Skul Pynpaw?

4. Balei ba ka jingpyniaid jingiaseng baroh jong kawei-pa-kawei ka Department ka dei ban long nadong-shadong ha ki kti u Nongialam?

5 Balai ia ki kam kiba kongsan kiba dei ban leh ha ka Primary Department kaba la pyniaid bha.

6. Ai ka pud katno ba lah ban ai por na ka bynta ka jingiathuhkhana ha kawei-pa-kawei na kine ki lai tylli ki Department—Primary, Junior bad Intermediate.

7. Balei ba ia ka jingkien pyntam la iehnoh noh ha ki Skul Pynpaw ba la buh kyrdan ?

8. Kaei ka kam jong u Nongpyniaid iangbah ha ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan ?

9. Iathuh saw tylli ki jingmyntoi kiba phi lah ban iohi ba imat kumba ki mih na kaba pynrung ia ka rukom pyniaid ia ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan ?

— —

LYNNONG VIII.

KA KLAS PYNKHREH

U shabi ka jingjop ha ka Skul Pynpaw u don ha ka Klas Pynkhreh, hynrei la shem ha ki por ba la dep ba lehse ym don kano-kano ka bynta ha ka jingpyniaid kaba kham eh ban ia kane Ia kawei ka Klas hadien kawei pat la sdang da ka jingshitihem bakhraw, tang ban nangiit, bad shu im snai bad khadduh khadwai sa iap noh Hynrei ka Klas pynkhreh kaba bha ka long kaba donkam eh bad la thaw rul (rule) ha ki Skul Pynpaw kiba bha tam ba uno-uno u bym don ha kane ka Klas ha kata ka taiew um bit ban hikai ha ka Sngi U Blei Ia ka jingdonkam ia kane yn iohi kloi-lan hapdeng kito ki nonghikai samla ki bym pat ju mlien ha ka Primary Department

Kumba la ong mynshuwa kham bun na kine ki nonghikai thymmai kiba la shim na ka Intermediate Department ki dang donkam hi shibun ka jinghikai na ka Baibl na ka bynta jong ki hi, bad ki nonghikai jong ki leng-teng ki ujor ia kaba pynlong nonghikai ia ki ha ka jaka ba ki dang dei ban wan kum ki khynnah skul sha ki Klas ha ka Sngi U Blei Hynrei ka Klas Pynkhreh ka dei ban ai ka jingpule kaba kham bniah shibun ban ia kaba ki lah ban ioh naweinawei, bad nalor kata ki ioh ia kane ka kabu—ba ki

minot khnang kumne na ka bynta kawei ka jingthmu kaba thikna. Ka jinghikai Baibl ba la ai ha ki Skul Pule ka duna bor shibun, bad ka jinghikai ba la ai shisien kam neh bad donkam ban hikai hadien ia kajuh-pa-kajuh Ki khynnah da kaba iai ai ia ka jinghikai kaba ym lah ban pyndonkam kumne-kumne ki noh sha kaba long kumba ong mano-re "Ki Umjiat ba kynja mynsiem". Ka lah ma ban long ba kata ka jingong ka ia dei bad ka jinglong jong ki bun na ki Balang jong ngi? Dei kane kein kaba long ka dawai. Ka Klas Pynkhreh da ka jingminot ia ka Baibl da ka jingthmu kaba thikna, kata ka long kaba ai ei-ei ha kiwei-pat, bad ka long ha kane ka rukom ba katba ngi ai ha kiwei-pat ia kaba ngi la nang, ka kylla long kham kordor shibun na ka bynta jong ngi hi; bad ka Klas Pynkhreh ka kylla long ka jaid Klas hikai Baibl kaba bha tam. Haba la ioh ka Klas Pynkhreh yn ym donkam sa kawei-pat ka Klas hapoh ka taiew, namar kan long da shisha ka jingeh ia katto-katne ki samla kiba dang sheng skul, khnang ban hikai shuh-shuh ia ki lah ban pynbha ia ki kynta hikai Baibl ba thikna ba ki ioh ha la ka Skul pule. Ka jingeh ban ioh por na ka bynta ka Klas Pynkhreh kaba iadei bad ki nonghikai baroh kan ym don haba ki nonghikai ha kawei-pa-kawei ka Department ki iashem kyrpang ha ka por kaba ki iabit hi.

Ka Klas Pynkhreh kaba bha ym dei tang ba kan shu ai lad ia ka jingpule Baibl ia ki Nonghikai hynrei ha bun ki rukom kan iarap ha kaba tei ia ka jingim bakynja mynsiem jong ki. Ka jingiaduwai lang kan ioh jaka ha man la ki por ba ialang—Ka jingduwai na ka ka bynta ki khynnah, bad ka jingwan bajan U Blei na ka liang ki Nonghikai ba kin nang ia ka mon jong U bad ban ioh ia ki atiar jong u na ka bynta ka jingtrei. Hapdeng kito ki samla kiba mon sngewbha ban trei ia ka kam hikai yn don khyndiat, bad lehse shibun, ki bym pat paw kano-kano

ka dak ka jingkylla kaba mut shisha ha ki dohnud jong ki, bad don ki ban ujor ia ka jingai kam ia kiba kum kine. Hynrei ka lah ban long ba ka jingsngew kit khlieh ia kaba kum kane ka kam ka lah pynban ban pynseisoh ia ki symbai ba la bet ha ki dohnud jong ki ha ki bun snem ba la dep. Ban shu kren jingbriew, baroh ka shong ha u Nongialam namar u Nongialam nyngkong-nyngshab u dei ban phikir ban khmih ia ki atiar ba kynja mynsiem jong ki nonghikai. Ka jingdonkam jong ka jingtrei bad ia ka jingbymlah jong ngi ban leh ia ka khlem ka jingpyndap bad ka jingpynkhreh U Mynsiem Bakhuid U Blei, yn shon da u Nongialam khnang ba yn ym don ka jingsngewthuh bakla hangne, bad kito ki bym mon ban leh shitom ban ioh ia kane ka jingpynkieng atiar ba kynja mynsiem kin ym shem jingpynshlur ban sah ha kane ka kam. Ym dei ba i nongialam in shu shah ba ino-ino na ki nonghikai in shu phet noh—hynrei in trei shitom ban ialam ia iwei-pa-iwei sha ka jingiadei kaba jan bad U Khrist, bad kumta ka Klas Pynkhreh kan long pynban ka lad ban leh ha ka jingngeit kine ki nongngeit kiba dang samla.

Kane baroh ka kham iadei bad ka Klas Pynkhreh ha kawei-pa-kawei ka Department—ka jingim ba kynja mynsiem jong ki nonghikai ka long ka jingpyrkhat kaba kongsan tam, bad ia ki nongialam dei ban jied da kiba lah shisha ban long ki nongsharai ia kawei-pa-kawei ka kynhun ki nonghikai. Kane ka long shi bynta na ka jingtrei kaba ym shym la kitkhia ha ki por ba la dep hynrei la ngi iai ban mynta ia ka jingbiang ha ka jingtrei ha man la ka Department ka jingbit ha ka liang ba kynja mynsiem ka long kaba kham donkam, ioh ba ngin kylla long tang kum ki kor ha kane ka kam kaba khraw tam na ki kam baroh—Ka jingpynsan pynrangbah ia ki khynnah jong ngi ha ka niam.

Ka long lehse hamar hangne ba u Pastor un lah ban ai ka jingiarap kaba donkam tam. La don bun

ki jingiakreu shaphang ka bynta ba U Pastor un ioh ha ka Skul Pynpaw, bad ka long kaba donkam eh ba un ·ithuh bha ia ki nongtrei baroh bad ban tip ia ka jingtrei. Hynrei ka long ha ka Klas Pynkhreh ha kaba iatrei lang bad ki nongialam ba un ioh shibun ka kam kaba pynkhih ia ka jingim ba kynja mynsiem jong ki nonghikai. Kane ka long ka kam kaba nyngkong jong ka Klas Pynkhreh.

Kawei-pat ka kam ka long ka jingkhreh ia ka jingiathuhkhana man ka taiew. Ha kane ka bynta katto-katne ki briew ki sheptieng shaphang ka Klas, bad shaphang ka jingshna ia ki jingiathuhkhana de, ioh ba ki nonghikai kin shu khun ia ki jingshisha bad ia ki jingpyrkhat ba dei ban ai pateng ha ki khynnah. La oug, bad kaba da dei eh rub, ba u nonghikai un pyrkhat da la ka jong ka jingpyrkhat bad ba u dei ban ai tang ia kata kaba u la pynlong shisha kum la ka jong. Bad ka Klas Pynkhreh kaba la pyniaid bha kan khmih shaphang kane, bad kot shisha haduh kata ka kyrdan. I nongialam borabor in ialam ia ka Klas hynrei in ym leh hi nadong shadong. Ia ka jingtrei dei ban iasam hapdeng ki nonghikai ha kaba khreh ia ka bynta ba dei ban leh. Ha badei-badei iwei i nonghikai in wan bad ka jingpule bniah ia ka Geography jong kito ki bynta kiba wan ha ka jingiathuhkhana, iwei-pat in khreh bha ia ka History, katba kiwei-pat kin bishar bniah ia ka jingim ki briew ba pher kiba wan ha kata ka bynta, lane ia ki khubor ba kynja myusiem kiba don hangta. Iwei-pa-iwei ha kane ka rukom i noh ei-ei na ka bynta ban iarap ia baroh, bad baroh ki la pyrkhat lang ia ki jingtrei bad ki jingai jingmut jong iwei-pa-iwei. Nangta ynda haba la sngewthuh bha ia kata ka bynta la pyrkhat pat shaphang ki khynnah, bad sa shisien pat baroh ki iatrei lang ha kaba jied ia ki tiar na ka bynta jong ki bad ha kaba tei ia ka jingiathuhkhana. Wat hangta rub, ynda haba hikai ia ki khynnah ha ka Sngi U Blei, ym shym la thmu ba dei ban shu bud thik ia kaba la

hikai ha ka Klas Pynkhreh, hynrei ba iwei-pa-iwei i-nonghikai in trei da lade hi da kita ki tiar ba la jied, da kaba iohi da la ka jingmut ia ki jingjia ha ka jingiathuhkhana haduh ba in da lah ban iathuh ia ki kumba i da iohi da la ki jong ki khmat, ym dei da kaba shu ong biang ia ki kum ka lynnong ba spel lyndet.

Don tang khyndiat na ki nonghikai kiba ioh ia ka jingtip shaphang ka nongrim ka jingiathuhkhana ka ban pynlah ia ki ban minot hi tang marwei, bad khamtam eh ha ka ktien Khasi don khyndiat eh ki kot kiba ngi lah ban ioh kiba lah ban iarap. Ki I S. S. U. Quarterlies ki ai jingiarap ha kine ki lynti — Ka jingthmu jong ki ka long ban pynpyrkhat ia u nong-hikai, ym dei ban pyllait ia u na kaba pyrkhat—hynrei ia ka dor jong ki la pynkhraw shibun lada iatrei lang bad ia ki jingai jingmut jong ki ban iapyr-khat lang da ki nonghikai ka Department baroh.

Ia ka jingthmu ka jingiathuhkhana ruh dei ban ia kren kylluid ha ka Klas Pynkhreh bad ia ki jingia-thuhkhana dei ban thaw da kawei ka jingthmu kaba sam ha ka jingmut ki nonghikai baroh. Iwei-pa-iwei i nonghikai in buh ia kane ha la ka jingmut bad in trei da kane ka jingthmu kaba shai ha ka Klas ha ka Sngi U Blei. Ka jingduna ka jingthmu ka long ka jingduna ha bun ka jinghikai jong ngi, bad ia kane ruh ka Klas Pynkhreh ka thaw lad ban pynduh. Ia ki jingrwai bad ia ka bynta ban pule na ka Baibl ha kaba sdang ia ka jingmane ruh dei ban jied ban iadei bad kata ka jingthmu, baroh na ki kin iamir bad ka Sobjek kaba paw eh, khnang ba baroh ki bynta kin long kiba lah ban ktah ia ka jingmut ki khynnah. Wat ia ka jingkren lamphrang i nongialam ruh dei ban pyrkhat bad rai na kano ka liang la dei ban kren, khnang ba ki nonghikai kin tip lypa ia kaei kin khmih lynti ban ioh.

Hynrei ka jingdonkam ka Klas Pynkhreh kam kut tang hangne. Don bun ki sobjek kiba iasoh bad

ka jingiathuhkhana na ka Baibl kiba donkam ban da kham wad bniah bha ban ia kaba la leh ha kaba khreh ia ka jingiathuhkhana ha la marwei-marwei. Ka Sobjek baroh kawei shaphang ka Geography ka ri Kanaan ka long kaba sngewtynnad katta-katta bad ka long kaba donkam shibun na ka bynta ki nonghikai, namar lah ban ioh tang ka jingtip kaba rit eh na kaba shu khreh ia ki jingiathuhkhana. Ki jinghikai shongtynrai ka Balang ruh, la kim da donkam eh ha ki jingiathuhkhana na ka bynta ki khynnah hynrei dei ban minot da ki nonghikai, kumjuh ruh ia ka jingim ki briew kiba la thoh ha ka Baibl, ia ka History jong ka Testament Barim, bad ia ka History ka Balang. Nangta pat man la i nonghikai iba kwah ban bha ka kam in dei ban don ka jingtip ia ka rukom bad jinglong ki khynnah, bad katto-katne ka jingtip kyllum ia ka Psychology (ka jingstad kaba hikai ban tip ia ka jingmut bad ka jinglong u briew) kan iarap ban nang kham pynbit shuh-shuh. Ia ka rukom hikai ruh ym bit ban klet; naduh mynno-mynno ruh la tharai ba u nonghikai Skul Pynpaw u duna eh haba ia nujor bad u nonghikai skul pule ha kane ka liang; hynrei mynta ngi sngewthuh ba u nongtrei ha ka kam niam u dei ban ialeh katba shong ka bor ban long uba bha tam nadong shadong.

Bad baroh kine ki Sobjek kin ioh jaka ha kano-ma-kano ka por ha ka Klas Pynkhreh. Man ka taiew ai ba shiteng lane shibynta na ka lai bynta na ka por jong ka Klas Pynkhreh ban pyrkhat shaphang kano-kano na kine ki Sobjek. I Nongialam i-dei ban lah ban ai ki jingkren lyngkot ia katto-katne na kine, ha ka rukom ba lah ban bteng ia ka jingkren ha kiwei-pat ki por, hynrei hangne pat ngi shem ka jaka ha kaba u nongpyniaid bad u Pastor ki lah ban long kiba donkam eh na ka bynta ka Skul Pynpaw. Ai ba uwei-uwei na ki un wan jngoh ia ki Klas Pynkhreh jong ki Department ba pher bad un kren lyngkhot lyngkhot nyngkong ia kawei ka Sobjek, ynda la dep

kata, ha kawei-pat ka por sa ia kawei-pat ka Sobjek Katto-katne na ki Sobjek ba la ai jingmut haneng kiba long kiba bit eh ba u Pastor un leh Ha kiwei-pat ki bynta kiba u Nongpyniaid lehse u la da minot bha u lah ban ai ki jingkien kiba bha ha baroh ki Klas Pynkhreh, kawei hadien kawei-pat

Ha kane ka bynta iuh ka I S S U ka ai jingiarap ha ka bynta pule kaba la ai da I aba shu thoh da ki shithi Ki kot ba la buh na ka bynta kane ka jingpynbeit ki ktah ia baroh kine ki Sobjek ... pynlong eksamin iuh bad la ai Sartiphiked

Ha kine ki rukom ka Klas Pynkhreh ka kylla long ka Skul Hikai (Training School), bad kiba kham duna ia kane kam lah ban pynhun ia ngi haba ngi sei haduh katne ki kam kiba khiaw

Ki Jingkylli

1 Balei ba ka Klas Pynkhreh kaba bha ka kham bha na ka bynta ki shah hikai kiba la kham san ban ia ka Klas hikai Baibl ?

2 Kumno ka Klas Pynkhreh ka dei ban ktah ia ka jingim ba kynja mynsiem jong ki Nonghikai samla ha ka Primary Department ?

3 Kumno ka Klas Pynkhreh ka lah ban thaw ia ka jingiatrei bad jingiatei lang ha ka jaka ban shu long ki nongshah pynkoh jajah ha baroh kiei-kiei ?

4. Ha kano ka rukom ki I S S U Quarterlies ki lah ban long kiba donkam ?

5 Kaei ka jingdonkam ba ia ka jingthmu jong ka jingiathuhkhana Skul Pynpaw yn ia pyrkhat ha ka Klas Pynkhreh ?

6. Kumno u Pastor jong ka Balang lane u Nongpyniaid Rangbah jong ka Skul Pynpaw u lah tam ban iarap ha ki Klas Pynkhreh jong ki Department ?

7. Ha kino ki rukom ba ia ki Klas Pynkhreh kiba mynta lah ban ong ba ki long ki Skul Hikai?

8. Kiei ki jingmyntoi ha kongsan kiba phi lah ban iohi ha kaba ioh Klas Pynkhreh kum kaba la hatai ha kane ka lynnong?

LYNNONG IX.

KA SKUL PYNPAW HA NONGKYNDONG

Ha kaba pyrkhat shaphang ka Skul Pynpaw ha nongkyndong, ngin kren shaphang ka jingtrei ha kito ki shnong ha kiba ka Balang ka la suhthied bad la thikna ka rukom im, bad ha kiba ki jinglong ka Balang ki la syriem kum ha ki Balang ha ki shnong heh. Ka jingeh kaba ngi dei ban pyrkhat ka long shaphang ki Skul Pynpaw kiba la seng hapdeng ki jinglong kiba kham pynduh lad ban ia kine. Ka Skul Pynpaw kaba la seng ha ka jaka ha kaba ka Balang kam pat da khlain bha bad ha kaba dang dei ban wad nongtrei, ka dei ieng ialeh ia ki jingeh kiba pher. Kiba kum kita ki skul ki lah ban long ha ki nongkyndong kiba heh lane shi bynta na ka nongheh ha kaba don ka jingkhih paitbah ban long Khristan, lane ki lah ban long ha ki jaka ha kiba don tang khyndiat ki Khristan bad ha kaba kham bun na ki shah-hikai ki wan na ki iing ki bym long Khristan.

Na ka liang ki Skul Pynpaw ha ki jaka ba don ka jingkhih paitbah ban long Khristan, lah ban don katto-katne ki Khristan shajan, hynrei ki long ki bymnang pule bad kiba dang dum. Ha ki Balang rit pat ia ka Skul Pynpaw la pyniaid tang da uwei u nongtrei uba lehse u long artad u nonghikai Skul Pule. Namar kata, namar ha baroh ar imat kum ban ym ioh jingiarap na ki Balang ba marjan, shisien khmih kaw

imat ba yn ym lah pynlong kam ban bud ia ki sin kaba buh kyrdan kumba la batai ha ki lynnong ba la dep. Hynrei shuwa ban rai kut kumta kan bha ba ngin pyrkhat shuwa ia ki jingshisha ha kane ka liang. Bad ka jingshisha kaba nyngkong ba ngi dei ban ialeh ban kot ka long ka jingdonkam eh ban buh kyrdan ha ka Skul Pynpaw lada ngi kyrmen ia ki soh kiba bha. Kaba buh kyrdan, kumba la ong lyngkot mynshuwa, ym tang ba ka long ka rukom kaba kham bha ha ka jingpyniaid Skul Pynpaw, hynrei ka long ka rukom kaba donkam eh lada ngi dei ban kot sha ka jingthmu kaba ngi pyrshang ban kot. Kam long ka jingkylli la ngin ioh soh 40, 60 lane 80 ne 100, hynrei ka jingkylli kaba shisha ka long la ngi la kot sha ka jingthmu ba ngi thmu ne em. Ka jingialam ia u khynnah sha ka jingshem mynsiem shaphang ka niam da lade hi ka long ka jingthmu jong ka jingtrei jong ngi, bad ka jingpynbeit jong ngi kan long ha kata ka rukom ba kan lah ban long kumta. Kam biang wat bad kine ki khynnah nongkyndong ba dang khaw-rew ka jingim lane bad ki khynnah bym long Khristan ruh tang ban shu ai ia ki jingtip kiba tang na sla na ka Baibl. Bad namar kata ha kaba pynbeit ia ka Skul Pynpaw wat kum ha kine ki jinglong kiba eh kumba ngi la kdew haneng ngi dei ban pyrshang ban pynmih ia ki jingpynbeit ki ban lah ban pynlong kam ia ka jingthmu ba ngi buh ha khmat jong ngi.

Hooid ka shai kdar ba ngim lah ban pynkylla kumne-kumne ia ka Skul Pynpaw ha nongkyndong sha ka Skul Pynpaw buh kyrdan kaba kynsai. La dei ban leh ia kane-suki-pa-suki. Hynrei ngi lah ban rai khlem da don jingeh shibun ia ka rukom pyniaid kaba suki tam kaba lah ban bud khnang ba ka jingtrei kan long kaba long kam. Na kane kaba rit tam kan nangroi suki-pa-suki hadien. Nyngkong-nyngshab, ki khynnah ki dei ban ioh ia ka jinghikai kaba sngewtynnad, kata ka mut ba ki jingiathuhkhana da kiba la hikai ia ki bad ka rukom

mane ba la pyndonkam hapdeng jong ki ka dei banlong kaba ia pyrsiang bad ka kyrdan san jong ki. Kata la kumno-kumno kumba ngi la iohi lypa, ka pynlong ba ngin sngewdonkam ba dei ban don katto-katne ka jingpynkhlad ia ki khynnah la ka long ka bym biang katno-katno ruh. Ia ki khynnah kiba hapoh 8 snem dei la kumno-kumno ban pynkhlad na kito kiba la palat 8 snem: kata ka long ka kyrdan kaba nyngkong bad kaba kongsan tam ban kynjoh. Lada lah ban pynkhlad shuh-shuh hamar khadar snem ruh, kan nangbha shibun; hynrei kane kam da long kaba donkam eh kat ka jingpynkhlad ba nyngkong hamar phra snem. Kane ka jingpynkhlad kaba sdang ha ka Skul ka pynlah ia ngi ban ai ha ki ia ki jingiathuhkhana kiba iadei bad ki jingdonkam jong ki; bad namar ba lah ban ioh mynta ia kiba kum kita ki lynnong ha ki ktien kiba kham donkam ha ka ri jong ngi ym don daw ei-ei balei ba ngin ym leh ia kane shisyndon.

Ka jingujor kan mih ba ha bun na kine ki Skul don tang uwei u nonghikai, u nonghikai ba la siew tulop jong ka Skul Pule. Hynrei ngi la sngewthikna mo ba ym lah ioh nongiarap? Lehse u dei uba la shongkurim, bad lada ka long kumta balei ka tnga jong u kam shim ia ki khynnah rit kiba hapoh phra snem? Lane lah ban don u samla ne ka samla kiba bit bad kiba i don jingkyrmen ha ka shnong kiba da ka jingiarap mian-pa-mian ki lah ban shim ka bynta kaba donkam ha kaba hikai. Kane kan mut ba u nonghikai un hap khreh ia ki jingiathuhkhana Primary bad une lane kane ka nongiarap ha ki sngi pohia khnang ban long kaba bit ban iathuh ha ka Sngi U Blei. Kata ha lade hi kan long kaei-kaei kaba bha tam ia u nonghikai bad ia u nongiarap.

Lymne ym bit ban kheiñ ba kane ka long ka bym lah long wat lada ioh nongiarap da u bym nang pule ruh. Don ki Skul Pynpaw mynta ha ki katto-katne ki bynta ha ri India ha kaba kham bun na ki nong-

hikai ki long ki bym nangpule, kiba la dei ban da hikai tista bha ia ki ia ki jingiathuhkhana ba ki dei ban iathuh. Ka long kaba lah eh ban long ba katto-katne na ki kim shym iohlad wat lang ban pule ha ka Skul ha la shnong ruh hynrei pynnan ki ioh ia ka sap iathuhkhana kaba la kumno-kumno ka iaryngkat bad katto-katne ki nonghikai kiba la da ioh shongskul. Ha Punjab, ia ki bym nang pule ruh la hikai ban iathuh ia ki jingiathuhkhana na ka Baibl ha ka rukom kaba bha shibun, bad da ka jingiarap kaba thikna ki la pynpaw ba ki ioh ka jingshitrhem kaba kordor shibun ha kaba iathuhkhana.

Ha bun ki nongkyndong, la kumno-kumno, ha kiba don myntu tang uwei u nonghikai uba shimti ia ka jingpyniaid ia ka Skul baroh kawei, ki jinglong ka shnong kim shym da long kiba sniew kat kiba ngi la pyrkhat haneng. Lah eh ban ong khlem da atla tien ba ha ki iaka ba marjan jong ki, ba ha kiba kham bun na ki Skul Pynpaw jong ngi don eh katto-katne ki Khristan kiba ngi lah ban ring sha ka kam lada ngi da leh shitom ban wad ia ka jingiarap jong ki, bad lada ai jingiarap kaba biang ba kin trei ia ka kam.

Nangta wan sa ka jingeh shaphang ka jaka ha kaba yn pynlong ia ka Skul Pynpaw. Kham bunsien ia kiba kum kita ki Skul Pynpaw la pynlong lang ha kawei ka kamra. Hynrei kane kam mut ba ka long kumta borabor. Lada don artylli ki kamra la iohlad ban pynkhlad katba kum ki kyrdan san, namar niar eh ban shem jingeh ha kiba kum kita ki skul shaphang kiba buh khleh lang bad khynnah shynrang bad khynnah kynthei. Lada bad shynrang bad kynthei ki wan Skul Pynpaw lah lehse ban hikai ia ki ha kajuh ka kamra da u juh u nonghikai ; hynrei lada tang ki khynnah shynrang lane tang ki khynnah kynthei ki wan ka jingeh kan sym mih. Hynrei wat ha kiba don tang kawei ka kamra ruh ia ka jingpynkhlad kyrdan lah hi ban leh. Ha katto-katne samoi jong ka snem ia ka Skul lah ban pynlong habar, bad kane ka

lah ban long ha ki ba kham bun ki jaka. Hapoh u dieng lane ha ka syrngiew jong ka kynroh lane ka syrngiew jong ka iing ba hajan lah ban ioh jaka. Bad lada kane kam lah long, barabor lah da kaba jem eh ban pynlong Klas ia ki khynnah Primary bad ia ki khynnah ba kham san ha ki por bapher. Ia kawei lah ban pynlong hadien kawei-pat, lane lah ban pynlong ha ki por ba iapher jong kata ka Sngi.

Ki tiar ki tar jong ka Skul Pynpaw ha nongkyndong kin long tang khyndiat. Lah ban don ki kot jingrwai, bad lada ka long kumta dei ban da sumar bad buiom bha ia ki. Hynrei ha bun ki jaka yn ym don wat tang kawei ruh lait na ka jong u nonghikai. Kata kam bit ban buh diengpyngkiang ia u nonghikai uba da trei shisha. Ia ka jingrwai lah ban thoh ha ka Blak-bod bad nangta sa spel lyndet da ki khynnah. Ar tylli ki jingrwai ba la hikai man u bnai shen shen ka skul kan sa ioh jied mon ban pyndonkam. Bad kawei ka kabu kaba long ha kane ka long ba u nonghikai un ioh lad ban da batai bha ia ka jingmut jong ki ktien.

Ia ki kot thoh kyrteng (Register) dei ban sumar bha ha kine ki Skul Pynpaw kumba long ha kiwei ki Skul Pynpaw. Ki khynnah ki lah ban nang shibun shaphang ka niam da kaba ki ioh ia ka jingmlien baa wan tista bad biang por sha skul. Ha ka jingshisha ym don wat iba khun khyndiat eh ruh iba kordor ha ki Skul Pynpaw heh i ban ym don lane ym lah pyndonkam ha ka Skul Pynpaw ha nongkyndong. Ka jingiapher kan long tang haduh katno ba lah ban leh, hynrei ym ha ka rukom ban leh ia ki. Ha man la kawei-pa-kawei ka kam dei ban pyrshang ban iarap ia u khynnah da ki lad baroh ba lah ban ioh : ban pynsngewtynnad ia u ha ka niam, ban hikai bniah ia u ia kito ki jingshisha bakbraw kiba don ha ka nongrim jong ka niam ha la marwei-marwei bad ban ialam ia u sha ka jingshem mynsiem ha ka jingmane kaba sngur bad ba kynja mynsiem.

Ki jingkylli :

1. Balei ba donkam ban da pynkhlad kyrdan ha ka Skul Pynpaw ha nongkyndong ?

2. Kumno yn sdang ia kaba buh kyrdan ha ki nongkyndong kiba don ka jingkhih paitbah ban long Khristan ?

3. Kumno lah ban sdang ia kaba buh kyrdan ha ka Skul Pynpaw kaba don tang uwei u nonghikai ha nongkyndong ha kaba lada don Khristan ruh, ki long tang khyndiat eh.

4. Ha kano ka rukom lah ban pynruug ha ka kam ka Skul Pynpaw ia ki Khristan ki bym nang pule ?

5. Kumno lah ban sdaug ia kaba buh kyrdan ha ka Skul Pynpaw ha Nongkyndong kaba don tang kawei ka kamra ?

6. Kiei ki tiar ki tai kiba ka Skul Pynpaw ha nongkyndong kan donkam khnang ban sdang pynlong ia ka Skul Pynpaw ba la buh kyrdan ?

LYNNONG X.

KA KYRDAN BA DEI BAN KOT.

Don bun rukom eh ki jingdawa bad ki jingbuh ia ki kyrdan ha ka Skul Pynpaw ba dei ban kot. Ha ki katto-katne ki ba la khot Skul Pynpaw ia ka jingiaseng ka bym iasriem ei-ei ruh bad kata kaba ngi khein ba ka long ka Skul. La iathuh ruh ba ia ka jingiaseng lang—kaba kynthup ia ki rangbah, ki kynthei, ki khynnah shynrang, ki khynnah kynthei, ki tymmen bad ki khunlung—ha kaba u Pastor shisien shi taiew u iathuh ia ka jingiathuhkhana Skul Pynpaw, ba ia kaba kum kata la khot Skul Pynpaw. Ki kynbun kiba kum kita bad kiba kham bha bad nangkiew

ter-ter shaduh kiba la buh kyrdan kumba la pyrkhat bangne, ia kine baroh lang la report ba ki long ki Skul Pynpaw, bad ym don ka jingryntih ha ka jingtrei kam kane ka jingthew ban thew ha kane ka kam. Namar kata ki jingkhein, kim da don jingmut eh namar ym lah ban pynianujor ia kaei kaba la report. Lehse ki jinglong ha ka ri India kin kham aniew shibun ha kane ka liang ban ia ha bun kiwei-pat ki ri, hynrei wat hangne ruh lah ban ioh ia ka jingpyniaid ba kham ryntih. Ia kane ka jingthew la pyndonkam ha bun ki jaka bad la shem ba ka la long kaba donkam tam ha kaba pynryntih bad pyniawandur ia ki Skul Pynpaw.

Kane ka jingthew ban ai harum ka donkam tam na ka bynta kano-kano ka Skul Pynpaw ruh namar katba ki Skul Pynpaw ki lah ban ioh katto-katne khnam, ki Skul Pynpaw kiba kham bha pat kin shem ha kawei-pa-kawei ka bynta ha ka jingpyniaid kan dang hap hi ban khmih bniah bha. Ia ka jingnangroi ruh la pynshlur, namar kano-kano ka jingnangroi ha ka jingpyniaid ne rukom mane, la ka long kaba rit katno-katno ruh la buh jingkynmaw. Nalor kata ka ai lad ban ianujor ia ki Skul Pynpaw ha man la ki bynta jong ka ri kumta ba kawei-pa-kawei ka skul kaba ioh bun khnam shisyndon ka kyrsiew ia kiwei-pat ki Skul ruh ban nang roi. Kane ka jingthew ka long ka lad da kaba ki Mission bad ki Balang kin ioh ka jingthew bashisha ia ki Skul Pynpaw jong ki, ka jingban ka long ha ka jingbha bad jingbiang ka jingtrei ym dei ha ki jingsbun ki Nongpule. Ka tyrwa ia ka jingthew kaba kordor shisha ha ka jaka ka jingbym lah shaniah kaba la ju long ka rukom jong ki jingkhein Skul Pynpaw, bad ha kajuh ka por ka tyrwa ia ka jingnangroi ha ki lynti kiba la ia mynjur lang bad kiba skhem. Ka jingpyndonkam ia kane ka jingthew ha bun ki lyngkhakan ai ka jingpynkhih bad jingshitrhem ba iaineh ha ki nongtrei Skul Pynpaw.

Ia kane ka jingthew ba la ai harum la khreb ha kata ka rukom ba kan bit ia ki jinglong ki Skul Pynpaw ha ri India, bad la ai ki jingkylli ha iadei bad ka. Kawei-pa-kawei ka Skul Pynpaw ka lah ban thaw la ka jong ka report da kaba pyndap ia ki jaka ba suda ha ka jingkyllï. Ia kine ki jingkylli lah ban ioh na ka India Sunday School Union. Ka dor kaba kor tam lah ban ioh na, ka jingpyndonkam ia ka ha ki jaka kiba don ka Komiti Skul Pynpaw kaba khlain kaba don ka jingpynbeit na ka bynta ban pyniaid bha ia kawei-pa-kawei ka Skul. Kane ka Komiti ka lah ban long ka jingiasoh lang ki Skul Pynpaw ha ki kyntoit bapher-bapher lane ka Komiti na ka bynta ka jinghikai niam ba la pyniaid da ka Mission, bad ha kano-kano na kine yn shem ba kane ka jingthew ka long kaba kordor shibun.

Ka jingthew na ka bynta ki Skul Pynpaw ha Ri India

(Ki dak jingkhein ha rmiang ki long ki khnam ba lah ban ai katba kum ka hok ba ki Skul Pynpaw ki dei ban ioh.)

Ka jingthmu. Ban ialam ia kiba shah hikai baroh sha ka jingtip ia U Khrist kum u Nongpyniim jong ki bad sha ka jingrai na lade hi ban bud ia U; bad ban hikai ia ki bad im ka jingim Khristan kaba biang bha bad ban pynlong ki nongtrei kam kiba bha

Khnam : i. Ka jingsynshar

2.—Ka Komiti Kmie ba la jied da ki nonghikai, kaba kynthup ia uwei u nongmih khmat ba la thung da ka Balang; U Pastor, u Nongpyniaid Rangbah ka Skul Pynpaw bad ki Nongialam ki Department ki la long typa ki dkhot.

1—U Nongpyniaid Rangbah ia ka Skul Pynpaw

4—U Nongialam na ka byuta kawei-pa-kawei ka Department.

1- Ka jingpynbeit kam kaba k'man ka snem ha kaba ia ki nonghikai bad ia ki nongkitkam la pynskhem bad ia kiba thymmai la thung da ka Balang.

ii. Ka jingpyniaid

1- Ia ki shah-hikai ba la buh kyrdan katba kum ka 'rta.

10—Ki Department ba la pyniaid bha—Ki Nongsdang, 4-5 snem

Primary, 5-8 snem.

Junior, 8-12 snem.

Intermediate 12-16 snem.

Senior, Palat 16 snem.

2—Ka Klas khunlung.

6—Ka jingbun ki nonghikai ha ka Primary Department, uwei u nonghikai na ka bynta 4 ngut ki khynnah. Ha ka Junior Department, uwei u nonghikai na ka bynta 4 ngut ki khynnah. Ha ka Intermediate Department, uwei u nonghikai na ka bynta 12 ngut ki khynnah.

iii. Ki tiar ki tar.

4—La ka jong ka kamra na ka bynta kawei-pakawei ka Department.

2—Ki tiar kiba iarap ha kaba ai nuksa, kum ki dur, ki map bad kiwei kiwei.

6—Ki kot na ka bynta ki khynnah (8) na ka bynta ki nonghikai (3).

iv. Ka Jingmane.

3—Ka jingsdang ka jingpynkut ia ka jingmane Blei ba la pyniaid da kaba sngewburom.

2—Ka prokram ba la pynbeit bha shuwa ban long kawei-pa-kawei ka jingiaseng.

3—Ka Baibl bad ka kot jingrwai na ka bynta uwei-pa-uwei u khynnah uba la lah ban pule lada lah ban long, ki dei ban don ki Baibl jong ki hi.

v. Ka J'nghikai.

8—Ki jingiathuhkhana kat kum ba la buh kyrdan ha ka Primary (2), Junior (2), Intermediate (2) Senior (2).

3—Ka jingpynbeit bha shaphang ka kam spel lyndet bad ka jingiai pynkynmaw biang ha man la ka Department.

4—Ka jinghikai ba thikna ha ki Sobjek ba kyrpang—kum, ka jinglong adkar, ki kam ki Mission bad kiwei-kiwei.

vi. Ka Jingiaseng.

4—Ka jingpynbeit kaba bha ia ki jingiaseng ha ka Senior Department.

4—Ka jingpynbeit kaba ryntih shaphang kaba ai ha kawei-pa-kawei ka Department.

vii. Ka jinghikai ia ki Nonghikai.

18—Ka Klas pynkhreh man ka taiew ha kawei-pa-kawei ka Department na ka bynta :—

Ka jingpynkhreh ia ka jingiathuhkhana ka ban iathuh ha ka Sngi U Blei kaba bud (3). Kaba pynmlien ha ki rukom hikai bad ha kiwei-pat ki Sobjek (3).

(6 khnam na ka bynta kawei-pa-kawei ka Department, Primary, Junior bad Intermediate).

viii. Ka jingwan skul.

5—Kaba pynioh khynnah thymmai (10 ha ka 100) ha ka shi snem.

5—Ka jingwan tista bha sha skul.

2 khnam na ka bynta 50 na 100 ; 3 khnam na ka bynta 50-75 na ka 100, 5 khnam na ka bynta palat 75 na ka 100.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh palat 85 khnam lah ban ong ba ki long ki NUKSA.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh 70-85 khnam lah ban ong kiba ROI.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh 50-69 khnam lah ban khot kiba PDENG BRIEW.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh palat 40 khnam yn khot kiba NANG ROI.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh 30-39 yn khot kiba I-KYRMEN.

Ia ki Skul Pynpaw kiba ioh 20-29 khnam yn khot kiba la shu BIT HI.

Ki Jingkylli :—

1. Kaei ka jingmyntoi ka jingpyndonkam ia kane ka jingthew ha ka lyngkha Skul Pynpaw jong phi ?

2. Kiei ki soh kiba bha kiba lah ban khmih lynti ban mih na kaba pyndonkam ia kane ka jingthew ha kawei na ki Skul Pynpaw ba la pyniaid bha ?

3. Ha kano ka rukom kane ka jingthew ka iarap ia ki Skul Pynpaw ha Nongkyndong ?

———

BYNTA III.

KA JINGMANEBLEI HA KA SKUL PYNPAW

LYNNONG XI.

KA BYNTA BA KONGSAN EH HA KA JINGMANE.

Ka jingshisha kaba paw shai bha bad kaba ngi dei ban kynmaw ka long, ba ka mynsiem mane ka don ha man la ka jaid bynriew. Hangno-hangno, wei la don briew, dei ban don ka jingmane Blei, lane lada ym don eh ruh, ka jingkwah ban mane Blei ka dei ban-shu don hi. La shim ia ka jingmane Blei ha ka jingmut kaba iar katta-katta, ym shym la shim ba kan mut tang ia ka jingmane Blei Khristan, lane kano-kano ka rukom mane Blei kiwei-kiwei pat ki jaid niam. Ka lah ban kynthup ia ki jinglehniam leh rukom kiba poh bad ba sniew, ki jingleh kiba lah ban pynpoh ia ka jingmut bad ka met ruh. Hynrei ha man la ka ri bad ha man la ka pateng, u briew u pynpaw ba u don ka jingsngewthuh ba maian ia kaei-re-kaei na uei-re-uei uba synshar halor jong u uba dawa ia ka jingburom bad jingkohnguh sheptieng burom jong u. La ki rukom mane Blei ki long kiba i-bieit, lane la ki long kiba i-donburom bad khuid katno-katno ruh, ka jingshisha kaba ngi dei ban sngewthuh ka long ba u briew u long u jingthaw uba mane, ba, ha ka jaka ba jylliew ha ka jingiatiplem jong u, don ka jingsngew sheptieng burom. Ngi lah ruh ban iaid jngai shuh-shuh sa khyndiat bad ban ong, ba kaba shong nongrim hapoh ka jingmut u briew ka long ka jingthew ban kot sha ka jingitynnad, ka jingbha bad ka jingkhraw. Lada ka la biang hi ban shu batai lyngkot ia kane ka jingshisha ha kane ka rukom, ba kane ka jingsngew shaphang kata kaba Kyntang ka mut ka jingsngewthuh ia ka jingdon U Blei bad ia ka jingtrei ba u pyntrei ha ka pyrthei. La ka dum bad ka iaid bakla katno-katno ka jingsngew u briew hi ka long ba U Blei u don hangne ha ka Pyrthei.

Ka jingsngew paitbah salynsar hi ka long ba U Blei u don ryngkat bad ngi ki briew, bad la mih bun

jaid ki rukom mane. Don ki jingleh niam leh rukom ki 'riewkhlaw naduh hyndai kulong kutit kiba isaitmet haduh katta-katta, bad don ruh ki jingleh niam leh rukom kiba bha, kiba khuid bad ba donburom tam. Hynrei ha baroh ki rukom mane naduh kaba poh tam haduh kaba kor tam ngin iohi borabor ia ki artylli ki jingthmu kiba paw eh ha lyndet jong kine ki rukom mane. Kawei ka jingthmu ka long ban pynsngewbha ia U Blei bad kawei pat ka long ban ioh jingmyntoi ei-ei na U Teng-teng kawei na kine ki jingthmu ka kham paw ban ia kiwei-pat. Bad ka rukom mane ka pher kat kum ka jingkham paw kano-kano ka rukom mane; hynrei don borabor ka jingiakhleh lang kitei ki jingthmu baroh ar, tangba kawei na ki ka shait kham paw ban ia kawei-pat.

Ki niam kiba khraw tam, kum ka niam Hindu Musalman bad wat ka niam Khristan ruh ki don hi ka jingngeit ha kawei na kitei ki artylli ki jingthmu lah ban ai nuksa na ka niam Roman Katholik, ka jingpyrkhat ban pynsngewbha ia U Blei, ka kham paw ha kane ka niam, bad ki rukom mane jong ka ki iaid ha kata ka sur khlem da khein eh ia ki nongmane. Ka jingong bakhraw tam ki Roman Katholik ka ki shait kham thoh ha ki Ingmane jong ki ka long "Ad Majorem Dei Gloraim", kaba mut, "Ha ka burom ba kham khraw U Blei." Ha ka rukom mane ki Protestant pat, ka jingkham ban ka long ha ki jingmyntoi ba ki nongmane kin ioh diang lyngba ki jingrwai ba la rwai, lyngba ki bynta na ka ktien U Blei ba la pule bad ba la batai bad lyngba ki jingiathuhkhana ba la sngap.

Hynrei ha lyndet kine ki rukom mane bapher bapher baroh la shem ia kawei ka bynta kaba kongsan tam. La ka rukom mane ka bud ia kano-kano ka jingpyniaid, ka bynta kaba khraw tam jong ka ka shong ha ka jingsngew u nongmane ia ka jingdon ryngkat U Blei bad u. Ia kane lah ban iohi ha ki rukom mane kiba bha tam jong ki Katholik bad ki

Protestant rub, bad dei kane kaba pyntylli kawei ia ka Balang ha baroh ar kitei ki jaid niam. Ka jingkham ban ka niam Katholik ka lah ban kham-jur ha ka *Jingiasoh* bad joug ki Protestant ha ka *jingap khmih lynti dngong*. Hynrei baroh ar kin ym long kam lada ym da don shisha kata ka jingsngew ba U Blei u don ryngkat. Bad ia ka jingktah jong ka jingmane Blei yn bishar da kane ka kyrdan.—

Bad dei ban sngewthuh ba baroh ar kine ki rukom mane ki don la ki jingduna. Kaba ngi dei ban khmih hangne ha ka jingshisha, ka dei tang ia ka rukom mane ka Balang Protestant. La ki jingiathuhkhana (Sermon) ki long kiba bha katno katno, la la rwai bha ia ki jingrwai katno-katno, la ki jingduwai ki sngewtynnad katno-katno ruh, ka Jingmane kam long kam lada ki nongmane hi kim sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei hapdeng jong ki. Bad kano-kano ka jingpynbha ia ki jingshakri jong ngi ka dei ban sdang nangta, kata, da kaba pynngam jylliew ia ka jingsngew ia ka jingdon ryngkat U Blei, Ka Jingmane Blei ka mut ba ngi khmih lynti aiu-re-aiu na kata ka jingmane. U nongmaue um lah ban buhrieh ia kane ka jingsngew kaba don ha u ha ka por ba u shakri Blei. Uba kum uta u wan sha ka jingiaseng da ka mynsiem kaba khmih lynti. Shuwa ba un poi sha jingmane u la lah pyrkhat lypa ia kata ka por ha kaba un ia kynduh ia U Blei ha ki jingiaseng, bad namar kata ka daw u rung da ka mynsiem kaba sngewrit bad da kaba sngewburom. Un long uba wan biang por, namar ka jingbymwan biang por ka mut ka jingbym burom ia U Blei uba u wan mane. Ka jingmut jong u kan ym iaid sakma shane shatai ha ka por iaseng namar u pynleit jingmut sha U Blei, uba u sngew ba u don lang hangta. Lada ki khun jong u ki wan jingiaseng lang bad u un khmih ba ma ki ruh kin shong khop bad shong don akor bad ba kin ym long ka daw ka jingpynwit ia kiwei pat ki nongmane. Ha ka por duwai un ia kyrpad lang bad ki jingkyrpad

u nongduwai, u da pynlong ia kita ki jingkyrpad kumba ki long la ki jong; ha ka por rwai pat un rwai ha ka rukom kaba bha tam ha la U Trai; ha ka por pule Kotbah bad ha ka por iathuhkhana un sngap bha ha ka rukom kumba ap khmih lynti ban ioh ei-ei. Bad kumta baroh shi lynter haduh ban da wai jingiaseng yn iohi ha u ia ki baroh ar ki jaid jingmane ba la iakhleh ha ka rukom kaba ni bha.—Un mane bad iaroh ia U Blei ha ka rukom kaba khuid jingmut, Un ai ha U ia ka jingiaroh bad ka burom kaba dei ka jong U, bad un ioh pdiang jingmyntoi bad jingkyrkhu na u lyngba ki kam baroh ba la leh ha ka jingiaseng naduh dang sdang haduh ban da wai.

Ia kaba mih na ka jingbym-da-sngew bha ia ka jingdon ryngkat U Blei ha ka jingmane Blei ngi lah ban iohi kloi-lan na ki sakhi kiba paw ha ka jingim jong ngi kaba man ka sngi. Kumba ngi la iohi, ka jingialang ki briew jong U Blei ka dei ban long ka por kaba iwei-pa-iwei i iakynduh ia U Blei, ka dei ka por ha kaba ki iaroh ia U bad ba ki iohsngew ia ka jingkmen bad ka jingsyaid mynsiem haba sngewthuh ia ka jingdon ryngkat jong u, bad na kata ka jingshem kin ioh jingiarap bad ka bor. Kaba kum kata ka jingshem, lada yn ioh mad borabor, ka iarap ban pyni ia ka longbriew manbriew bad ban ai ia kata ka jinglong donburom ha iwei-pa-iwei bad ban pynkhlain ia ka mon jong u ban ieng ialeh ia ka jingsniew. Hynrei ha ka jaka kane, ka jingshem jong kiba kham bun ka long ba ym don ei-ei kaba thymmai kaba wan ha ka jingim na kine ki jingiaseng lang, bad ki jingiaseng kiba ngi ioh ki la lam long noh tang ki jingialang ban shu pyndep rukom, ki long noh tang ki jingwan iakynduh lok jong kito kiba khot ia lade ki Khristan.

Don, ha ka Testament bathymmai, tang kawei ka nongmuna ba la ai ha ngi shaphang ka jingmane Khristan bad kata ruh ka wan tang kumba shu jia ryngkhat. Yn shem ia kata ha I. Kor. xiv: 23-25 ha ka bynta kaba u Paul u kren shaphang ki jingbakhi

kiba la wan rung ha ka jingim bad jingmane jong ka Balang kaba ha Korinth. Ka jingkren ka long kaba lyngkot, hynrei ka long pat kaba donkam eh, namar ka pynpaw hangta ba ka jingmane Blei ha ka Balang ha ki por mynhyndai ka pawnam na ka bynta kaba donkam eh, kata ka long, *ka jingsngew ia ka jingdon ryngkat U Blei.* Hangta ngin iohi ba ki Khristan ki ia shem lang ban mane Blei, ka jingiaseng ka naug iaid. U bym long Khristan u wan tang ban shu tip ki ialeh aiu, bad u shong shadien eh ban khmih ia kaei ba ki leh. Lehse un sngewlyngngoh balei kein bym don blei ne bleithaw. Lehse u la shu wan khlem da don ka jingpynkhih ba shisha ha ka mynsiem, hynrei katba u nang shong hangta bad ba u ap ban khmih kan ai aiu, la jia pynban kaeikaei kaba phylla ha u hi; kyndit-kyndit u sngew pynban kumba don mano-re-mano uba um lah iohi, dei U Blei kein, bad katba u nang nang sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei katta ki pop jong u ki nang pynshitom ia U. Kyndit kyndit u dem khrup hapoh jingiaseng bad u phla ia la ki jong ki pop. Kane ka long ka dur kaba bha shibun, hynrei dang don hi sa kiwei-kiwei pat ki bynta ba ngi dei ban dang iohi. U Paul u ong ba katba uta u briew u nang leit wan noh, u ong ha kiba u iakynduh "Da shisha U Blei u don lem bad kitai ki briew." Dei kata kein kaba la shonshab ha ka jingmut ūne u noongsngap ha ka jingmane Blei ki Khristan—ba baroh kiba wan jingiaseng ki da sngew shisha ia ka jingdon ryngkat U Blei bad ki.

Kaba kum katei ka jingjia ka long pynban markhongpong bad kaba ngi shem mynta ki por ha kiba kham bun na ki Balang jong ngi. Ka jingsngew ia ka jingdon ryngkat U Blei ka tlot katta-katta hapdeng ki briew kiba wan jingiaseng. Bad ka kyrdan kaba nyngkong eh ban pynbeit ka long ban iohi ia kane ka jingduna ha ki jingiaseng jong ngi. Ia kane ka jingsngew ia ka jingdon ryngkat U Blei hapdeng ki briew

jong u, kaba donburom bad kaba dap kyrhai da ka jingkyrkhu, dei ban ioh lada ngi kwah ban long kiba khlain ban kyrshan ia la ka jong ka kam.

Ka jingiasoh jong kane bad ka Skul Pynpaw ka long kaba jan katta-katta. Namar dei ba ka por khynnah ba la ioh ia ka jingmlien ha kaba mane Blei kumjuh kumba la idh ia kiwei-kiwei pat ki jingmlien Bad na baroh ki jaka ba u khynnah u ioh ia ki jingmlien ban mane Blei, ka Skul Pynpaw ka long kaba kongsan tam. Hangta u lah ban nang ban sngew burom lane ban ym sngew burom ha kaba wan hajan U Blei lane ha kaba leh ia kiei-kiei kiba iadei bad U Blei; dei hangta ba u sngewthuh bad sngewkmen ia ka jingdon ryngkat U Blei bad dei hangta ruh ba u lah ban nang ban ym sngewthuh ia kane ka jingdon ryngkat U Blei.

Ka jingong ba u khynnah u long u kpa jong 'u rangbah ka long kaba shisha eh. Namar kano-kano kaba la nang ba ka por khynnah ka la jan long kaei-kaei kaba un ym lah kylla shuh ynda haba u la rangbah. Namar kata lada ka Balang ka la dei ban pynioh pat ia ka mynsiem mane kaba dap da ka jingkitkhia bad da ka mynsiem kaba burom, ia u khynnah la dei ban khein ba u long ka jaka sdang Ka jinghikai kumno ban mane Blei kein, ka dei ban long ka kamram kaba khraw tam jong ka Balang

Ki jingkylli :

1. Batai ia kane ka jingong ba la ong, ba baroh ki briew ki mane Blei ?

2. Kaei ka rukom mane Blei ba bakla jong ki Jiw ba U Jisu u maham ia ki synran jong u ba ju Mathaios vi ?

3. Kiei ki jingsngew kiba kongsan eh kiba wan par ha ka jingmane Blei ba shisha bad ha kino ki rukom ki lah ban iarap ia ka jingsan ka mynsiem ?

4. Kiei ki byuta kiba kongsan eh ha ka jingmane Blei kaba shisha? Ai ar tylli ki dkhot na ka Kotbah kiba lah ban iarap ha kaba jubab ia kane ka jingkylli.

5. Ai nuksa na ka jingshem jongphi hi ia ki dak kiba sakhi ba ym shym la sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei ha ka jingmane Blei jong ngi.

6. Kiei ki jingmlien ba sniew kiba phi lah ban ñiew tang haba phi khmih ia ka rukom wan jingiaseng kiba lah ban long ka jingpynlip ia ka mynsiem shepting burom ia U Blei?

7. Kaei kaba sngewmat eh ba u bym long Khristan un ong ha ki paralok jong u tang mar shu ia mih na ingmane ha ka Balang jong phi?

8. Kaei ka jingmut kane ka jingong, "U Khynnah u long u Kpa jong u Rangbah"? Batai kat kum ka jingiadei katei ka jingong bad ka jingmane Blei.

9. Kiei ki jingmlien kiba phi shem ha la ka jong ka jingim bad ha ka mynsiem mane Blei kiba phi lah ban ong ba phi mlien ban long kumta namar ba la hikai lane bym shym la hikai ia phi naduh dang rit?

LYNNONG XII.

KA JINGMLIEN KUMNO BAN MANE BLEI (I)

Ha kaba kut ka lynnong ba la dep ngi la iohi ba u khynnah u dei ban ioh ia ki jingmlien kiba bha ha kaba mane Blei. Bad kine ki long kiba donkam bad kiba kordor eh, ha ka jingim jong u badien habud. Baroh ki jingmlien ba la ioh ki neh sha kaba sah 'rta ha u briew, bad kine ki jingmlien ha kaba mane Blei kim lait na katei ka ain kyllum. Lada u khynnah u la nang ban sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei ha ka por mane Blei, bad ban sngewbha ia kata ka jingdon ryngkat, ka lah eh

ban long ba un san kum u briew uba sheptieng burom ja U Blei, u lah eh ban long u nongmane Blei uba dap da ka mynsiem sheptieng burom. Bad ha kawei pat ka liang, lada u shem ba ka jingpyniaid ia ka jingmane Blei ka long kaba sngewbieit, lada la shah ia u ban iakhih lane ban ym shah skhor ha kaba kum kata ka por, kata la jan sngew thikna eh ban ong ba lano-lano ruh ym lah lah long u nongmane uba mane da ka mynsiem kaba shisha. Kane ka long kaba donkam eh, bad ia u khynnah dei ban da pynmlien bha ha kane ka kam mane ha ka mynsiem kaba dap da ka jingkmen, ha ka rukom kaba lah ban sngewthuh, bad da ka mynsiem kaba dap da ka jingsheptieng burom. Ha uwei-pa-uwei u briew la ai ia ka mynsiem sngewburom kaba iarap ban nang pynbha ia ka mynsiem mane Blei, ka kam jong ngi ka long ban ialeh katba lah ban pyndonkam bha ia kane ka lad ba la ai ha ngi. Kumta ngi dei ban da pynmlien bha ia ki khynnah ban mane Blei ha ka rukom kaba dei.

Na ki jaka baroh ba u khynnah u lah ban ioh ia ka jingmlien ha ka jingmane Blei, ka Skul Pynpaw ka long kaba kongsan eh. Ka long kaba shisha ba ia ka mynsiem mane Blei lah ban pynkhih ha ïng bad ha kiwei-pat ki jingiaseng jong ka Balang, bad ngim lah ban len ia ka jingiarap jong ki. Hynrei na ka bynta ka jingmane Blei ba thikna bad tista hi ka Skul Pynpaw ka long kaba da bit eh hi kein. Hangne ia u khynnah la btin ha kawei ka Sngi U Blei hadien kawei-pat sha kiei-kiei ki jong U Mynsiem; dei ha ka Skul Pynpaw ba u iohsngew ia kito ki jingiathuhkhana na ka Baibl kiba pynkhih ia ka dohnud jong u bad kiba pynkwah ia u ban thew la ka jingim sha ka ba bha tam. Dei tang hangne thik ba la pyniaid ia ka jingiaseng kat ban biang bor bad ki khynnah, bad dei kane kein ka ban long ka kabu kaba khraw ban pynmlien ha ki rukom mane Blei. Bad ka long namar ba ngi la nang sngewthuh mynta shaphang kane ba ngi

sa nang ban iiewkor shaphang ka jingmane Blei ha Skul Pynpaw Ka jingiaseng Skul Pynpaw ka kynthup ia kine ki ar bynta kiba kham paw eh—Ka jingshakri Blei, bad ka Jingiathuhkhana (story). Ka long ka jingpynmlien, bad kawei-pat ba ka long ka jinghihai Bad kine ki long mar-mar iaryngkat ba kaba pynsan pynrangbah ia ka dohnod u khynnah.

Ka iad kaba kongsan da kiba ka Skul Pynpaw ka lah ban pynmlien ia ki khynnah ha ka jingmane Blei ki long, da ki jingduwai, da kaba rwai, da ka jingpule Kotbah, bad da kaba ai. Hynrei nalor kine, u khynnah u lah ban ioh ki jingshai kiba um lah klet shaphang U Blei na kiei-kiei kiba i kumba kim da donkam eh ha ka jingiaseng Skul Pynpaw. Da kaba ban ia ka jingwan biang por sha ka Skul Pynpaw un ioh ia ka jingsngewthuh ba U Blei u long uba khraw bad uba long uba ngi dei ban wan jan sha U da ka burom kaba iadei bad ka kyrdan jong u. Ban wan slem sha ka jingiaseng jong U kan long kaba lehrain haba u long Uba Khraw katta. Nangta pat da kaba nang ban wan sha ka Skul Pynpaw da kaba sngew burom bad jar-jar, da kaba iaid don akor, ha ka rukom kaba ryntih bad jar-jar, lada donkam ban iaid ban ieng, da kaba shong ha ka rukom kaba i-don burom ha ka por long jingiaseng, bad da kaba mih don akor ynda la wai, kine kein kin lah ban nang pynjur shuh-shuh ia ka jingsngew ki khynnah shaphang ka jingkhuid U Blei Nangta pat, ka jingkitkhia u nongialam ban pynbeit ia ka prokram ka jingiaseng, u khynnah khlem da sngewthuh eh, u kylla sngew ba dei tang kaba bha tam kaba dei ban ai ha U Blei. Ka long kaba eh ban buh dor ia ka jingmyntoi ba u khynnah u ioh na ka Skul Pynpaw kaba bha kaba iarap ia ka jingmut jingpyrkhat jong u ban sngewthuh shaphang U Blei.

Kiba da ai jingmyntoi eh la kumno-kumno ki long ki jingsngew u khynnah shaphang U Blei kiba wan da kine ki bynta ba kham kongsan ha ka jingmane

Blei. Nyugkong to ngin ia pyrkhat ia ka jingdonkam ka *Jingduwai.* Ka bynta ba kongsan tam ka jingduwai ha ka Skul Pynpaw ka long ba ka long ka jingpynmlien ha kaba shakri Blei. Lyngba jong ka u khynnah un ioh ia ki jingmlien kiba i-tynnad ha kaba ki wan jan sha U Blei. Hynrei, sniew-bok! Ka jingduwai ha ka Skul Pynpaw ka duna katta-katta, ba ka jingdonkam jong ka na kane ka liang ka duh noh Ka jingduwai ka lah ban jrong than. Ka bor pynleit jingmut u khynnah ka dang rit eh, bad don bun ki khynnah kiba shem jingeh ban pynleit jingmut slem ha kawei kaei-kaei bad don ki bym da lah hi ruh ban khapbrip sah haduh ar, lai ne saw minit bad ban sngap thik ia kaei ba u nongduwai u kren, ka long ka jingpynshitom ia ka doh kaba tang kiba khyndiat eh na ki khynnah ki lah ban shah. Namar kata ngi lap ba ki peit, ki khmih shane shatai, bad ka jingmut jong ki ruh, ha ka jaka ban duwai teh ka shang makia pynban. Ka met ka lah ban don, ka da dem ruh ha ka rukom ba i don burom, hynrei ka jingmut ka shang makia, ka jngai bak-lybak, ka phet bak ban dup lait noh na ka jingpynshitom ba ka por duwai ka ai. Lada ngi kwah ba u khynnah un myntoi na ki jingduwai jong ngi, ka jingslem ki jingduwai jong ngi ki dei ban long kat kum ka 'rta bad jinglah shah u khynnah. Ha Primary, shi minit ruh ka dang slem eh: laiphew haduh sawphew sekhon lehse kan long ka pud. Ha Junior, lah ban pynlong ha-duh ar minit, hynrei ka bha ban kham pynlyngkot ban ia kata ruh Katba u khynnah u nang san, katta nang lah ban kham pynjrong ia ki jingduwai, kumta ba ha ka Intermediate bad ha ki Klas kiba san ka lah ban kot haduh lai ne saw minit ruh, hynrei wat la katta ruh lah ban kylli la ki khynnah samla kin ioh jingmyntoi ne em na ka jingduwai kaba jrong katta. Ban pynslem eh ia ka jingduwai ka mut kaba hikai ban ymshah shkor bad ban ai lad ia ki jingiakhih.

Ka jingduwai ba la ju duwai ha ka Skul Pynpaw ka long ruh ka bym iadei bad ka jingmut u khynnah. Ki ktien ba la pyndonkam ki lah eh ban long kiba eh-eh, bad ka jingduwai hi baroh kawei ka lah ban long kaba u khynnah un ym khih jingmut ei-ei ruh. Ia ki jingduwai, namar kata iadei ban da buh kyrdan khnang ba kin long kiba iadei bad kawei-pa-kawei ka por san jong u Ki jingduwai ki dei ban ktah ia kiei-kiei kiba u khynnah u pun jingmut, khnang ba un sngew ia ka jingduwai ba ka long kaei-kaei kaba shisha, kaba ktah ia kiei-kiei kiba long shisha, kaba kyrpad ban ioh jingiarap ban jop ia ki jingeh kiba u ia kynduh. Ha kane ka rukom un sa khem ba ka jingduwai ka long kaba donkam bad kaei-kaei kaba don jingiasoh bad u hi.

Nalor kata pat, ia ka jingduwai dei ban duwai ha ka rukom kaba sngewkhia, ki khynnah ki long kiba nep jingsngew katta-katta, kum ha ka sur duwai kaba sawa sngew surom ka iarap shibun ba ki khynnah kin da sngewkyntang shisha ia ka por duwai. Ka jingduwai kaba la duwai suki bad shai bad kaba jai-jai ka pynsngew ha ki khynnah ba ki don ha khmat jong Uwei uba khraw bad uba khuid. Katba ka jingduwai kaba la shu duwai blap-blap bad ha ka sur kaba jem ka beh noh ia ka mynsiem ñiew kyntang na ka jingmut ki khynnah. Ki kyrteng kiba jrong bad kiba eh kiba la jer ia U Blei kum, Uba khraw Bor, Uba najrong, U S'iem ki S'iem, ki ai jingmut ba U Blei u long uba jngai katta-katta, bad kumta um da don shisha. Ngi dei ban khot ia U Blei da ki kyrteng kiba lah ban sngewthuh bad kiba beit, bad ha kane ka rukom lah kaba bud thik ia ki ktien U Trai jong ngi. "Haba phi duwai, ong, ko Kpa jongngi!"

Ha Primary pat, ka jingduwai ym tang ba ka dei ban long kaba lyngkot bad kaba lah ban sngew-thuh, hynrei ka dei ban kham ia pajih na kawei ha kawei ha ki por bapher jong ka jingiaseng bad

dei ruh ban pyniaid ha ki bun rukom. Ha kaba sdang ka jingiaseng in duwai lyngkot i nongialam, sa katto-katne hadien pat, lah ban duwai lang baroh ia ka jingduwai U Trai, nangta sa kham hadien pat lah ban spel lang lane rwai ia ka dkhot jingrwai kaba long jingduwai, ia kine dei ban leh ha ka rukom kaba kynjah bad da ka sur badap da ka jingtieng burom. Ka jingpynpher rukom kaba kum kane kam da donkam eh ha ki Khas kiba kham heh. Kam long kaba bha ban phah duwai ha u khynnah ha ka Skul Pynpaw, khamtam ki khynnah rit.

Don katto-katne ki Skul Pynpaw kiba phah duwai ha ki khynnah ruh da kaba tharai ba ki khynnah kin kham sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei da kaba ki ioh khot kyrpad da lade hi ia ka kyrteng U Trai. Kane ka long kaba shisha ha ki jingduwai ha la marwei-marwei, hynrei k m iadei bad ki jingduwai kiba ha khmat u paitbah. Ki khynnah, haba la phah duwai ia ki ha khmat kiwei-pat ki para khynnah, ki leit kham sngew pynban ia ka jingdon ryngkat kiwei-pat ki para khynnah ban ia kaba ki sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei: h d ki jingduwai kiba la duwai ha kaba kum kane ka rukom ki lam long noh tang ka kam pyni rong, te, ka pynmynsaw kein ia ka jaka ba kan ai jingiarap, namar ka leit long noh tang kum kaba pynpaw la ka jingnang bad jingshlur ha khmat kiwei-pat. Pynshlur kein ba kin duwai hi, hynrei kata ruh tang haba ki don marwei hi, hynrei hapoh jingiaseng ki kan kham bha ba un duwai u nongialam. Lada don ki jingduwai kiba la thoh, kiba ki khynnah ki la lah spel bha, lah ban pyndonkam ia ki, bad kin da myntoi hi kein lada la nang ban pyndonkam bha ia ki.

Ha kine ki rukom hikai duwai baroh, kaba kongsan tam ba dei ban kynmaw ka long ba ia ki khynnah la hikai ba kin mlien ha kaba duwai ha ka rukom kaba dei. Lyngba ki jingduwai ki lah ban mlien ban sngewkmen mynsiem haba ki wan hajan U Blei,

ban sngewskhem ba U Blei un sa jubab ia ki jingduwai jong ki, ban sngew donkam ban wan sha u, lane ki lah ruh ban mlien ban khein ba ka jingduwai ka long tang kaba shu leh pyndep rukom, ka kam kaba sngew salia pynbau bad kaba shu ialeh byrngia. Naduh ka rukom shong bad ka rukom pyrkhat kiba kham bun na ki khynnah jong ngi ka pynsngew ha ngi ba ngi don ki jingeh kiba eh kiba ngi dei ban jop, namar ym artatien ei-ei ruh ba kiba kum kitei ki khynnah ki la lah ban ioh ia ki jingmlien ki ban pynmynsaw pynban ia ka jinglong mynsiem jong ki hadien Bad ka Skul pynpaw ka la kit pap lada kam lah ban pynioh ia kita ki jingmlien kiba dei.

Ki Jingkylli :

1. Batai kumno ki jingmlien ba la mlien da ki khynnah ha ka por mane Blei ka ktah ia ka jingim jong ki hadien habud ?

2. Balei ba ka Skul Pynpaw ka long ka jaka kaba kongsan tam ha ka ban hikai ia ki khynnah ia ka mynsiem mane Blei ?

3. Katto-katne ki briew ki la kylla mlien ban wan slem sha ki jingiaseng. Kiei ki jingsniew kiba kane ka jingmlien ka buh ha ka jingmut.

4. Kiei ki jingduna ba kongsan eh kiba ngi iohi ha ki jingpyniaid ki Skul Pynpaw jong ngi kiba iadei bad ka jingduwai ?

5. Ai artylli ki ain kiba ngi dei ban kynmaw ha ki jingduwai jong ngi ha khmat ki khynnah.

6. Kiei ki khmat kiba ngi donkam eh ban bud ha ka rukom duwai ha ka Skul Pynpaw ?

7. Kiei ki soh kiba dei ban mih ha ka jingmane Blei kiba la san kiba pynpaw ba ki long ki soh kiba mih na ka jinghikai bha ha ka jingduwai ha ka Skul Pynpaw ?

LYNNONG XIII.

KA JINGMLIEN KUMNO BAN MANE BLEI (II):

Lait na ka jingduwai kawei-pat ka atiar kaba donkam ba ka jinghikai ban sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei, ka long ka *Jingrwai.* Ia ka jingrwai la dei ban ñiew ba ka long kawei ka bynta ba donkam eh ha ka jinghikai ban mane Blei ha ka Skul Pynpaw. Kawei-pa-kawei ka bynta ba la rwai ka dei ban nang pynngam jylliew ia ka jingsngew ba U Blei u don shisha bad ba u don hajan eh ia ngi. U Paul haba u kren shaphang ka jingmane Blei Khristan u ong, "Ngan rwai da ka mynsiem, bad ngan rwai da ka jingshemphang ruh". Bad baroh shi lynter ha ka Kitab Salm ngi shem ba la ban eh shaphang ka jingrwai ha ka long kaba mih na ka jingsngewkmen haba la sngew ba U Blei u don ryngkat. Mynta hi ngi don ki jingrwai kiba kordor shibun bad kiba jylliew jingmut katta-katta bad ba ki kham khraw ban ia ki jingrwai u Dabid hi namar ka jingpynpaw U Blei ialade ka kham khraw ha ka Testament Bathymmai ban ia kaba halor u Lum Sinai ; hynrei ym donkam ban da pynshisha ha uno-uno u briew ia ka jingduna ka jingshem mynsiem haba ngi rwai ym donkam ban da wad jngai, shu khmih tang ha ki Skul Pynpaw jong ngi, kiba long ki jaka sara jong ka Balang, kata la lah ban shem ia ka daw.

To mynta ngin shim ia kawei-pa-kawei na ki jingduna ba ngi lap ha kane ka liang bad ngin pynshang ha kano ka rukom ngin lah ban pynbeit ia kawei-pa-kawei na kine ki jingduna. Nyngkong nyngshab to ngin ia peit shuwa ia ka rukom rwai. Ki ktien u Paul, "Ngan rwai da ka mynsiem" ki ai jingmut ba kaba ngi rwai, ka dei ban mih naduh dohnud bad ka dei ban long da ka mynsiem kaba dap da ka jingtieng burom. Bunsien ngi iohsngew ia ki khynnah ba ki rwai katba jam la ka ryndang, sniem

kumba ki ia halla haba ki ialehkai ha madan ialehkai Ym shym da don kata ka jingmut ba kin rwai ha U Trai: "Ki jingmut jong u baroh ki long, Bym don U Blei kein". Ka por khynnah ka dei ka por rwai, hynrei ka jingrwai ka leit long noh pynban ka jingai lad ba kin pynpaw haduh katno ki lah ban halla. Kumta kawei-pa-kawei ka jingrwai ba la rwai mynta, hadien habud ka nang pyndam ia ka jingmut ki khynnah ban rwai da kaba sngew ba U Blei u don ha khmat jong ki. Namar lada ki mlien ban shu rwai khlem da pyrkhat ha ka por ba ki dang rit, ynda ki la san ruh kin shu rwai khlem da pyrkhat ha ka por ba ki dang rit, ynda ki la san ruh kin shu rwai khlem da pyrkhat bad tang ban pynhun ia la ka jingkwah halla, ha kane ka rukom kein ba ka jingrwai ka pynduh da lade hi ia la ka jong ka jingthmu lynrai. Lada jia ba la rwai khlem pyrkhat ia ka jingrwai, ban pynbeit pat ia kane ka jingduna ka long tang da kaba ialeh shitom ban ialam ia ki khynnah mian-pa mian ba kin pyrkhat shaphang ka jingdon ryngkat U Blei, ba u sngap, bad ba u pdiang sngewbha ia ki jingiaroh jong ki.

Teng-teng ka leit long da khongpong pynban, ka jingrwai ha ka Skul Pynpaw ka sngew tlot shibun, kham bun na kito kiba don kim shym la shim bynta satia ha kaba rwai. Don kiba shu ieng khlem da pyrkhat ban rwai ne ban ym rwai ruh, katba kiwei-pat kiba mon eh ban rwai ruh kim lah hi namar ba kim kynmaw ia ki ktien jong ka jingrwai. Ha kiba kum kine ki jingjia, lada pyndonkam makna ia ki kot ruh, don tang khyndiat eh kiba don kot. Lah ban don tang kawei ka kot na ka bynta lai, saw ne san ngut ki khynnah, kumta bun na kiba don ha ka jingiaseng kim lah ban pule ia ki ktien ruh. Namar kata don kiba rwai, bad don pat kiba pyrshang ban rwai da kaba leh shitom ban khongoid ia ki ktien. Te namar ha kine kim iohi bha ia ka kot ki shuh hap rwai noh "la-la-la" kaba mih nangta ka long ba ki hap pynleit

jingmut noh ha ka sur ba ka jaka ban pynleit jingmut ha ki ktien. Kiwei pat kim treh pyrshang shuh hi ban rwai ruh ki shu sngap noh la ka sngap Dei kane kein kaba long ka jingsdang ka jingbym bha ka jingmane Blei jong ka Balang: Ka jingmlien ban rwai khlem da pyrkhat ia ka jingmut ka sniew kat ka jingmlien ban ym shim bynta ha kaba rwai Kine ki jingmlien basniew ki bat noh ia bun ngut na kiba wan kumta kim lah ban iashim bynta ha ka jingmane Blei. Lada kam bha ka jinghikai mane Blei haba ki dang rit kan long kumba ong u Apostol, "Namar kane bun ki long kiba pang-sangem bad kiba pang khrew hapdeng jong phi, bad shibun ruh ki iohthiah", Kiba san ki shu bud ia ka rukom ba ki la mlien ha ka Skul Pynpaw ha ka por ba dang rit. Ban pynbeit ia kane ka jingduna ka long sa tang ban pynioh la ka jong ka kot jingrwai, kata lada la pyndonkam kot jingrwai Lada ym lah ban pynbiang kot jingrwai pat, lah pyn ban ka bym pyndonkam kot jingrwai hyurei shu spel lyndet noh ia ki jingrwai baroh, lane thoh ia ki jing rwai ha ka Blak-bod lane ha ki kotsada rben kiba heh

Hamar hangne dei ban pynkynmaw ba khnang ban pynmih ia ka mynsiem burom ha kaba rwai, ladei ban hikai ia ki khynnah ba kin ñiew burom wat ia ki kot jingrwai hi. Kine ki long ki tiar kiba paw ha ka jingmane Blei sriem kumba long ki pliang ha ka Jaka Kyntang ha ka Temple ki Jiw hyndai, kumta dei ban da sumar khuid bha ia ki, kane kein kan iarap ia ki khynnah ban sngew kyntang ia ka jingrwai

Ka jingbakla kaba lai kaba mih ha ka jingmane Blei ka long kaba jied ia ki jingrwai ki bym iadei. Ia ki khynnah kiba la kot sha ka kyrdan kaba ki la sdang sngewthuh ia la ka jingnangsan, kiba sngew ba ki la jan kot sha ka jinglong rangbah, la ong ia ki ba kin rwai ia ki jingrwai kiba la thaw na ka bynta ki khynnah kiba rit eh, lada ai kum kine ki jingrwai, kine ki khynnah ba la san ki sngewsalia ban rwai, lane lada ki rwai ruh ki shu rwai khlem suidñiew bad

khlem pyrkhat. Ia ki khynnah rit pat la phah rwai ia ki jingrwai kiba kim sngewthuh namar ki iadéi bad ki jingshem mynsiem jong kiba san. Kum kita ki jingrwai kim pynmyntoi ei-ei ruh ia ki. Ha baroh ar, da kaba pynrwai ha katei ka rukom ka mut ba ngi la hikai ia ki khynnah bad baril bad basan ban rwai khlem da pyrkhat ia ki ktien ba ki rwai. Ka long kaba ia pyrshah eh ia ki ktien u Paul kiba ong. "Ngan rwai da la ka jingshemphang ruh". Kito kiba sngewthuh bha ia ka jinglong briew ki sngewsynei shibun ban iohi ba ia ki samla la pynbor ban rwai "Ngi long ki khynnah kiba rit," lane "Ki kti artylli nga ioh na U Blei." Kine ki jingrwai ki long kiba sngewtynnad eh na ka bynta ki khynnah Primary, hynrei ki long ki bym iadei bad ki khynnah kiba la kham san kiba la lah ban sngewthuh shaphang ki jingrwai kiba iadei bad ka jingkylla kaba mut bad kiwei-kiwei ki jingshem mynsiem kiba la san kiba ki khynnah rit kim lah sngewthuh. Kaba mih na kita ki rukom ka long ka jingmlien basniew kiba san ki shu rwai kyllut ia ki jingrwai kiba kyntang katta-katta khlem da sngewthuh ia ka jingmut. Ia kane ngi lah ban iohi da kaba jem lada ngin khmih bha.

Ban pynduh noh ia kane ka jingduna, ka dei da kaba ai da ki kot jingrwai kiba lada buh kyrdan ia ki jingrwai kat kum ka jingsan ki khynnah. Ha kaba buh kyrdan ia ki jingrwai bad ha kaba jied ia ki la dei ban leh sumar bha. Dei tang da kaba leh kumne ba lah ban hikai ia ki jingrwai naduh kaba sdang ha ka rukom kaba don jingmyntoi bad ba don jingmut. Ka jingmut u khynnah ka long kaba ni katta-katta, ka long kaba kloi ban pdiang ia ki jingai jingmut jong ngi, ka long kaba kloi eh ban lum jingtip kloi kat na ba lah ban ioh, dei tang kito kiba sngewthuh ia kitei ki jinglong ha ki khynnah kiba lah ruh ban sngewthuh ia, ki jingma kaba rwai ha ka rukom ka bym dei. Ka jingduh ba ka Balang ka duh na ka jingbakla ki rukom ha kaba pynrwai ka long ka bym

kai, ia shisha ka long kaba ngim da lah ban ai da ka jingkhein kaba thikna. Dei ban kynmaw ia kane ka jingshisha ba ki khynnah ki nang nang, ki nang nang wat ha ki por ba ngim shym pyrkhat ba ngi la hikai ei-ei ruh. Kaba ngi leh ia kano-kano tang ban shu pyndap ia ka por ruh ka snoh hi ha ka jingmut ki khynnah, ba kin khein ba ka jingrwai ka long tang ban shu halla. "Ai kin mat halla", ong ki nongialam, "Ki long tang ki khynnah", Ha ka jingshisha dei namar ba ki long ki khynnah kein ba kim dei ban shu halla haba ki pynmlien ban wan hajan U Blei. Bad ka long kaba eh ban pynmlien ia u khynnah ban rwai da kaba sugewthuh ha U Trai. Ki jingpyniaid kiba dei, ka jingialam kaba dap da ka mynsiem burom, ka jingjied kaba bniah ia ki jingrwai bad ka jingleh don akor ki khynnah ha Skul Pynpaw kin ai tang ki jingmyntoi suda. Ki khynnah ki long ki nongpyrthuh bud kiba stad katta-katta bad ki la long la kloi ban bud ia kano-kano ruh kaba bha katjuh katba ki bud ia kaba sniew, kata lada ngi nang ban pyni rukom ia kaba bha. Ka long kaba lah ban long ba u khynnah u kham sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei ha ka por ba u rwai ia U Blei ban ia ha kiwei-kiwei pat ki por.

Kaba iajan eh bad ka jingrwai ka long ka jingpyndonkam ia ka ka jingtem ha ka Skul Pynpaw. Ki sur ba la tem ha ka rukom kaba dei ha ka por rung lane por mih noh na ki Klas kan nang iarap ba ki khynnah kin sngew ba U Blei u don lem bad ki: ki jingrwai ba la tem ha ki por bapher ha ka jingiaseng Skul Pynpaw kin iarap ban nang pynjur ia ka jingsngew tieng burom kaba la don lypa ba u khynnah. Ka jingtem ka don ka bor kaba khraw ban trei ha ka jingmut u briew, namar kata dei ban pyndonkam bha ia ka ha kaba pynmlien ia ki khynnah ban mane Blei.

Kaba *pule ia ki Jingthoh Bakhuid* ruh ka long kaba donkam katta-katta ha kaba hikai ia ki khynnah. Ka jingsngew burom bad ka jingbym sngewburom ki

khynnah ia ka Kotkah hadien habud ka shong shibun ha ka rukom kumno ba la pyndonkam ia ka ba ka jingmane Blei ha ka Skul Pynpaw. Don ar tylli ki jingma kiba dei ban kiar. Kawei ka long ka jingpule na ki bynta ki bym iadei ha ki jingiaseng Skul Pynpaw. Ha bun ki Skul Pynpaw ki shait pule sdang noh na ka bynta kaba ki dei iathuhkhana ha kata hi ka sngi. Kane ka long kaba bakla. Kaba pule shuwa noh kumne shuwa ban iathuh ia ka jingiathuhkhana ka pynblad noh ia ka jingiathuhkhana; kumta u nonghikai u duh lad noh ban shon shab ia kata ka jingiathuhkhana ha ka mynsiem u khynnah. Ka jingktah jong ka jingiathuhkhana (story) kumjuh kum ka jingiathuhkhana (sermon) ka shong shibun ha ka jinglah u nongiathuh ban pynlong ia ka kum kaba dang iohsngew phylla bad ka kam u nonghikai ka long ban shon ha ka mynsiem u khynnah da ka jingiathuhkhana (story) ba'la jied na ka bynta kata ka sngi. Kumta namar katei ka daw ka long kaba bieil ban pule noh ia ka bynta ba dei iathuhkhana. Don sa kawei-pat ka daw balei bym bit pule ia kine ki bynta ba dei ban iathuhkhana. Kata ka long ba ka bynta ba dei ban iathuhkhana kan long barabor ka bynta kaba bit eh ban pule sdang ha ka jingmane Blei. Khnang ban iarap ba u khynnah un sngew ia ka jingdon ryngkat U Blei, ngi dei ban da jied bha ia ki bynta pule sdang, ki bynta kiba imat kumba kin lah ban ialam ia ka jingmut u khynnah sha ki jingpyrkhat shaphang U Blei, shaphang ka jingsumar-sukher jong U, shaphang ka jingsngewkmen jong u ia ngi bad ia ka jingmane jong ngi, ki jingpyrkhat shaphang ki jingkren jong u ha ka mynsiem, ki jingpyrkhat kiba ialam ban iohi ia ka jinglong Trai bad ka jingbha jong U. Don katto katne ki Salm kiba da bha eh hi kein ban pyndonkam kat kum katei ka jingthmu, kiba kum kita ki long ka Salm kaba 90, 98 100 bad kaba 103.

Ka jingma kaba ar kaba dei ban kiar ha kaba pule ia ka Kotbah ha ki Skul Pynpaw ka long ka jingpule

khlem suidñiew. Kaba kum kane ka jingpule kam lah ban pynpaw ia ka jingitynnad, ia ka jingjylliew bad ia ka jingktah ki ktien bakyntang ia ki nongpule. Kaba pule ia ka kotbah ha ka rukom kaba sniew ka long kumjuh kumba shu tem kulmar ia ka sur jingrwai ba sngewtynnad : ngiın iohi shuh ia ka jingitynnad jong ka. Bad ym don kot kiba ngi lah ban ianujor bad ka Kotbah na ka liang ka jingitynnad bad ka jingktah ba iaisah jong ka ia ka dohnud briew. Ia kata ka jingitynnad dei u nongpule kein uh ... ban pynpaw. Ban kot sha kane ka jingthew ... long kaba donkam eh ban da jied bha ia ka bynta kaba dei ban pule, bad ynda la ioh dei ban pule jam bunsien bunsien haduh ba kata ka bynta kan da ktah ia lade shuwa. Ha kane ka rukom kein ngi lah ban kyntiew ia ka rukom pule ia ka Kotbah bad ngin sa iohi ia ka jingdonkam jong ka.

Kaba ia pule mar kylliang hapdeng u nongialam bad ki khynnah, mar mar shi dkhot, kam lah satia ban iarap ban pynsngew shongkhia ia ka jingmane Blei. Kaba kum kane ka rukom pule kam tuid jlih satia, ki khynnah lei, ba kiba dang lyngkot jingmut bad dang rit jingshem kin ym da sngew myntoi eh na kaba kum kane ka rukom pule. Wat kaba phah pule ha uwoi na ki khynnah ruh kam da myntoi shibun na ka bynta kijuh ki daw ba la ong haneng. Lada kwah ba ka jingpule ia ka Baibl kan long kaba myntoi bad kaba ktah, dei ban pule da u briew uba imat lah ban pynlong ei-ei ha ka jingmut ki khynnah. Uba kum uta u briew u long u nongialam ne u nongialam rangbah ka Skul Pynpaw.

Lada ka mynsiem mane Blei ha ka Skul Pynpaw ka iaid ha ka rukom kaba dei, ka jingbikai ia ka Kotbah ruh kan da long shisha kaba myntoi. Ia ki jingiathuhkhana na ka Kotbah bunsien la pynduna noh da ka jingbymlong la kloi ki khynnah ban pdiang ia kaba la hikai. Kim long la kloi namar ba ki leit wan na ki jingiaseng kiba duna ka jingpynbeit,

duna ka mynsiem burom bad ka jingsngewtynnad kumta ki dohnud ki khriat bad kim suidniew. Ia ka khyndew ym pat shym la shoi bha shuwa ban bet ia u symbai. Hynrei u khynnah uba la sngew ia ka bor Uei-re-Uei uba um iohi ha ka por jingiaseng u long u khynnah uba long la kloi ban pdiang ia ki jingiathuhkhana kiba kordor ; ha kane ka rukom kein ka jingiathuhkhana ka nang pynpaw la ka dor. Kane ka long ka bynta kaba ngi dei ban ban bha.

Bad ha kane ka rukom kein, da kine ki lad baroh ia u khynnah la buh hapoh ka jinghikai kaba donbor sbibun ban thaw ia kine ki jingmlien ha kaba mane Blei Kawei-pa-kawei ka jingiaseng Skul Pynpaw ka dei ban lah ban nang tei shuh-shuh halor ka jinghikai ba la hikai. Bad na ka Skul Pynpaw dei ban mih ter-shi-ter ki nongmane Blei ki ban pynkhlain ia ka Balang ha ka bynta kaba ngi da duna than myntа ki por

Ki Jingkylli :—

1. Ñiew tang ia ki jingduna kiba phi iohi ha kaba rwai ha ka Skul Pynpaw.

2 Kiei ki jingmih kiba sniew kiba mih na kaba duna kot jingrwai ha ka Skul Pynpaw kaba pyndonkam kot jingrwai ?

3. Balei ba ia ki khynnah Skul Pynpaw dei ban hikai ba kin ñiew burom ia ki kot jingrwai ?

4. Ai daw balei ba ym bit ban pynrwai ha ki Skul Pynpaw ia ki jingrwai ki bym iadei ?

Kaei ka jingmyntoi ba ngi ioh na kaba tem ia ka jingtem ha ka rukom kaba bha bad da ka mynsiem ba burom ?

6. Iatbuh ia ki artylli ki jingma ba ngi dei ban kiar ha kaba pule ia ka Baibl ha ka Skul Pynpaw ?

7. Kumno ka jingpule sdang bad jingduwai ka iarap ia ka jingiathuhkhana (History) na ka Kotbah kaba wan hadien jong ki ?

LYNNONG XIV.

KA JINGHIKAI SHAPHANG KA MYNSIEM AI

Kaba noh sha ki jingkynshew ha ka Skul Pynpaw ka long ka dak ba paw babar kaba ngi pynpaw ha ka jingmane Blei. Kaba ai ka long kawei kaei-kaei kaba iarap wat ia ki khynnah ril ruh ba kin ioh bat bad sngewthuh ka niam ka mut ajiu. Ka long ka kynja jingpynpaw ha u khynnah haba u sngewthuh ba u ai ei-ei ha U Blei. U la ju mlien ban pdiang ia ki jingai sngewbha na kiwei-pal, kalba me u pat um man da don lad satia ban ai, kumta kaba hikai ai jingkynshew ha ka Skul Pynpaw ka long kaba donkam katta-katta Bad namar kata ka daw ngi i kham pyrkhat ia kane ka sohjek na ka liang ka jingpynsan ia ka mynsiem, kata ka mut, ba ngin pyrkhat ia kane ka sobjek kum ka lad ban hikai ha ka kam mane Blei

Nyngkong nyngshab ngi dei ban kynmaw ba dei ban ai tista bha, bad kata ruh ha ka rukom ba la pynbeit bha. Ka jingkynshew ka dei ban don man ka taiew, wat na ka bynta ki khynnah rit eh ruh, dei ban pynsngew ba ka long shibynta na ka jingmane Blei. Ka long kaba mynsaw shibun ban khein ba ka jingkynshew ka long ka jingpynkhia jingkit lane ba ka long ka kam ka bym sngewbha satia. Lada kaba kum kane ka jingmut ka sah, kan sah haduh ba kin da san, ia kita ngi iohi ha ki Balang jong ngi mynta ki por. Ka Balang mynta ki por kam naug ban ai ha ka rukom kumba ka dei ban ai, ka daw ba kongsan ka long ba ym shym la hikai ia ka ha kane ka bynta ha ka Skul Pynpaw ha ka por ba ki dang rit. Ka la dei ban long kaba eh ban pyrkhat ba u khynnah un mane Blei khlem da ai ei-ei ia U Blei haba kata ka long ka ain ka jingim ba kynja mynsiem. "U Blei u la ieit katta-katta ia ka pyrthei katba u la aiti noh", bad ka jing-ieit khlem ka jingai ieit ka long ka bym shongdor bad ka bym ai jinghun satia.

Nangta, sa kawei-pat, ia ka jingai ki khynnah dei ban pynlong kaba itynnad. Kata ka mut ba ki khynnah hi kin don ka jingshitrhem ban ai. Kaba shu iaid ban pdiang jingkynshew da ka syndnk ha ka rukom ba ngi ju leh ka long ka bym i-don jingmut satia Ngi lah ban ioh jinghikai shaphang kane wat na kito ki briew kiba la nang ban ai da ka jingkmen wat haba ym shym la pynkhih ia ki da ka mynsiem Khristan ruh. Ki nongthoh jong kane ka kot ki kynmaw bha, ia kawei ka jingjia ha kawei ka nongrit ha Ceylon Baroh shi shnong ki briew ki ia iaid ter bad ki dongmusa ba la tbeh lem bad ki ksing ba la tem. Ki da rwai. iwei-pa-iwei, bad rangbuh bad khynnah bad tymmen bad kro, bad kynthei bad shynrang ki iarah ia la ki jingtyrwa-ai sha ka temple, baroh da ka jing ryntih kaba da don jingmut. U khaw, ka kait, ka snepkor, ki s'iar, u riewhadem ki long tang katto katne na kita kiei-kiei ba la buh ha ki kjat u Buddha uba tang ban kren ruh um nang Kane ka jingjia kaba i-shitrhem katta-katta ka palat liam haba ia nujor bad ka jingai jingkynshew ha ka Skul Pynpaw ha nongkyndong! Katei ka jingjia, ong kai wat lada ka long tang ka jingmane bleithaw kaba shu pynshitrhem bieit ia ki briew ruh, hynrei ka don ei-ei ha ka kaba long ka jingpynshai ia ka Dkhot, "U Blei U ieit ia uba ai da ka ba kmen kein".

Ha ka Primary Department kaba donkam eh ia ka jingrwai bad ka jingtem jingput na ka bynta ka jingmane Blei, ia ki jingkynshew lah ban phah ai ha ki khynnah da kaba pyniaid sawdong ia ki bad ka rwai artad ban pyni ia ka mynsiem bakmen bad ka mynsiem sngewnguh. Lah ban buh ia ka kynja klat ha ka miej ha kaba ki khynnah kin wan buh ia ki pisa lane khaw bad kiwei-kiwei ki jaid jingai. Ha ki Department jong kiba kham san ruh, ki nongtrei kiba kitkhia ki lah ban pyndonkam ia ki rukom kiba lah ban pynsngewtynnad bad buh ka mynsiem sngewburom ha kaba pdiang ia kine ki jingkynshew. Ki

nonghikai ki lah eh ban ioh buit ban pynlong ia kane ka jingai kaba don kitei ki bynta baroh ar. Ka jingsngewburom khlem ka jingsngewtynnad ka long kaba iap, ka jingsngewtynnad khlem ka jingsngewburom pat ka pynduh noh ia ka dor jong ka mynsiem ai.

Kaba lai pat ka long khnang ba ka·jingai kan long kaba myntoi ha ka jinghikai mane Blei, ka dei ban long ka jingai kaba mih na lade hi. Na ka bynta kane ym da donkam ban da sei nia ei-ei ruh ban pynshisha ba ka long ka bynta kaba donkam; namar ka jingai ka bym shong dor ei-ei ruh ia u nongai ka long tang ka kam ialehkai ka bym da leit kam shibun. Hynrei kane ka jingeh ka nih, yn ai kumno haba don ki bym don ei-ei kaba ki lah ban kam kum la ka jong! Kiba kham bun na ki khynnah hi ki don ha kane ka kyrdan. Bunsien ki khynnah kim don lad satia ban trei ban ioh wat tang shi pisa ruh. Hynrei hato kata kam mih na ka jingbakla ha ki nongrim ka jinghikai jong ngi? Kumno ngi lah ban hikai ia u khynnah ban pyndonkam bha ia la ki jingdon haba ngim shym hikai bad thaw lad ba un don ei-ei? Balei bym bit ba u khynnah un trei kam ei-ei bad ban siew i.. .. na ka bynta kata?

Ho-oid shisha kam long kein kaba bha ba u khynnah un ioh bainong na ka bynta ba u leh ia ka kam kaba paw shai kdar ba ka long ka kamram jong u. hynrei shu ym don jingtrei khutia ma, kiba lait na kita kiba dei ka kamram jong u ban leh? Lada don, kam bha ba uu trei ia kita bad sa siew bainong ia u? Ka dor jong kaba ai ka paw haba u khynnah u ioh mon ban jied ia kaei ba un ai bad ba un jied ia kata kaba u don hok ban ai lada u sngewbha. U khynnah u lah ban ym ioh pisa kaba u da kamai hi da lade, hynrei u lah ban don ki pisa bai jingbam. Lada u ioh pisa bai jingbam shi anna bad ar pisa na kita u mon sngewbha ban ai noh sha ka jingkynshew, uba kum uta u khynnah u la ioh ia ka mynsiem ai kaba dei. Hynrei lada u noh sha ka jingkynshew da ka pisa ba la ai

khnang na ka bynta ba un ai jingkynshew, uta u khynnah um lait na kaba shu ia tynneng ia kaba leh kiba san.

Hynrei ha ka jingshisha don ki lad ki lynti da kiba u khynnah un lah ban kamai khnang ba un ioh ai jingkynshew, don ki kam kiba ki khynnah ki lah ban leh bad kiba bit ban da siew bainong. Don bun ki Skul Pynpaw kiba lah eh ban thaw lad ba ki khynnah kin kamai pisa da la ka jong ka jingleh shitom. Lada don ba ia ai sngewbha ia kawei ka pylleng ha u khynnah, lah ban pynpdem lang ia kata, bad i khun siar iba mih in long i jong ka Skul Pynpaw. Bad ynda i la heh da ka jingsumar uta u khynnah, i lah ban pynmih pisa borabor na ka bynta ka jingkynshew. Lah pat ban ri khunblang iwei nangta sa die, lah ban buh shi nur u jhur na ka bynta ka jingkynshew bad ha kane ka rukom ym kyrduh hi ki kam kiba ki khynnah kin pynmih jingkynshew da la ka jong ka bor hi. Ha kawei ka dong ha ka ri Travancore la pyndonkam bha ia kiba kum kitei ki lad pynmih pisa bad la shem ba ka long kaba lah ban leh bad ka long kaba sngewbha ruh. Ka jingiathuhkhana shaphang kane ka lad pynmih pisa ka long kaba sngewtynnad eh ha ka History ka Skul Pynpaw ha ri India.

Ka bynta kaba saw ka long ban ai da kaba sngewthuh. Ki khynnah ki dei ban tip ki pisa kiba ki ai kin leit shano bad ki dei ban iadon bynta ha ka jingpynlut ruh. Kham bunsien ki khynnah kim tip ei-ei ruh ia ka jingthmu ki jingkynshew ba ki kynshew, haba kumta ki la dei hok kein ba kin ym da sngewtynnad eh ban noh sha ki jingkynshew. Ki khynnah ki lah eh ban long kiba ai kylluid, hynrei kin ym lah ban ai kylluid lymda kata ka kam sha kaba ki jingkynshew jong ki ki leit kam long kaba sngewtynnad. Kaba kham khraw pat ban ia kaba ai ka long ka mynsiem ai hi, bad kaba hikai ban ioh ia ka mynsiem ai ba kylluid war kum ki Khristan ka long ka bynta kaba donkam eh ha ka [illegible] ban mane U Blei.

U khynnah u lah eh ban yin lah batai da kano ka mynsiem u ai, u lah ban shu ai khlem da angewthuh eh kumba ka long ha ka Pharshi U Trai jong ngi shaphang kito kiba dei ban leit sha ka jingshitom namar ba kim ai bad kito kiba leit sha ka jingsuk namar ba ki la ai. Math. 25 : 31-46. Hynrei ka jingthmu baba ai ka lah ban nang san katba nang bikai. Ka jingthmu ba kongsan tam kaba ngi kwah ban pynshlur ha kaba ai ka long kata kaba mih na ka jingieit ba shisha ia U Blei, hynrei kane ka lah ban long da kaba bikai ban ai ia kito kiba donkam shisha ban ioh jingiarap.

Lah ban pynlong jingkynshew na ka bynta kawei pat ka Skul Pynpaw kaba kham shitom. lane lah ban kynshew na ka bynta kawei ka jingthiah uwei u khynnah ha hospital. Lah ban pyndonkam ia ki jingkynshew na ka bynta ki kam babha kum kaba ai dawai ha ka nongkyndong kaba shem shitom na ka bynta ki jingpang. Lah ban thied ia ki jingthoh ne kot rit ne ki Gospel ban sam ha ki briew ha lew ha Hat, kan da long kaba ktah shisha ia ka jingmut ki khynnah lada kin iohi ia kine ki kot ba la kynton ha ka Skul Pynpaw jong ki bad ba la duwai ba U Blei Un kyrkhu bad pynlong kam da kine ki kot. Lah ruh ban thied jingbam na ka bynta kito ki iing kiba kyrduh jingbam, bad ha kane kein ka rukom don bun bah ki kam kiba lah ban iarap da kine ki jingai ha ka Skul Pynpaw. Ka don kawei ka Skul Pynpaw kaba pawnam kaba sam ia kine ki jingai ha ki lai bynta, shi bynta ban pyndonkam na ka bynta ka Skul Pynpaw hi, ban pynitynnad ia ka, lah ban thied dur thymmai, khiew syntiew, lane kino-kino ki tiar kiba donkam na ka bynta ka Skul Pynpaw hi. Shi bynta na ka jingkynshew pat ban ai ha kiba shitom ba kyrduh ha kiwei-pat ki ri, kam pher la ki long ki Khristan ne ki bym long Khristan ruh. Ha katei ka Skul Pynpaw, tang kaba shu pule kai ia ki kam ba ki la iarap da kaba ai ruh ka la biang hi ban pynkhih ia ka mynsiem iaroh pyndonburom ia U Blei.

Ha kaba kum kane ka jingpynbeit ha kaba ai dei ban kynmaw ia artylli kiei-kiei—kawei ka jingialam jingmut bad kawei-pat kumno ban jied. Ka jingialam jingmut ka donkam eh khamtam bapdeng ki khynnah rit. U nonghikai un sei ia ki kam kiba donkam jingiarap bad nangta sa ialam jingmut ia ki khynnah kumno ba kin nang ban jied ia kaba ki dei ban ai jingiarap kham kloi. Hynrei ha ki khynnah ba la kham san pat ka jingialam jingmut ka nang duna bad ka jingjied pat ia kita kiba donkam jingiarap ka nang bun. Haduh ba ha kaba khatduh ki khynnah kin da nang hi ban jied ia-ei kin iarap bad haduh katno ki lah ban iarap. Ha kiba kum kita ki Klas u nonghikai u lajan ia ryngkat noh bad ki khynnah hi, u shu long noh tang uba la kham shem bad kham ioh jingtip, ym dei shuh kum uba pynrung jubor ia kano-kano ka jingmut ha ki.

Haba sdang man la kawei-pa-kawei ka lai bnai, kum ban ai nuksa, lah ban ia pyrkhat lypa bad ia rai shano kin pynleit ia la ki jingai ha kita ki lai bnai. Ia ki khynnah dei ban pynshlur ban ia ai jingmut lem ia-ei yn ai, bad ia kine pat dei ban iapyrkhat kawei-pa-kawei bad sa jied na kita lada jia ba ki bun eh. Nangta lah ban ia khein ia ka ban lut da ka Komiti ki khynnah hi lem bad ki nonghikai, bad ia kata yn iathuh ha ka jingiaseng Skul Pynpaw ka ban long ha ka Sngi U Blei kaba bud ha ka Department baroh kawei. Ha kane ka ban lut lah ban buh dor katno ba dei ban pynmih bad katno kawei-pa-kawei ka Klas kan pynmih. Da kaba kum kane ka jingthmu, ka ripod u nongbat pisa man ka Sngi U Blei kan pynmngewbha ia ki khynnah baroh, bad kawei-pa-kawei ka Klas kan ialeh shitrhem ban pynioh ia ka bynta ba ki dei ban pynmih. Ka mynsiem ialeh bad ka mynsiem iakob kan rung, bad lada nang ban pyniaid ha ka rukom kaba dei kin long kiba donkam shibun.

Ia ki pisa kiba mih lane ia kino-kino ki kynja jingai ym dei ban khein ba ki long tang ki jingai jing-

iarap, hynrei ki dei ban long ka kynja jingiatrei lem bad U Blei ha kaba iarap ia ka pyrthei lem bad kiwei pat ki para Khristan ha ki kam babha jong ki Na kane ka rukom ki khynnah kin shem ia ka jingsngew-kmen haba ki ia ioh bynta lem bad kiwei-pat ki briew kylleng ka pyrthei kiba don ka mynsiem iarap Da kane kein ka lad ia ki khynnah la pyni ung sha ka jing trei kam ba da don jingmut kaba lah ban pynnang ia ki ban sngew ia ka jingkitkhlieh kaba iakit kam ha kano-ma-kano ka seng Bad kane ka nang nang koi dor haba iohi ba kaba ai ka kynthup ym tang ii kaba jied ia-ei ban ai bad ha kaba ialeh ban pynmih jing kynshew, hynrei ka kynthup ruh ia ki jingmynloi na ki jingshem ha kaba pyrkhat bad ha kaba iathaw dui lang kumno ban kot sha kata ka jingthmu, ha kane ka rukom lah ban ioh ia ki jingmlien ban iohi lvpa ia kiei-kiei kiba lah ban jia bad bân bishai thuh da ka mynsiem kaba kylluid Namar kata ka jingpyrkhat ia ki lad ban ai ki dei ban long kiba la da pvrkhat shitom khnang, ym dei kaba shu iabud matlah ia kaei kaba la ju leh. Lada ia ki kam ba dei ban ai ruh la buh kyrdan bha khlem pep kine kin iarap ban pyn-shlur ia ki khynnah ban ia shim bynta lem da kaba sngewthuh ha kaba iakit ha ka kam pynbha ia la u para briew.

Ia ka pisa lah ban pyndonkam ha ki artylli ki rukom Lah ban ai beit sha kita kiba donkam jingia-rap, lane lah ban thied ia ki tiai kiba lah ban pvndon-kam ha ka jingtrei bad kiba lah ban pyndonkam ha kaba iarap ia kiwei-pat. Lah ban ai nuksa kumne ·— Ha kawei ka Department ka Skul Pynpaw la iathuh sha-phang kawei ka kynthei kaba duk kaba shong hajan, kane ka kynthei ka don ki khun rit, u kpa ruh u la iap noh. Ka la shem jinjar ka bym lah ong shuh, ban leit trei ruh ym long namai ym don ba ri khun, yn bam da-ei kein ? Ia kane ka kam la iakren, bad la thung Komiti kawei kaba rit ban tohkit shaphang kane ka kam. Kane ka Komiti ka la wan ai jingtip

ba kane ka kynthei ka la shem shitom shisha bad ba donkam jingiarap, bad ki la shem ruh ba kane ka kynthei ka long ka nongsuh jingsuh kaba nang. Lada kane ka kynthei ka ioh kor suhjain bad jain ban suh kan lah eh ban kyrshan ia lade bad ia kita ki khun jong ka kiba la sah khun-swet. La thung sa kawei-pat ka Komiti ban wad jingtip ia ka dor jong ka Kor suhjain bad ki jain bad ban pyrkhat ruh la ka long kaba lah ne em ban iarap ia kata ka kynthei da, kane ka lad. Ka Komiti ka la leh bniah shibun ia la ka kam bad ia ka ripod jong ki la pdiang da ka Department baroh kawei da kaba shitrhem. La pynlong jingiakren shaphang ki lad ki lynti ban lum pisa, bad ha kaba khadduh ki la ioh ia kaba ki thmu, ki la thied ia kata ka kor bad ki tiar ba donkam baroh, bad ki la sngewkmen katta-katta ban tip ba kane ka iing kaba duk eh ka la ioh sdang thymmai ia la ka jingim da ka jingtrei shitom jong ki. Naduh ba sdang haduh bakut jong kane ka jingpyrkhat, la iasyllok bad U Blei ba un iarap bad ai jingmut jingpyrkhat bad uwei-pa-uwei u khynnah u sngew ba u iatrei lem bad U Blei ha kane ka kam babha.

Ka jingmyntoi jong kane ka rukom hikai ka paw shai bha; nalor ba la hikai ban ai ha ka rukom kaba shongnia, nalor ba la hikai ban ai kylluid, la lah ruh ban nang pynngam jylliew ia ka jingsngew ki khynnah ia ka jingdon ryngkat U Blei. Lah ban pynsngew-thuh ba baroh kat kaba la ai ka long ka jingai sha U Blei ban iarap ia U ha ka kam ri kam sumar jong U ia kiwei-pat. U khynnah, ha kane ka rukom u ioh lad ban im bad kaba long bad kaba da leh shisha, bad ka jingiaseng hi baroh kawei kan kham don jingmyntoi haba ki khynnah kin iohsngew ba la ripod shaphang kiba kum kine ki kam babha ba la leh. Kane kan ktah ia ka dohnud u khynnah hi, ka pynkylla ia ka jingim jong u. Kane ka jingmyntoi ba u la ioh kan sei ki soh kiba bha. Lada baroh ki khynnah Skul Pynpaw ki la ioh ia kaba kum katei khlem pep ka Sngi kan im bad kan nang roi.

Ki Jingkylli :

1. Balei ba ia kaba ai, la khot ka rukom Mane Blei da kiei-kiei kiba lah ban ioh ktah ?

2. Balei ba la ban ba ka jingai kan long tista ha ka Skul Pynpaw ?

3. Kiei ki jingmyntoi kiba lah ban mih da kaba pynlong ia ki jingai kiba sngewtynnad ?

4. Ai jingmut kiei ki rukom kiba lah ban pynsngewtynnad ha ka kam ai ha ka Junior Department ?

5. Kiei ki jaid jingtrei kiba bit ban da ai bainong ia u khynnah lada u trei ?

6. Kiei ki jingduna kiba mih na kaba u khynnah u ai na kata kaba u ioh khlem da pynmih da la ka jong ka um-syep ?

7. Kaei ka jingmut haba ong ba ka jingai ka dei ban long kaba da sngewthuh ?

8. Kaei ka jingthmu kaba ai ha Math. 25 : 34-36.

9. Ai saw tylli ki jingai jingmut na ka bynta ki jingai ha ka Skul Pynpaw ki bym shym la ong ha katei ka lynnong ?

10. Ha kino ki rukom lah ban hikai ia ki khynnah ba kin nang ban jied ia-ei ban ai bad ban sam bynta katno ban ai ?

11. Ai jingmut ar-tylli ki rukom ha kiba lah ban pyndonkam ia ka pisa ha kane ka Ri ban thied tiar na ka bynta kito kiba donkam jingiarap.

Printed at the Ri Khasi Press, Shillong.